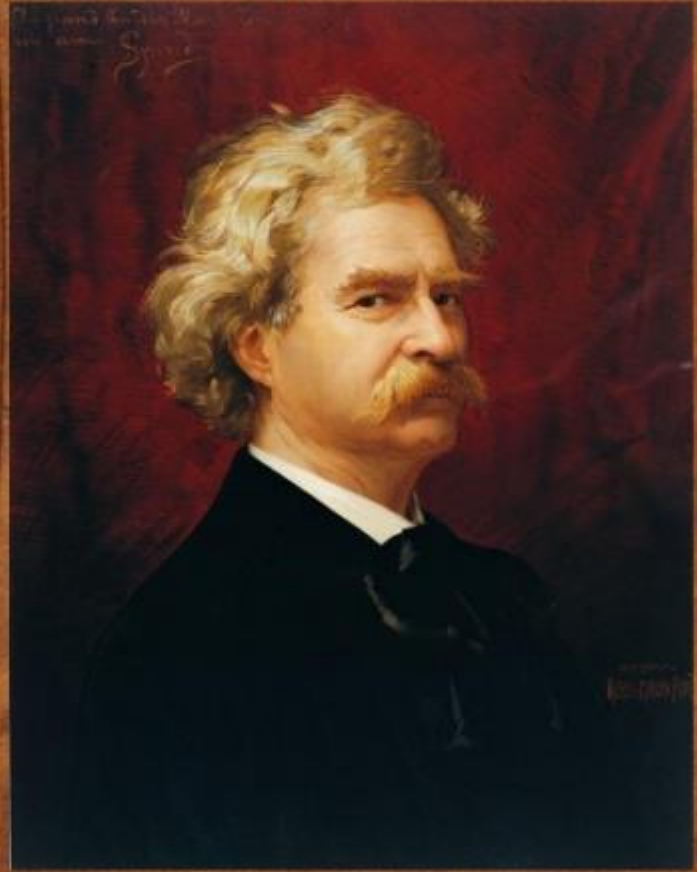

वृषाली जोशी

मार्क ट्वेन

मार्क ट्वेन च्या कथा

मार्क ट्वेनच्या कथा

मूळ लेखक – मार्क ट्वेन

मराठी अनुवाद – वृषाली जोशी

© वृषाली जोशी

सर्व हक्क अनुवादिकेच्या स्वाधीन. या अनुवादातील कोणताही भाग कोणत्याही माध्यमातून प्रसिद्ध करण्यासाठी अनुवादिकेची पूर्व परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे.

दूरभाष ९९२१७४६२४५

या मित्रांनो! घेऊन जा! लुटा! लुटा! लुटून न्या!

मार्क ट्वेनच्या कथा

हे पुस्तक फुकट नाही

यामागे अनेकांचे कष्ट व पैसे आहेत.

पण तरीही आम्ही ते वाचकांना विनामूल्य घेऊ देतो.

कारण ई पुस्तक एकदा बनलं की एकजण वाचो वा एक लाख.

आमचं काहीच कमी होत नाही.

उलट आनंद वाढतो.

मजा येते.

पण

तुम्ही ते फुकट का घ्यावं?

तुम्हालाही काही देता येईल.

असे काही द्या ज्याने ई साहित्यच्या लेखकांना, टीमला आणि तुम्हालाही आनंद मिळेल

आणि तुमचं काहीच कमी होणार नाही.

तुम्ही आशिर्वाद आणि शुभेच्छा द्या

लेखकांना फ़ोन करून दाद द्या

आपल्या मित्रांचे मेल पत्ते आम्हाला द्या

मित्रांना हे पुस्तक मेल आणि Whatsapp करा

ई साहित्यचे फ़ेसबुक पेज, इन्स्टाग्राम, टेलिग्राम यांवर स्वतः जा व इतरांना

आमंत्रित करा. सोशल मिडियावर ई साहित्यचा प्रचार करा.

सर्वात बहुमोल अशा तुमच्या सूचना द्या

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत ज्याने लेखकाला व ईसाहित्य टीमला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यास मदत होईल. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे व त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा. अखेर संपूर्ण समाज एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

मार्क ट्वेन च्या कथा

लेखक : मार्क ट्वेन

अनुवादिका: वृषाली जोशी

चलभाष : १९२१७४६२४५

इमेल – vrishalisjoshi@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क अनुवादिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी अनुवादिकेची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई केली जाईल.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

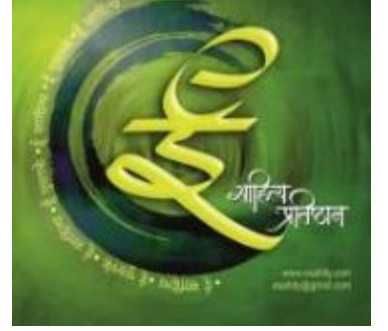
प्रकाशन : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : २१ जून २०२१

©esahity Pratishthan®2021

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध .
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फ़ॉरवर्ड करू शकता .
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापूर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापूर्वी ई प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

कथांचा क्रम

मार्क ट्वेन

- 1 शिकवण देणारे विचित्र स्वप्न
- २ चांगल्या लहान मुलाची गोष्ट
- ३ खट्याळ बेडूक
- ४ आलेन्झो फीट्झ व रोसनाह इथेल्टॉन यांचे प्रेम
- ५ मध्ययुगीन प्रणय
- ६ दहा लाख पौंडाची बँक नोट

मार्क ट्वेन

मार्क ट्वेन याचे खरे नाव सॅम्युएल क्लेमेन्स होते. तो फ्लोरिडा, अमेरिका, येथे १८३५ मध्ये जन्मला व १९१० मध्ये कनेक्टिकट अमेरिका येथे मरण पावला. तो विनोदी अमेरिकन लेखक, उद्योजक, प्रकाशक व व्याख्याता होता. 'Father of the American Literature' व 'Greatest Humorist of United

States' असा त्याचा उल्लेख केला जातो. त्याचे 'Adventures of Huckelberry' व Adventures of tom Sawyer ही प्रसिद्ध पुस्तके आहेत. तो आयुष्याची लज्जत चाखत जगल्याने बहुधा टॉलस्टॉयसारखा खूप जगला. फाऊन्टन पेन, टाईपरायटर वापरणारा व स्वतःचा फोन असणारा तो पहिला लेखक होता. एक कलाप्रकार म्हणून स्वतःच्या गोष्टींकडे बघण्यापेक्षा तो वाचकांना समाधान देण्यासाठी लिहित असे. त्याच्या गोष्टी विनोद्वुद्धीनेच वाचायला हव्यात. तुम्ही त्यांचे विश्लेषण करायचा प्रयत्न केल्यास, त्या दुःखांतिका होऊन जातील.

त्याच्या सहा गोष्टींचे अनुवाद या पुस्तकात केले आहेत.

'शिकवण देणारे विचित्र स्वप्न' ही भुताची विनोदी गोष्ट असून, ती माणसाची हाव व दुष्टता दाखवते. 'चांगल्या लहान मुलाची गोष्ट' अती चांगुलपणामुळे कसे नुकसान होते हे दाखवायचा प्रयत्न करते. 'खट्याळ बेडका'च्या गोष्टीत सतत पैजा लावणाऱ्या तर्कट माणसाची गोष्ट सांगितली आहे. 'अलेन्झो'च्या गोष्टीत इतक्या जुन्या काळात फोनवरून लांब अंतरावरील नाते जपत, फोनवरच लग्न केल्याचे दाखवले आहे. 'मध्ययुगीन प्रणयमध्ये' एक वेगळीच लबाडीची समस्या मांडली असून त्याचा शेवट केलेलाच नाही. 'दहा लाख पौंडाची बँक नोट' ही प्रसिद्ध गोष्ट असून त्यावर सिनेमाही निघालेला आहे.

A CURIOUS DREAM
CONTAINING A MORAL
शिकवण देणारे विचित्र स्वप्न

परवा रात्री मला एक वैशिष्ट्यपूर्ण स्वप्न पडले. मी घराच्या दरवाज्यात विचार करत बसलो होतो. [विशिष्ट शहरात असे नव्हे.] रात्रीचे बारा किंवा एक वाजले होते. हवा छान उबदार होती. कुठेही

मनुष्याचा पदरव किंवा काही आवाज येत नव्हता. फक्त लांबवरच्या प्रासंगिक कुत्र्यांचे केकाटणे व त्याला इतर कुत्र्यांनी दिलेले प्रतिसाद सोडून, मरणप्राय स्तब्धतेचाही जोर नव्हता.

मला वाटले की रस्त्यावर शांत स्पॅनिश मेजवानीचे काही नाचगाणे चालले होते. काही क्षणात, डोक्यावर काही पांघरलेला, फाटक्या कफनात अर्धवट बांधलेला एक उंच सापळा, त्याच्या जाळीदार बरगड्यातून चिंध्या लोंबत असलेल्या अवस्थेत, माझ्याशेजारी जोरात ढांगा टाकत हलू लागला आणि चांदण्याच्या करड्या अंधारात लुप्त झाला. त्याच्या खांद्यावर फाटके व किड्यांनी खाल्लेले कफन होते व हातात कसले तरी पुडके होते. काय वाजत होते, ते मला तेव्हा कळले. ते त्या मेजवानीचे सुटे पण संलग्न भाग होते. चालतांना त्याच्या भुवया आजूबाजूला फडफडत होत्या. मी म्हणू शकतो, की मला नवल वाटले. मी विचार करण्यापूर्वी व हा भुतासारखा माणूस कसले दुःश्चिन्ह मिरवतो आहे याचा तर्क करण्यापूर्वी, मी दुसऱ्या एकाला येतांना पाहिले. मला त्याचा आवाज ऐकू आला. त्याच्या खांद्यावर दोन तृतीयांश कफन होते आणि मला त्याच्या डोक्यावरील वस्त्रात माझे डोके घालून त्याच्याशी बोलायची खूप इच्छा होती. पण जेव्हा तो वळला व माझ्याकडे बघून हसला, तेव्हा त्याचे ते विशाल दंताड फाकलेले हसू बघून मला वाटले, की मी त्याला पकडू शकणार नाही. तो गेला

न गेला तोच, मी परत आवाज ऐकला. आणि अजून एकजण अर्धवट उजेडाच्या सावलीतून प्रगट झाला. स्मशानातील एक जड दगडाखाली तो वाकला होता. तो त्याचे मळकट कफन दोरीने बांधून ओढत आणत होता. तो माझ्याजवळ आल्यावर त्याने माझ्याकडे क्षण दोन क्षण एक स्थिर कटाक्ष टाकला. आणि मग मागे पुढे गोल गोल फिरू लागला. तो बोलला,

“माझ्यासाठी हे दगडाचे ओझे खाली उतरवाल का?”

मी तो स्मशानातील जड दगड उतरवून जमिनीवर ठेवला. असे करतांना मला असे लक्षात आले, की त्यावर जॉन बाक्सटर कोपमनहर्स्ट असे नाव व मी १८३९ मध्ये मेलो, अशी मृत्यूची तारीख होती. तो मृत व्यक्ती धापा टाकत माझ्याशेजारी बसला आणि कपाळावरचा घाम गळ्यावरील फडक्याने पुसू लागला --- मला वाटते, हे सवयीने झाले असावे. कारण त्याला काहीही घाम आलेला मला दिसत नव्हता.

उरलेला कफनाचा तुकडा ओढत व त्याचा हात विचारशील मनस्थितीत त्याच्या जबड्यावर ठेवत, तो बोलला, “हे फार वाईट आहे. फार वाईट आहे.” मग त्याने त्याचा डावा पाय गुडघ्यावर ठेवला व नकळत त्याचे गुडघ्याचे हाड कफनामधून काढलेल्या गंजलेल्या खिळ्याने खाजवले.

“मित्रा, काय वाईट आहे?”

“ओहो, सगळे. सगळे. मी अशी इच्छा करतो, की मला कधीच मरण यायला नको होते.”

“तू मला आश्चर्यचकित करतो आहेस. तू असे का म्हणतोस? काही नको ते झाले आहे का? काय झाले आहे?”

“काय झाले आहे? या चिंध्यांकडे बघ. या दगडाकडे बघ. सगळा घोळ झाला आहे. या जुन्या बेकार कफनाकडे बघ. माणसाची सगळी मिळकत त्याच्या डोळ्यादेखत नष्ट होत आहे आणि त्याला तू विचारतो आहेस की काही झाले आहे का. आग आणि पिवळेजर्द फुलपाखरू!”

“शांत हो. तू शांत हो. हे वाईट आहे. नक्कीच वाईट आहे. पण तू जसा आहेस तसे पहाता, त्याचे तुला एवढे वाईट वाटेल, असे मला माहिती नव्हते.”

त्याच्या डोक्यावरील कफन दूर करत, तसे पाहिले तर, आनंदाने व आत्मविश्वासाने काही जिवंत कृती करायच्या तयारीने, त्याची दुःखी मनस्थिती सोडून, त्याचे स्मशानवैराग्य सोडून, तो बिचारा सांगाडा बोलला, “ठीक आहे. माझ्या आवडत्या माणसा, पण मला तसे वाटते. मी असे म्हणू शकतो, की माझा स्वाभिमान दुखावला जातो. माझ्या सुखात बाधा येते. मी माझी गोष्ट सांगतो -

-- जर तुझी परवानगी असेल तर, मी ती तुला समजेल, अशा तऱ्हेने सांगतो.

मी म्हणालो, “सुरु कर.”

“तू आता उभा आहेस त्यापासून थोडेच लांब मी या लाजीरवाण्या जुन्या स्मशानात रहात होतो --- मी अशी अपेक्षा करतो आहे, या कूर्चा मला ते करू देतील. मित्रा, खालून तिसरी बरगडी दोऱ्याने माझ्या पाठीच्या कण्याला शिवून टाक. जर तू ते करणार असलास, तर ती चमकदार चांदीची वायर सुखकारक व टिकाऊ ठरेल. पुढील पिढ्यांच्या उपेक्षेमुळे व दुर्लक्षिततेमुळे तुला शरीराच्या भागांमधून शिवत अशा तऱ्हेने जावे लागेल.” आणि त्या भुताने असे काही दात विचकले की मी मला एकदम झटका बसल्यासारखा शहारलो. कारण गुंडाळलेले मास व कूर्चा यांच्याकडे बघण्याचा परिणाम जोराने वाढू लागला. “मी गेले तीस वर्षे या स्मशानात रहातो आहे. आणि तुला सांगतो, मी पहिल्यांदा ही खराब होत चाललेली फ्रेम इथे टांगल्यापासून, ती उलटवल्यापासून व लांबलचक झोपेसाठी तिला ताणल्यापासून गोष्टी खूप बदलल्या आहेत. मी त्रास घेऊन, दुःखाने व काळजीने, संशयाने व भीतीने, कायमकरता, वाढत्या समाधानाने व स्वस्थतेने पण नाजूकपणे जाण ठेऊन हे डोंबाचे काम केल्यामुळे माझ्या

कफनावर फावड्याने पहिली माती पडण्याच्या आवाजापूर्वी ती माझ्या नवीन घराच्या छतावर सपाट पसरली गेली --- छान तऱ्हेने! मला वाटते आज रात्री तू ते करून बघावेस.” मी आरामात विचार करत असतांना, मला त्या हडकुळ्या हातांनी, एक चापट लगावली.

“हो. अरे, तीस वर्षापूर्वी मी मला तिथे झोपवले आणि मी आनंदी झालो. कारण ते गावाबाहेर होते. वाऱ्यावर, फुलांमध्ये, चांगल्या जुन्या जंगलात होते. आळशी वारे पानांशी गप्पा मारत असत. आमच्या अंगावरून व भोवतालून खारी फिरत. पालापाचोळा वाजवत प्राणी फिरत. गोंगाटापासून दूर असे मंजुळ संगीत पक्षी गात. हे मृत आयुष्य माणसाच्या दहा वर्षांबरोबर होते. सर्व काही सुखकारक होते. माझा शेजार चांगला होता. कारण माझ्याभोवती रहाणारे सर्व मृतात्मे गावातील चांगल्या कुटुंबातून आलेले होते. आमच्या पुढील पिढ्या आमच्याबद्दल विचार करत असत. ते आमचे स्मशान चांगल्या अवस्थेत ठेवत. कुंपण ठीकठाक असे. पाट्या रंगवलेल्या व स्वच्छ असत. आणि त्या गंजक्या व जुन्या झाल्या, की बदलल्या जात. स्मारके नीट राखली जात. त्याभोवतीच्या तारा चकचकीत व ठीक असत. गुलाबाची व श्रुबेरीची झुडुपे व्यवस्थित कापलेली असत. डागाळलेली नसत. भिंती स्वच्छ दगडांच्या असत. पण ते दिवस गेले. आमची

मुलेबाळे आम्हाला विसरले. माझा नातू मी पैसे मिळवून बांधलेल्या मोठ्या विलासी घरात रहातो आणि मी दुर्लक्षित स्मशानात डास व किड्यांमध्ये झोपतो. शिवाय ते माझ्या कफनामध्ये घरे करतात. मी आणि माझ्याबरोबर झोपणारे माझे मित्र यांनी या शहराची सुरक्षितता वाढवून विकास केला आहे. आमची प्रेमाची मुले आम्हाला परके लोक ज्याची चेष्टा करतात व शेजारी शिव्याशाप देतात त्या मोडक्या स्मशानात सोडतात. आताच्या व पूर्वीच्या काळातील फरक बघ. उदाहरणार्थ: आमची स्मशाने म्हणजे गुहा आहेत. सर्व पाट्या गंजल्या आहेत व मोडकळीला आल्या आहेत. कुंपणे वेडीवाकडी झाली आहेत. एखादा फूट हवेत उचलली गेली आहेत. आमच्या गंभीर बाबींचे वाईट पद्धतीने हसे केले जाते. स्मारके कशीही वाकली आहेत. स्मशानातील दगड वेडेवाकडे झाले आहेत. शोभिवंत असे आता काही उरले नाही --

- गुलाब नाहीत, झुडुपे नाहीत. सुंदर पायवाटा नाहीत. डोळ्यांना सुखावणारे काही नाही. पशूंशी जवळीक साधणारे मोडके कुंपण व उदास असे आमचे वसतीस्थान व रस्त्यापर्यंत गेलेल्या खराब निष्काळजी पायांच्या खुणा! आता आम्ही आमची गरीबी आणि चिंध्या आमच्या मित्रासारख्या जंगलापासून लपवू शकत नाही. शहराने त्याचा कोरडा व नाशवंत विळखा आमच्याभोवती घातला आहे. हे अजून उरलेले दुःखी जंगल म्हणजे शहरी आयुष्यापासून

कंटाळलेले व गांजलेले असे आमचे जुने घर आहे. त्याच्या झाडांचे पाय आमच्या कफनात त्याने घातलेले आहेत. हे फार वाईट आहे.”

आता तुला आकलन होऊ लागले असेल --- एकंदर सर्व असे असल्याचे तुला समजले असेल. आमची मुलेबाळे आमच्या पैशांवर, आमच्याभोवती शहरात सुखसमृद्धीत रहातात आणि आम्हाला हाडे व कवट्या गोळा करत, कष्ट करत जगावे लागते. इथे स्मशानात गळते आणि आम्हाला झाडांवर चढून आश्रय घ्यावा लागतो. कधीकधी आम्हाला आमच्या मानेच्या मागून गळणाऱ्या गार पाण्याने जाग येते. तुला सांगतो, हल्ली स्मशानांची व स्मारकांची फार गर्दी झाली आहे. झाडांसाठी जुन्या सांगाड्यांना पळवून लावले जाते आहे. जर तू रात्री बारानंतर कधी इथे आला असतास, तर तुला आमच्यापैकी पंधराजण एका [मेलेल्या प्राण्याच्या] हाताला चिकटलेले तू पाहिले असतेस. अशा वेळी आमचे सांधे कुरकुरत असतात आणि आमच्या फासळ्यांमधून वारा आवाज करत वहात असतो. खूप वेळा आम्ही मंदपणे तीन चार तास झाडाच्या फांदीला लटकत असतो आणि मग गार व कडक झालेले आम्ही एकमेकांच्या कवट्यांमधील पाणी निपटत, खाली स्मशानात येतो. जर तू माझ्या तोंडाकडे बघितलेस आणि मी माझे डोके वळवले, तर तुला ते अर्धे पाण्यातील गाळाने भरलेले दिसेल. त्यामुळे मी कधी कधी वेडा होतो. जर तू कधी पहाटेपूर्वी

आलास, तर तुला आम्ही जंगलातील पाणी साफ करतांना व आमची कफने सुकण्यासाठी कुंपणावर वाळत घालतांना तुला दिसू. एका सकाळी माझे चांगले कफन चोरीला गेले. मला वाटते एका कंपूतील स्मिथने ते चोरले. तो पलीकडील जुन्या पुराण्या रोमच्या स्मशानात रहातो. कारण मी त्याला पहिल्यांदा पाहिले, तेव्हा त्यांच्या अंगावर फक्त चौकडीचा शर्ट होता आणि दुसऱ्यांदा नवीन स्मशानातील स्नेहसंमेलनाच्या वेळी पाहिले, तेव्हा त्याच्या अंगावर चांगले कपडे असलेले असे ते प्रेत होते. आणि सांगायची गोष्ट म्हणजे मला पाहिल्यावर ते नाहीसे झाले. अलीकडे एका म्हाताऱ्या बाईचे कफन नाहीसे झाले आहे --- ती जिथे कुठे जात असे, तेव्हा ते बरोबर घेऊन जात असे. कारण तिला थंडी लागून त्यामुळे संधीवाताचा मरणांतिक त्रास होत असे. रात्री ती जर बाहेर राहिली, तर तिला फार त्रास होत असे. तिचे नाव हॉटचकीस --- अॅना माल्टीडा हॉटचकीस होते --- तुला कदाचित ती माहिती असेल. तिला पुढचे दोन दात आहेत. ती उंच असून वाकली आहे. डाव्या बाजूची एक बरगडी गेली आहे. तिचे वठलेले केस तिच्या डोक्याच्या डाव्या बाजूकडून लोंबत असतात आणि एक लहानशी बट उजव्या कानापुढे रुळत असते. डाव्या दंडाचे एक हाड गेले आहे. खालचा जबडा एका बाजूला कललेला आहे. तिचा पाय मोठ्या डौलाने टाकत चालायची तिची ढब आहे. ती धीटपणे दोन्ही

हात कोपरात दुमडून कंबरेवर धरते. तिच्या नाकपुड्यातील हवा मोकळेपणे येत जात असते. ती तुटकी फुटकी व ठिकठिकाणी खरचटलेली अशी, पण चकाकणाऱ्या मातीच्या भांड्यासारखी दिसते --- कदाचित तू तिला भेटला असशील का?”

मी तशा प्रश्नाची अपेक्षा करत नसल्याने, अनवधानाने बोललो, ”देव तसे न करो.” पण मी माझा उद्धटपणा झाकायचा प्रयत्न करत बोललो, “मी तिला नाही भेटलो. पण मी तुझ्या मैत्रिणीबद्दल मुद्दाम अपमानकारक कसे बोलेन? तू म्हणालास की तुझ्या कफनाच्या बाबतीत चोरी झाली. हे लाजीरवाणे झाले. तुझ्या खांद्यावर जे थोडे उरले आहे, त्यावरून असे वाटते की हल्लीच्या दिवसात ते कफन महाग असणार. कसे काय --- “

माझ्या पाहुण्याचा चेहरा अस्वस्थ व दुःखी होऊ लागला. माझ्या पाहुण्याच्या नष्ट होऊ लागणाऱ्या गोष्टींमध्ये व सुरकुत्या पडलेल्या चेहऱ्यावर फार भीती दिसू लागली. तो जेव्हा मला सांगू लागला की तो फक्त शेजारील स्मशानातील भुताने त्याचे आताचे कपडे हरवले असल्याचे सुचवण्यासाठी चमकदारपणा असलेले खोल, लबाड हसू दाखवत होता, तेव्हा मी अस्वस्थ व दुःखी होऊ लागलो. त्याचे चेहऱ्यावरचे हावभाव बघून नीट काही कळत नव्हते. म्हणून मी त्याची विनवणी करून, त्याला आश्वासक

शब्दात सांगितले, की यापुढे त्याने बोलत जावे. खूप काळजी घेऊन तो आग चुकवत होता. त्याने हसणे शक्यतो टाळावे. त्याला प्रामाणिकपणे जे चमचमते यश वाटत होते, ते मला काही वेगळेच वाटत होते. मला आनंदी व उस्फूर्तपणे खेळकर सांगाडा बघायला आवडला असता. पण हसणारा सांगाडा फार चांगला दिसतो, असे मला वाटत नव्हते.

गरीब सांगाडा बोलला, “हो मित्रा, मी तुला सांगितले, ती वस्तुस्थिती आहे. या जुन्या स्मशानांपैकी दोन --- एक मी रहातो ते आणि दुसरे आमच्या मुलाबाळांनी मुद्दाम दुर्लक्ष केलेले व कोणी रहात नसलेले पुढचे. हाडांच्या रोगापासून होणाऱ्या त्रासापेक्षा --- म्हणजे तो देखील काही कमी नाही --- पण पावसाळी हवा --- आताची परिस्थिती आमच्या सामानासाठी नाशकारक आहे. आम्हाला मुकाट्याने गप्प बसून आमच्या सामानाचा नाश झालेला पाहणे किंवा इथून हलणे भाग आहे. तुझा विश्वास बसणार नाही, पण ते खरे आहे. तथापि माझ्या ओळखीत एकही कफन चांगल्या अवस्थेत उरलेले नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. जलद गाडीने गर्दी करून येणाऱ्या खालच्या दर्जाच्या लोकांबद्दल मी बोलत नाही. तर मी उच्च वर्गीय, चांदीने मढवलेल्या शवपेटीकेतून मिरवणुकीने येणाऱ्या, स्मशानातील चांगली जागा निवडणाऱ्या लोकांबद्दल बोलतो आहे. ते आमच्यापैकी सर्वात चांगले लोक असून,

त्यांचेदेखील हाल चालले आहेत. ते झिजले असून, त्यांना गरीबीचे चटके बसत आहेत. अलीकडेच त्यांच्यापैकी एकाने केस कापून घेण्यासाठी त्याचे स्मारक एका बारवाल्याला विकले. ही गोष्ट खूप काही सांगून जाते. कारण प्रेताला त्याच्या स्मारकाइतके अभिमान वाटणारे काहीच नसते. त्यावर कोरलेले वाचायला त्याला आवडते. ते त्याच्याबद्दल काय सांगते, ते काही काळाने त्याला खरे वाटू लागते आणि मग रात्रीमागून रात्री तुम्ही त्याला ते आठवत कुंपणावर लटकलेले पहाल. ही कोरलेली अक्षरे स्वस्त असतात. विशेषतः जिवंतपणी त्याचे नशीब चांगले नसेल तर, गरीब माणूस मेल्यावर तेच उगाळत बसतो. मला वाटते, ते जास्त वापरले जायला हवे. आता मी काही तक्रार करत नाही आहे. पण खरे तर मला असे वाटते की माझ्या मुलाबाळांनी माझ्या दगडावर लिहिलेले फारसे चांगले नसून, ते जरासे ओंगळ आहे. ते असे आहे:

तो त्याच्या भाग्याकडे गेला आहे.

मी पहिल्यांदा ते वाचले, तेव्हा मला अभिमान वाटला. पण जेव्हा माझा जुना मित्र येई तेव्हा ते वाचून, कुंपणावर हनुवटी टेकवून तो लांबट चेहरा करे आणि गालातल्या गालात हसून समाधानाने निघून जाई. त्यामुळे मी ते मूर्खपणाचे विधान खोडून टाकले. पण

सहसा अशा स्मारकांचा प्रेतांना अभिमान वाटतो. मेरेडिथ हिगीन्स --- ४४ साली मेलेला --- जुन्या चांगल्या कुटुंबातील असलेला -- - आमच्या स्मशानात आहे. त्याची पणजी जुनी अमेरिकन नागरिक होती. मी त्या कुटुंबाशी चांगला परिचित होतो. त्याने माझे ऐकले नाही. म्हणून मला उत्तर दिले नाही. मी तुला त्याची ओळख करून दिली असती. पण माझा नाईलाज आहे. तुला त्याचे कौतुक वाटले असते. तू बघशील, तो सर्वात जास्त खिळखिळा व छिन्नविछिन्न झालेला जुना सांगाडा आहे. पण तो मजेशीर आहे. जेव्हा तो हसतो, तेव्हा दोन दगड घासल्यासारखा आवाज येतो. तो खिडकीच्या तावदानावर आनंदाने नख घासून, तसे सुरु करतो. आणि तो म्हातारा जोन्स --- त्याचे कफन चारशे डॉलरचे आहे. सर्व कपडे व स्मारक मिळून सत्तावीसशे डॉलरचे आहे. ही २६ सालच्या उन्हाळ्यातील गोष्ट आहे. ती त्या काळातील महत्वाची बाब होती. आलेघेनीजपासून सर्व मृत व्यक्ती इथे स्मारके बघायला येत. मला आठवते, माझ्या शेजारील जागेतील लोकांना ते चांगले आठवते. काखेत एक पाटी घेऊन चाललेली ती व्यक्ती दिसते आहे का? त्याच्या एका पायाचे गुडघ्यापासून खालचे हाड गेले आहे. तो बारस्टोव्ह डलहौसी आहे. आणि कोलंबसपुढील जोन्स, तो येथील सर्वात खर्चिक व्यक्ती होता. आमची मुलेबाळे आम्हाला जशा प्रकारे वागवत आहेत, ते आम्हाला सहन होत नाही. त्यामुळे

आम्ही निघून जात आहोत. नवीन स्मशाने निघत आहेत. पण हे आमच्यासाठी लाजलावणे आहे. ते रस्ते दुरुस्त करतात. पण आमच्यासाठीचे काही ते दुरुस्त करत नाहीत. माझे कफन बघा --
- तरी तुम्हाला सांगतो, त्या काळात ते कुठल्याही घराच्या हॉलमधील लक्षवेधी वस्तू होती. जर तुला ते हवे असेल, तर तू ते घेऊ शकतोस --- मला ते दुरुस्त करायला परवडत नाही. त्याला वर, खाली व एका बाजूला थोडे शिवून नवीन अस्तर घातलेस तर ते चांगलेच आहे. आभारी आहे. पण नको. जर तू माझ्याशी सामोपचाराने वागलास, तर मी तुला माझा ऋणार्हत न करता, माझी सगळी मालमत्ता देईन.

आता हे अंधरायचे कापड फार गोड आहे. जर तुला आवडत असेल तर --- नको? ठीक आहे. तू म्हणतोस तसे, पण मला उदार आणि चांगले असणे आवडते --- मी काही चिक्कू नाही. मित्रा, अच्छा, मला आता गेले पाहिजे. माझी आजची रात्र कदाचित चांगली जाईल, माहिती नाही. मला एक गोष्ट खात्रीने माहिती आहे, की मी आता परदेशाच्या वाटेवर आहे आणि मी आता त्या वेड्याविद्र्या जुनाट स्मशानात परत कधीही झोपणार नाही. जरी मला न्यूजर्सीपर्यंत मजल मारावी लागली, तरी मला रहाण्याचे चांगले ठिकाण सापडेपर्यंत मी प्रवास करेन. सगळेजण चालले आहेत. हे दुसरीकडे जाण्याचे, काल रात्री सभेत ठरवले गेले. सूर्य

उगवण्यापूर्वी इथे एकही हाड शिल्लक राहिलेले तुला दिसणार नाही. इथे रहाणाऱ्या माझ्या मित्रांना हे स्मशान लखलाभ होवो. पण बाकीच्यांना ते चालणार नाही. माझे मत हे सर्वसामान्य मत आहे. जर तुला संशय असेल तर तू जाऊन बघ, की येथून निघणारी भुते निघण्यापूर्वी कशी उदास झाली आहेत. त्यांना हे न आवडल्याची निदर्शने, ते गोंधळ घालून करत आहेत.

या स्मशानातील दगडावरून तू मला ओढत नेलेस, तर मी त्या ब्लेडसोज कुटुंबांबरोबर जाईन --- खूप आदरणीय जुने कुटुंब! जेव्हा मी चालत येत असे, तेव्हा ते पन्नास वर्षांपूर्वी नेहमी सहा घोड्यांच्या गाडीतून येत असत. मित्रा, अच्छा.”

आणि तो स्मशानातील दगड त्याच्या खांद्यावर घेऊन, ते कफन त्याच्या मागून फरफटवत, त्या भीतीदायक मिरवणुकीत सामील झाला. तेच फाटके कफन, जे त्याने मला इतक्या उदारपणे देऊ केले होते, पण त्याचे औदार्य मी नाकारले होते. मला वाटते, त्याचे उदास परिणाम दाखवत, दोन तास ती बडबड चालली होती. तो सर्व वेळ मी त्यांची कीव करत बसलो होतो.

ज्यांच्याकडे फार दुर्लक्ष झाले नाही व फार वय झाले नाही असे त्यांच्यातील तरुण, रेल्वेच्या मध्यरात्री सुटणाऱ्या गाड्यांची चौकशी करत होते. पण बाकीचे प्रवासाच्या त्या साधनाशी

परिचित नव्हते व फक्त वेगवेगळ्या गावांना जाणाऱ्या रस्त्यांची चौकशी करत होते. त्यातील काही आता नकाशावर नाहीत. कमीत कमी तीस वर्षांपूर्वी ती गावे पृथ्वीवरून हद्दपार झाली आणि काही फक्त नकाशावरच दिसत होती. ते त्या गावांमधील स्मशानांची चौकशी करत होते व गावातील लोकांना मेलेल्या माणसांबद्दल किती आदर आहे, असेही विचारत होते.

या सर्व प्रकरणात मला चांगलेच स्वारस्य वाटले आणि या बेघर मृत लोकांविषयी मला सहानुभूती वाटली. हे सर्व खरे नसून स्वप्न आहे, हे मला आठवत नसल्याने, मी एका कफन पांघरलेल्या भटक्याला माझ्या डोक्यातील एक कल्पना सांगितली. या विचित्र व फार दुःखी, पण आदरणीय लोकांचा वृतांत प्रसिद्ध करावा. पण मी असेही म्हणालो की मी हे जसे घडले, तसे, ते क्षुल्लक न मानता, त्याचे खरे वर्णन करू शकणार नाही. त्या मेलेल्यांच्या जवळील जिवंत लोकांना मी तसे केल्यास, धक्का बसेल. पण हे आधीचे नागरिक असलेले निरागस व सभ्य लोक माझ्या गेटजवळ लवून वाकले व माझ्या कानात कुजबुजले, “याचा त्रास करून घेऊ नकोस. अशी वाईट स्मशाने सहन करणाऱ्यांपासून आम्ही दूर चाललो आहोत व जे इथे रहातील ते, त्या जिवंत लोकांच्या मृतांकडे बघण्याच्या दुर्लक्षित दृष्टीकोनाकडेदेखील असाच काणाडोळा करतील.

त्याच क्षणी एक कोंबडा आरवला, आणि ती विचित्र मिरवणूक एकही हाड मागे न ठेवता, अदृष्य झाली. मी जागा झालो. मी माझे डोके अंथरुणाबाहेर आलेल्या अवस्थेत, खूपच खाली सरकलो होतो --- असली अवस्था काही शिकवण देणारी स्वप्ने पडायला पोषक होती. पण कदाचित ती कविता नसावी.

१८७०

टीप: वाचकाला असा दिलासा देण्यात येतो, की जर त्याच्या गावातील स्मशाने चांगल्या अवस्थेत ठेवली गेली, तर तिथे असली स्वप्ने पडणार नाहीत. तर ती पुढच्या गावातील लोकांना पडतील.

THE STORY OF THE GOOD LITTLE BOY

चांगल्या लहान मुलाची गोष्ट

एकदा जेकब ब्लिव्हेन्स नावाचा एक चांगला लहान मुलगा होता. तो नेहमी त्याच्या पालकांचे ऐके. मग ते कितीही अतर्क्य मागण्या असलेले असो वा विचित्र असो. तो नेहमी त्याच्या पुस्तकाचा अभ्यास करे आणि शाळेला कधीच उशीर करत नसे.

हॉकी हा खूप फायदेशीर खेळ असल्याचा शहाणपणाचा अंदाज त्याला सांगितला गेला, तरी तो हॉकी खेळत नसे. तो इतका विचित्र वागे, तरी कोणीच मुले त्याला टाळू शकत नसत. कितीही सोयीस्कर गोष्ट असली, तरी कधीही तो खोटे बोलत नसे. खोटे बोलणे चुकीचे असल्याचे, तो म्हणत असे आणि एवढे त्याच्या साठी पुरेसे असे. तो इतका प्रामाणिक होता, की ते फार विचित्र होते. जेकबच्या विचित्र पद्धती सर्वांच्या वरताण असत. तो रविवारी गोट्या खेळत नसे. तो पक्ष्यांची घरटी उध्वस्त करत नसे. तो गरम नाणी डोंबाऱ्याच्या माकडांना देत नसे. तो कुठल्याही वैचारिक करमणुकीत स्वारस्य दाखवत नसे. त्यामुळे इतर मुले विचार करून, त्याला समजून घेत असत. पण त्यांना समाधानकारक उत्तर मिळत नसे. मी पूर्वी म्हणालो त्याप्रमाणे, त्यांना फक्त काही धूसर कल्पना लढवता येई की तो 'झपाटलेला' आहे. त्यामुळे ते त्याला संरक्षण देत. त्याला काही त्रास होणार नाही, असे बघत.

हा चांगला लहान मुलगा रविवारच्या, चर्चच्या शाळेची सर्व पुस्तके वाचे. त्यातून त्याला पराकोटीचा आनंद मिळे. हेच मोठे गुपित होते. रविवारच्या धर्माची शिकवण देणाऱ्या शाळेच्या पुस्तकातील चांगल्या लहान मुलांवर, तो विश्वास ठेवत असे. त्याचा त्यावर पूर्ण विश्वास होता. त्यातील एखादा तरी मुलगा

आपल्याला खरा जिवंत दिसावा, यासाठी तो तरसे, पण तो तसा कधीच भेटत नसे. कदाचित त्याच्या आयुष्याच्या पूर्वीच ते सगळे मेले असतील. जेव्हा तो कुणा विशेष चांगल्या मुलाबद्दल वाचे, तेव्हा शेवटी जाऊन त्याचे काय झाले, हे बघे. त्याला हजारो मैल प्रवास करून, त्याच्यावर नजर ठेवायची असे. पण त्याचा काही उपयोग होत नसे. शेवटच्या प्रकरणात तो चांगला लहान मुलगा नेहमी मरत असे. तिथे त्याच्या नातेवाइकांबरोबर व रविवारच्या शाळेतील अर्धी चड्डी घातलेल्या मुलांबरोबर स्मशानात मोठे बांबू घालून उभी केलेली अंत्यसंस्काराची चित्रे असत. प्रत्येकजण दिड यार्ड लांबीचा रुमाल घेऊन रडत असे. पण त्यापैकी सर्व चांगली लहान मुले शेवटच्या प्रकरणात मरत असल्यामुळे, ती त्याला दिसत नसत. तो नेहमी अशा तऱ्हेने त्यांना बघण्यापासून वंचित होई.

जेकबला अशी मोठी पवित्र इच्छा होती, की तो रविवारच्या शाळेच्या पुस्तकात असावा. चमकदारपणे त्याच्या आईला खोटे बोलण्यास नकार देणाऱ्या त्याचे चित्र व त्यामुळे आईच्या डोळ्यातून येणारे आनंदाश्रु हे त्या पुस्तकात असावे, असे त्यास नेहमी वाटे. उंबरठ्यावर उभे राहून सहा मुले असलेल्या भिकारणीला पैसा देताना व ते तिने कसेही खर्च करावेत, असे सांगणारा पण ती उधळी

नसावी, अशी अपेक्षा करणारा! कारण उधळपट्टी हे पाप आहे. शाळेतून आल्यावर कोपऱ्यात थांबून, वाट बघत जेकबच्या डोक्यावर वेताच्या छडीने प्रहार करणाऱ्या वाईट मुलाला क्षमाशीलपणे व उदारतेने न मारता, त्याचा पाठलाग करून त्याला हाय, हॅलो म्हणणाऱ्या जेकबचे चित्र!

जेकब ब्लिव्हेन्सची ही महत्वाकांक्षा होती. त्याला रविवारच्या शाळेच्या पुस्तकात यायचे होते. जेव्हा त्याला असे समजले की चांगली लहान मुले नेहमी मरतात, तेव्हा कधीकधी त्याला थोडे अस्वस्थ वाटे. तुम्हाला माहिती आहे का, त्याला जगायला आवडे आणि रविवारच्या शाळेच्या पुस्तकातील मुलगा असणे, सर्वात दुःखदायक होते. त्याला माहिती होते की चांगले असणे, हे सुदृढतेसाठी बरे नाही. पुस्तकातील मुलांसारखे, नैसर्गिकपणे जास्त चांगले असणे, हे आजारी पडण्यापेक्षा मरणाला आमंत्रण देणारे होते. त्याला माहिती होते, की कुणीच फार काळ ते सहन करू शकत नाही. जर त्याला पुस्तकात टाकले गेले, तर तो मेल्यामुळे ते कधी बघू शकणार नाही आणि असा विचार करून त्याला दुःख होई. किंवा जरी तो मरण्यापूर्वी पुस्तक निघाले, तरी त्याच्या अंत्यविधीचे चित्र पुस्तकाच्या मागील भागात असल्या शिवाय व मरताना त्याने समाजाला दिलेल्या उपदेशाशिवाय, ते

लोकप्रिय होणार नाही. तेव्हा शेवटी अशा परिस्थितीत, अर्थात खूप काळपर्यंत त्याला जास्तीत जास्त चांगले वागायची मनाची तयारी ठेवावी लागे. त्याचे मरतानाचे भाषणही तयार ठेवावे लागे. कारण तशी वेळ कधीही येऊ शकेल.

पण काही कारणाने या चांगल्या लहान मुलाच्या बाबतीत काहीच योग्य असे झाले नाही. त्याच्याबाबतीत असे काहीच घडले नाही, जसे पुस्तकातील चांगल्या लहान मुलाच्या बाबतीत घडले. त्यांची वेळ नेहमी चांगली असे आणि वार्ड मुलांचे पाय मोडत असत. पण त्याच्या बाबतीत कुठला तरी स्क्रू ढिला होता. हे सर्व दुसऱ्या दिवशीच झाले. जेव्हा त्याने जिम ब्लेकला सफरचंदे चोरताना पाहिले आणि तो त्याला पुस्तकातून वाचून दाखवायला गेला, की कसा वार्ड मुलगा शेजाऱ्याच्या झाडावर चढून सफरचंदे तोडतांना पडला व त्याचा हात मोडला, हे झाले, तेव्हा जिम देखील झाडावरून पडला. पण त्याला काही लागले नाही. असे पुस्तकात काही नव्हते. जेव्हा एका आंधळ्या माणसाला वार्ड मुलांनी चिखलात ढकलून दिले, तेव्हा जेकब धावत त्या माणसाच्या मदतीला व त्याचे आशीर्वाद मिळवायला गेला. तेव्हा त्या आंधळ्या माणसाने त्याला आशीर्वाद तर दिले नाहीतच. पण त्याला काठीने जोरात डोक्यावर मारले व म्हणाला की तो परत

त्याला मदत करायचे नाटक करायला गेला, तर तो त्याला पकडून ढकलेल. असे कुठल्याच पुस्तकात दिलेले नव्हते. जेकबने सगळी पुस्तके शोधून पाहिली.

एक गोष्ट जेकबला करायची होती, ती म्हणजे एखादा बेघर, लंगडा, भुकेला व जखमी कुत्रा शोधायचा आणि त्याला घरी आणून पाळायचा. अशा तऱ्हेने त्या कुत्र्याचा नष्ट न होणारा, कायमचा दुवा मिळवायचा. शेवटी त्याला तसा एक कुत्रा मिळाल्यामुळे तो आनंदी झाला. त्याने त्या कुत्र्याला घरी आणले. खायला घातले. जेव्हा तो त्याला पाळायचा विचार करू लागला, तेव्हा त्या कुत्र्याने त्याचे सगळे कपडे फाडले आणि त्याला आश्चर्यकारक रीत्या लोकांचा हास्यविषय बनवले. त्याने तक्रारीसाठी अधिकाऱ्यांचा शोध घेतला. पण त्या अधिकाऱ्याला काय झाले, ते समजले नाही. तो पुस्तकात असलेल्या जातीचाच कुत्रा होता, पण तो फारच वेगळ्या प्रकारे वागला. मुलाने त्याच्यावर जी दया दाखवली, ती त्याला त्रासदायक ठरली.

ज्या गोष्टीबद्दल पुस्तकातील मुलाला बक्षीस मिळाले, तीच गोष्ट जेकबसाठी फायद्याची ठरली नाही.

एकदा तो रविवारच्या शाळेसाठी निघाला होता. त्याने पाहिले की काही वाईट मुले बोटीत बसण्याचा आनंद घेत आहेत. त्याला

काळजी वाटली. कारण त्याला त्याच्या वाचनातून माहिती होते, की जी मुले रविवारी बोटीत बसायला जातात, ती सहसा बुडतात. म्हणून तो एका लाकडी फळकुटाला धरून त्यांना समजवायला गेला. पण एका मोठ्या ओंडक्याने त्याला धक्का दिला व तो नदीत बुडाला. एका माणसाने लगेच त्याला वाचवले. डॉक्टरने त्याच्या पोटातले पाणी बाहेर काढले व त्याला पंपाने ताजी हवा देऊन बरे केले. पण त्याला सर्दी होऊन तो नऊ आठवडे अंथरूणाला खिळून राहिला. पण सर्वात नवलपूर्ण गोष्ट म्हणजे त्या बोटीतून गेलेल्या मुलांचा दिवस चांगला गेला व ती धडधाकटपणे जिवंत घरी गेली. जेकब म्हणाला, पुस्तकात तर असे काही नव्हते. तो फार अवाक् झाला.

जेव्हा तो भानावर आला, तेव्हा तो खडू झाला. पण त्याने त्याचे प्रयत्न चालू ठेवायचे ठरवले. आतापर्यंत त्याला पुस्तकातल्याप्रमाणे अनुभव आले नाहीत. पण अजून त्याचे चांगल्या लहान मुलाच्या वाट्याचे आयुष्य पूर्ण झाले नव्हते. त्याला आपण काही करून दाखवू अशी आशा होती. त्यासाठी सुयोग्य वेळ येईपर्यंत थांबायची त्याची तयारी होती. जर सर्व गोष्टी फसल्या, तर त्याला त्याचे मरणाच्या वेळचे भाषण तयार ठेवायचे काम होतेच.

त्याने त्याच्या वरीष्ठांची चाचपणी केली आणि त्याला असे आढळले, की त्याने आता समुद्रावर केबिनमध्ये काम करणारा मुलगा म्हणून जायला पाहिजे. तो जहाजाच्या कप्तानाला भेटायला गेला. स्वतःचा अर्ज तयार केला. जेव्हा कप्तानाने शिफारस पत्र मागितले, तेव्हा त्याने मोठ्या रुबाबाने मोठा कागद काढून, खालील शब्दांकडे लक्ष वेधले: 'त्याच्या प्रेमळ शिक्षकांकडून जेकब ब्लिव्हेन्स यास' पण जहाजाचा कप्तान थोडा धसमुसळा व नीच मनुष्य होता. तो म्हणाला, "ओहो, ते शिक्षक गेले उडत! ताटल्या कशा धुवायच्या व बर्फाची बादली कशी हाताळायची, हे तुला माहिती असल्याचे, काही यावरून समजत नाही. त्याला कळले की ही नोकरी त्याला मिळणार नाही. त्याच्या सर्व आयुष्यात, अशी एकदम वेगळीच गोष्ट घडली.

कप्तानाच्या कोवळ्या भावना तो शिक्षकांच्या शिफारसीने हलवू शकला नाही आणि मानाची नोकरी मिळवायचे त्याचे मार्ग बंद झाले. पुस्तकात असे झाल्याचे त्याने वाचले नव्हते.

त्याचा स्वतःवर विश्वास बसेना.

मुलाला अशाने फार धक्का बसून त्याचा दिवस वाईट जाई. एकदा तो जेव्हा वाईट लहान मुलांना ताकीद देऊन उपदेश करण्यासाठी आसपास शोधत होता, तेव्हा त्याला लोखंडाच्या

कारखान्यात तशी खूप मुले सापडली. चौदा पंधरा कुत्र्यांना एकत्र बांधून एक लांबलचक रांग त्या मुलांनी तयार केली होती. नायट्रोग्लिसरीनचे रिकामे डबे त्यांच्या शेंपट्यांना बांधून शोभा आणली होती. जेकबचे हृदय द्रवले. तो त्यापैकी एका डब्यावर बसला. [कर्तव्यापुढे त्याला कपडे तेलकट होण्याची पर्वा नव्हती.] सर्वात पुढच्या कुत्र्याला त्याने ओढले व त्याचा दूषणे देणारा डोळा दुष्ट टॉम जोन्सकडे वळवला. पण त्याच क्षणी चिडलेला आल्डेरमन मॅकवेल्टर आला. सगळी वाईट मुले पळून गेली. पण जेकब निरागसपणा दाखवत उठून उभा राहिला. त्याने रविवारच्या शाळेच्या पुस्तकातील 'ओहो सर' ने सुरु होणाऱ्या भाषणांपैकी एक वाचायला सुरवात केली. पण कुठलाही मुलाने, चांगला किंवा वाईट, 'ओहो सर' अशी सुरवात करणे, याला सर्वांचा सक्त विरोध होता. आल्डेरमन काही पुढचे ऐकायला थांबला नाही. त्याने जेकबचा कान धरून त्याला ओढले आणि त्याच्या तळहाताने जेकबच्या मागील बाजूस जोरात एक रड्डा लगावला. एका झटक्यात तो चांगला लहान मुलगा छतावरून उन्हात पडला. त्याच्यामागोमाग पतंगाच्या शेंपटीसारखी असलेली पंधरा कुत्र्यांची ती फटावळदेखील धडपडली. कुत्र्यांसकट सर्वांचे तुकडे होऊन चहुबाजूंना विखरून पडले. लहान जेकबचा त्रासच इतका वाढला, की त्याला मरणापूर्वीचे भाषण करायची संधीदेखील उरली नाही.

फक्त पक्ष्यांसमोर तो ते करू शकला असता. तरीही त्याच्या शरीराचा खूपसा भाग शेजारील देशाच्या झाडांच्या शेंड्यावर खाली आला होता. बाकीचा उरलेला भाग चार शहरांमध्ये विखुरला गेला होता. तो नक्की मेला आहे की नाही व कसा मेला, यासाठी त्यांना पाच न्यायालयीन चौकशा कराव्या लागल्या. मुलगा अशा तऱ्हेने विखरून पडलेला त्यांनी कधीच पाहिला नव्हता.

अशा रीतीने तो करू शकेल तेवढे चांगले करणारा, चांगला लहान मुलगा पुस्तकातल्यासारखे न घडल्याने, नाश पावला. तो सोडून त्याच्यासारखे करणारा प्रत्येक मुलगा जीवनात यशस्वी झाला. त्याची गोष्ट खरेच उल्लेखनीय आहे. मात्र ती कुणाला कधी माहितीही होणार नाही.

खट्याळ बेडूक

पूर्वेकडील माइया एका मित्राने मला पत्र लिहून केलेल्या विनंतीवरून, मी चांगल्या स्वभावाच्या, बडबड्या, वयस्क सायमन व्हीलरला बोलावले आणि माइया मित्राचा मित्र असलेल्या लिओनिडास उर्फ जिम स्मायलेला माइया मित्राच्या वतीने मला भेटवण्याची विनंती केली व काय होते याची वाट बघत बसलो. मला काही नकोसे लपवले जात असल्याचा संशय होता, की लिओनिडास स्मायले हा खरा नाही. अशी कुणी व्यक्ती माइया

मित्राला माहिती नव्हती. तो फक्त अपुऱ्या माहितीवरून मला म्हणाला होता, की मी वयस्क सायमन व्हीलरला त्याच्याबद्दल विचारावे. त्यामुळे त्याला अप्रसिद्ध स्मायलेची आठवण होईल. मग तो कामावर जाऊन, मला जुन्या गोष्टी सांगून कंटाळा आणून व निराश करून चिरडीस आणेल. असा बेत असेल, तर तो यशस्वी झाला. अँजेलच्या खाणीच्या भागात असलेल्या मोडकळीस आलेल्या खानावळीत पेयपान करायच्या खोलीमध्ये, मला सायमन व्हीलर शेकोटीपुढे आरामात डुलकी काढताना आढळला. तो जाडा व टक्कल असलेला होता. गोंधळापासून दूर असलेल्या त्याच्या चेहऱ्यावर सभ्यपणे जिंकणारे व साधेपणाचे भाव होते. तो उठला व मला अभिवादन केले. मी त्याला सांगितले की माझ्या मित्राने मला त्याचा बालपणीच्या लिओनिडास उर्फ जिम स्मायले या नावाच्या प्रेमळ मित्राबद्दल काही चौकशी करण्यास सांगितले आहे. तो चर्चचा तरुण मंत्री आहे. मी पुढे असे सांगितले, की मिस्टर व्हीलर मला या लिओनिडास स्मायलेबद्दल काहीही सांगू शकत असेल, तर कृपया त्याने तसे करावे. त्याने तसे केल्यास, मी त्याचा आभारी होईन.

सायमन व्हीलरने मला एका कोपऱ्यात नेऊन बसवले आणि एकसुरी आवाजात त्याचे कथन सुरु केले. तो कधीच हसला नाही.

कधी भुवया उंचावून नापसंती दर्शवली नाही. त्याने पहिल्या वाक्यापासून जो सूर लावला, तो जराही बदलला नाही. थोड्यासुद्धा उत्साहाची चुणूक दाखवून, धोक्याचा निर्देश केला नाही. पण त्या सगळ्या कथनातून त्याचा खोलवर असलेला प्रामाणिकपणा व गंभीरपण प्रत्ययास येत होता. त्यावरून मला सहज दिसत होते, जरी ती विनोदी किंवा विचित्र गोष्ट असली, तरी त्याला ती महत्वाची वाटत होती. त्यातील नायकांचे तो कौतुक करत होता. जणू तो असामान्य कसब असलेला प्रज्ञावंत होता. मी त्याला मध्ये अडथळा न आणता, बोलायचे होते, तसे बोलून दिले.

“आदरणीय लिओनिडास, उर्फ जिम स्मायले नावाचा माणूस हा बहुधा १९४९ च्या हिवाळ्यात किंवा १९५० च्या उन्हाळ्यात, नक्की आठवत नाही, पण मी असा विचार करत होतो की तो पहिल्यांदा इथे आला, तेव्हा गरम हवेचे मोठे झोत येणे सुरुच होते. पण तसेही तो अती चौकस मनुष्य होता. त्याला दुसऱ्या बाजूने मते मांडणारे कुणी मिळाले, तर तो नेहमी कुठल्याही बाबतीत काहीही पैजा लावत असे. आणि तसे करायला जमले नाही, तर तो बाजू बदलत असे. तसेही दुसऱ्या माणसाला जे जमे, ते त्यालाही जमे. अशा पद्धतीने तो सतत पैजा लावत असे. त्याने त्याला समाधान मिळे. पण तरी तो नशीबवान होता. बहुधा तो जिंकत असे व नेहमी

संधी घ्यायला तयार असे. अशी एकही गोष्ट सांगितली गेली नाही, की ज्याबद्दल त्याने पैज लावली नाही. जर घोड्यांची शर्यत असेल, तर त्याचे गाल लाल होत असत किंवा शर्यतीच्या शेवटी तो उद्दीपित होत असे. कुत्र्यांची झुंज असो, मांजरांची झुंज असो वा कोंबड्यांची झुंज असो. तो त्यावर पैज लावे. एवढेच काय, जर दोन पक्षी कुंपणाच्या तारेवर बसलेले दिसले, तर तो तुमच्याबरोबर अशी पैज लावे की कोण पहिल्यांदा उडून जाईल. जर चर्चची सभा असेल, तर चर्चच्या सभासदांपैकी कोण वरचढ ठरेल, यावर तो पैज लावे आणि तसेच होऊन, तो चांगला मनुष्य ठरे. जर त्याने पळण्याच्या पावित्र्यात उभा असलेला, पाय फाकवलेला कुणी इसम पाहिला, तर तो अशी पैज लावे, की तो किती वेळात व कुठे धावत जाईल. एवढेच नाही, तर तो इसम तिथे जाऊन काय शोधेल व तो किती वेळ रस्त्यावर असेल, याबद्दलही तो पैज लावे. येथील बऱ्याच मुलांनी त्याला पाहिलेले आहे व ते तुम्हाला त्याच्याबद्दल सांगू शकतील. त्याने कशावरही पैज लावली, तरी त्याला कधीच काही फरक पडत नसे. तो जास्तीत जास्त पैजा लावणारा होता.

एकदा चर्चमध्ये काम करणाऱ्या वॉकरची बायको खूप आजारी पडली. एक वेळ अशी आली, की ती आता वाचू शकणार नाही, असे वाटू लागले. आणि एका सकाळी तो आला. स्मायलेने

त्याला विचारले की ती कशी आहे. तेव्हा तो म्हणाला, की ती आता खूपच बरी आहे. देवाने दाखवलेल्या अमाप दयेबद्दल त्याने देवाचे आभार मानले व बोलला, देवाच्या कृपेने ती अजून चांगली बरी होईल. तेव्हा मागचा पुढचा विचार न करता स्मायले बोलला, “ती बरी होणार नाही, यावर मी अडीच डॉलरची पैज लावायला तयार आहे.” आणि तसेच झाले.

एक वर्ष स्मायलेकडे एक घोडी होती. मुले तिला चेष्टेने व गंमतीने ‘पंधरा मिनिटे चालणारी’ म्हणत. खरे तर ती त्यापेक्षा वेगवान होती. तो त्या घोडीवर पैजा लावून पैसे मिळवत असे. ती इतकी मंद होती व कायम खोकला किंवा क्षय रोगासारखे काही आजार असलेली होती. तो तिला प्रथम दोनतीनशे यार्ड धावायला लावे. मग खालच्या रस्त्याने नेई. शर्यतीच्या नकोशा शेवटापर्यंत ती फार दमून नाराज होई व डौलाने कधी पाय हवेत फाकवून किंवा कुंपणाच्या एका कडेला, धूळ उडवत, कधी खोकत, शिंकत, कधी नाक गळत नाचू लागे --- आणि नेहमी शर्यतीचा शेवटचा थांबा अगदी थोडासा पुढे जितक्या जवळ गुप्तपणे आणता येईल, तितका आणे.

त्याच्याकडे एक छोटेसे कुत्र्याचे पिल्लू होते. तो त्याच्याकडे बघे. तुम्हाला वाटेल, तो कवडी किमतीचा होता. पण इकडे तिकडे

कोपिष्टपणे फिरून, काही चोरायची संधी तो शोधत असे. पण त्याला पैसे मिळाले की तो वेगळा कुत्रा बने. त्याचा खालचा जबडा वाफेच्या बोटीतील ताप्याच्या रहायच्या जागेमधील पातळ तुकड्यासारखा बाहेर पडू लागे. आणि दात रसरसत्या ज्वाळेसारखे चकाकू लागत. तो कुत्रा त्याच्याबरोबर खेळे, त्याच्या अंगावर ओरडे व चावेही. त्याचे नाव अँड्रयु जॅक्सन होते. त्याला त्या कुत्र्यावर लावलेल्या पैजांव्यतिरिक्त अजून काही नको असे. दुसऱ्या बाजूने लोकांचे पैसे संपेपर्यंत, पैजांची रक्कम दुप्पट होत जाई.

सर्व पैसा संपेपर्यंत पैजा दिवसेंदिवस वाढतच चालल्या होत्या आणि मग अचानक अँड्रयु जॅक्सन विनोद म्हणून मागच्या पायांनी दुसऱ्या कुत्र्याला घट्ट पकडून धरू लागला. पण तो चावत नसे. त्याच्याकडे स्पंज टाकल्याशिवाय तो त्याला सोडत नसे. स्मायले पैजा लावत असे व त्या नेहमी जिंकत असे. तो अँड्रयु जॅक्सन चांगला कुत्रा होता. जर तो जगला असता, तर त्याने चांगले नाव कमावले असते. कारण त्याच्यात रग होती व हुशारीही होती. मला हे माहिती होते. पण त्याला बोलता येत नव्हते. जर त्याच्याकडे हुशारी नसती, तर तो नेहमी कसा काय जिंकला असता?

तर यावर्षी स्मायलेने उंदरांची, कोंबड्यांच्या पिल्लांची व बोक्यांची झुंज लावली. सर्व अशा प्रकारचे प्राणी की तुम्ही त्यांची

झुंज लावली, की विश्रांती घेऊ शकत नाही. सहसा तुम्ही त्यांच्याविषयी पैजही लावू शकत नाही. एक दिवस त्याने बेडूक पकडून घरी आणला. त्याने त्या बेडकाला शिकवायचे ठरवले. त्यामुळे तीन महिने त्याने दुसरे काही केले नाही. पण त्याच्या घराच्या मागील अंगणात, त्या बेडकाला उड्या मारायला शिकवले. आणि खरोखरच त्याने ते शिकवले. तो त्या बेडकाला मागून चिमटा काढे. पुढच्या क्षणी तो बेडूक गोल बिस्कीटासारखा हवेत एखाददोन कोलांट्या उड्या मारे. जर त्याला जमले, तर तो बरोबर त्याच्या पायांच्या पसरट भागावर येऊन मांजरासारखा उभा राही. स्मायले त्याला तशा अवस्थेत स्थिर उभे राहून माशा पकडायला शिकवे. तो त्या माशांना खिळ्याने मारे.

स्मायले म्हणाला बेडकाला कसली जरूरी होती, तर फक्त शिक्षणाची! माझी खात्री आहे, की तो कमाल म्हणजे काहीही करू शकतो. मी त्याला डॅनिएल वेबस्टर असे नाव जमिनीवर काढतांना पाहिले आहे --- ते त्याचे नाव आहे व 'माशा डॅनिएल माशा' असे गाणे म्हणतांना ऐकले आहे. तुमच्या डोक्याचे पाते लवायच्या आत, तो नेहमी उडी मारून, थोड्या उंचावरील सापाच्या डोक्यावरील माशी चिखलाच्या गोळ्याप्रमाणे सरळ खाली पाडतो. त्यानंतर तो त्याच्या डोक्याची बाजू मागील पायाने

खाजवत बसतो. जसे कुठलाही बेडूक करेल, असे काही तो करतो. तुम्ही इतका नम्र व सरळ स्वभावाचा बेडूक कधी पाहिला नसेल. तो दैवी गुण असलेला आहे. सपाट जमिनीवर चांगली चौकोनी उडी मारायचा प्रश्न येतो, तेव्हा तो एका उडीत त्याच्या जातीच्या बेडकापेक्षा खूप अंतर काटतो. स्मायले त्याच्यावर पैसे लावतो.

स्मायलेला त्याच्या बेडकाचा भलताच अभिमान वाटतो. सगळीकडे फिरलेले प्रवासी लोक म्हणतात, की तो कुठेही बेडूक दिसले की त्याना पकडून, जाळीदार पेटीत ठेवतो व लोकांनी विचारले,

“या पेटीत काय असेल?”

तर स्मायले म्हणतो, “कदाचित, तो पोपट असेल, गाणारा पिवळा पक्षी असेल. पण तसे नाही. तो फक्त एक बेडूक आहे.

तो मनुष्य ती पेटी घेतो व नीट हलवून बघतो व म्हणतो, “हं, त्यात हा बेडूक आहे तर! पण त्याचा काय उपयोग आहे?”

बेफिक्रीने व स्वस्थपणे स्मायले म्हणतो, “एका गोष्टीसाठी तो चांगला आहे. तो कॅल्हेरी भागातील बेडूक, उडी फार छान मारतो, असे मला वाटते.

तो मनुष्य परत हातात पेटी घेतो. परत बराच वेळ विशेष नजरेने बघत रहातो. मग ती परत स्मायलेला दिल्यावर स्मायले म्हणतो, “तुला बेडूक समजत असतील किंवा नसतील. तुला कदाचित अनुभव असेल. तू कदाचित नुसता हौशी नसशील. पण तरीही माझे असे मत आहे, की मी चाळीस डॉलरची पैज लावून सांगतो, की कॅल्हेरी भागात त्याच्याइतकी चांगली उडी मारणारा बेडूक शोधूनही सापडणार नाही.”

त्या माणसाने क्षणभर अभ्यासपूर्ण नजर टाकून उदास होऊन म्हटले, ”ठीक आहे. मी इथे परका आहे. माझ्याकडे बेडूक नाही. पण माझ्याकडे बेडूक असता, तर मी तुझ्याबरोबर पैज लावली असती.”

मग स्मायले बोलला, “ठीक आहे --- ठीक आहे --- जर तू मिनिटभर माझी पेटी धरलीस, तर मी जाऊन तुला एक बेडूक आणून देतो.” त्यामुळे त्या माणसाने पेटी घेतली. चाळीस डॉलर बाजूला काढून, स्मायलेची वाट बघत बसला.

तो स्वतःशी खूप वेळ विचार करत बसला. मग त्याने बेडूक बाहेर काढला व त्याचे तोंड उघडून, त्यात चमचाभर गुंगीचे औषध मिसळलेले पाणी त्याच्या गळ्याशी येईपर्यंत पाजले व त्याला जमिनीवर सोडले. स्मायले दलदलीच्या जवळील उतारावरील

चिखलात बराच वेळ थांबला. शेवटी त्याने एक बेडूक पकडला. तो आणून त्या माणसाला दिला व बोलला,

“आता जर तू तयार असशील, तर त्याला माझ्या बेडकाजवळ ठेव. त्याचे पुढचे पंजे माझ्या बेडकाच्या पुढच्या पंज्यांजवळ येऊ देत. आणि आता मी आकडे मोजतो. एक --- दोन --- तीन --- सुरु! मग स्मायलेने व त्या माणसाने बेडकांना मागून स्पर्श केला. नवीन बेडूक डौलाने उड्या मारू लागला पण डॅनिएल, म्हणजे स्मायलेचा बेडूक त्याचे खांदे उंचावून, उसळी काही घेईना --- म्हणजे एखाद्या फ्रेंचमनसारखे तो काहीच हालचाल करेना. एखाद्या चर्चसारखा तो घट्ट एका जागीच खिळून राहिला होता. बोटीने नांगर टाकल्यासारखा तो जणू रुतून बसला होता. स्मायलेला नवल वाटले व तो वैतागला. पण काय झाले आहे, ते अर्थात त्याला काही कळेना.

तो माणूस पैज जिंकल्याचे पैसे घेऊन चालू लागला. तो दाराजवळ गेल्यावर, त्याने खांद्यावर त्याचा अंगठा दाबला व डॅनिएलच्या मागील भागावरही जोराने दाबला. तो म्हणाला, “मला तर हा डॅनिएल इतर बेडकांपेक्षा काही अधिक चांगला दिसत नाही.”

स्मायले बराच वेळ डॅनिएलकडे बघत, डोके खाजवत उभा राहिला व शेवटी म्हणाला, “मला नवल वाटते की या स्पर्धेतून डॅनिएल असा फेकला जावा --- त्याला काय झाले असावे, मला कळत नाही --- तो दिसतो तर चांगला धष्टपुष्ट” त्याने डॅनिएलच्या मानगुटीला पकडून उचलले व बोलला, “जर माझी मांजरे पाच पौंड भरत नसतील, तर त्यांना का दोष द्यायचा?” एवढे बोलून त्याने डॅनिएलला उलटे केले व त्याच्या पोटावर जोराने धक्का मारून त्याच्या तोंडातून हवा काढली. मग त्याला काय झाले ते समजले. आणि तो फारच वेडा झाला --- त्याने डॅनिएलला खाली ठेवले व त्या माणसाला शोधू लागला. पण तो कधीच निघून गेला होता. आणि --- “

[इकडे सायमन व्हीलरने पुढील अंगणातून कोणीतरी त्याला हाका मारत असलेले ऐकले. तो उठून त्याला काय हवे आहे, ते बघू लागला.] जाताना, माझ्याकडे वळून तो म्हणाला, “परक्या माणसा, जिथे आहेस, तिथेच थांब. शांतपणे विश्रांती घे --- मी एक क्षणदेखील कुठे जाणार नाही आहे.”

मी म्हणालो, “पण तू मला सोडून गेल्यावर मला वाटत नाही, की उद्योगी, भटक्या जिम स्मायलेचा इतिहास चालू राहिल व मला

लिओनिडास स्मायलेबद्दल अजून काही माहिती मिळेल. त्यामुळे मी जातो.”

दारात मला मिळून मिसळून वागणारा, परत आलेला व्हीलर भेटला. त्याने माझे लक्ष वेधून, सुरु केले.

“असे बघ, या वर्षी स्मायलेकडे पिवळी, एका डोळ्याची, शोपूट नसलेली, बुटकी, जाडी व केळ्यासारखी गाय आहे आणि -
-- “

पण वेळ नसल्याने व तशी इच्छा न दर्शवल्याने, मी त्या समस्यापूर्ण गाईबद्दल काही ऐकायला न थांबता, तिथून निघालो.

**THE LOVES OF ALONZO FITZ CLARENCE
AND ROSANNAH ETHELTON**
अलोन्ड्रो फिट्ज़ व रोसनाह इथेल्टॉन यांचे प्रेम

एक

भयंकर थंडीच्या दिवसातली कलती दुपार होती. मेन राज्यातील इस्टपोर्ट शहर नुकत्याच पडलेल्या बर्फात पुरले गेले होते. रस्त्यात नेहमीची गर्दी नव्हती. लांबवर पाहिले, तरी बर्फाशिवाय व शांततेशिवाय काहीही दिसत नव्हते. अर्थात मला असे म्हणायचे नाही आहे, की शांतता दिसू शकते. दोन्ही कडेचे

रस्ते म्हणजे बर्फाने भरलेले लांब खड्डे होते व बर्फाच्या उंच भिंती होत्या. लाकडी फावड्याने बर्फ बाजूला केल्याचे हळू आवाज येत होते. जर तुम्ही झटपट पाहिले, तर तुम्हाला त्यापैकी एका खड्डयावर वाकलेली एक काळी आकृती क्षणभर दिसली असती. पुढच्या क्षणी ती परत फावड्याने बर्फ बाहेर काढतांना दिसली असती. पण तुम्ही झटपट पाहिले तरच! कारण ती काळी आकृती तिथे रेंगाळणार नाही, तर लगेचच ते फावडे टाकून, उबदार होण्यासाठी हात झटकून, सरळ घरी चालू लागेल. हो, फावड्याने बर्फ काढणाऱ्यांसाठी किंवा फार वेळ बाहेर रहाणाऱ्यांसाठी, फारच गार होते.

आता आकाश काळे झाले. मग वारा सुटला. जोरजोरात वाहू लागला. वादळ सुटले. बर्फाचे कण भरलेले ढग सरळ वर, समोर व जिकडे तिकडे पसरले गेले. वादळाच्या जोराबरोबर, बर्फाचे पांढरे कण रस्ताभर विखुरले गेले. मिनिटाभराने वादळाच्या दुसऱ्या लाटेबरोबर ते दुसऱ्या दिशेने उडाले. त्याचा फवारा समुद्राच्या लाटांवरील फेसासारखा दिसत होता. वादळाच्या तिसऱ्या लाटेने सर्व जागा स्वच्छ करून टाकली. हे नाटक होते. फसवणे होते. पण वादळाची प्रत्येक लाट रस्त्याच्या कडेला असलेल्या खड्ड्यांमध्ये बर्फ दाबून बसवत होती. हे असेच चालू होते.

अलोन्झो फिट्झ छान निळा रेशमी गाऊन घालून, त्याच्या आरामशीर, डौलदार व लहानशा खोलीत बसला होता. महागाईच्या टेबलावर त्याची अर्धवट न्याहारी समोर पडलेली होती. त्याला दिल्या गेलेल्या सेवेमुळे त्या खोलीचा सुसंबद्ध गोडवा, सौंदर्य, डौल व श्रीमंती वाढत होती. शेकोटीतील विस्तव चमकून उठत होता.

भीतीदायक वादळ खिडक्यांची तावदाने हलवत होते आणि बर्फाची लाट मोठा आवाज करत, त्यांना धुवून काढत होती. तो देखणा अविवाहित माणूस पुटपुटला, “याचा अर्थ आज बाहेर जाता येणार नाही. ठीक आहे. मी घरात समाधानी आहे. पण संगत कोणाची? आई पुरेशी बरी आहे. सुसान आल्या पण ठीक आहे. पण त्या गरीबासारख्या कायम माझ्याबरोबर असतात. अशा अंधारी दिवशी एखाद्याला कुणी नवीन संगत आवडली असती. घरात अडकल्याची उदासी घालवण्यासाठी कुणी ताजेतवाने! हे अगदी स्पष्ट होते, पण त्याला काही अर्थ नव्हता. एकटेपणाची धार वाढवण्याची कुणाचीच इच्छा नसते. तर उलटे व्हावे असे वाटत असते.”

त्याने त्याच्या सुंदर फ्रेंच घड्याळाकडे नजर टाकली. “परत ते घड्याळ चुकीची वेळ दाखवते आहे. त्याला खरी वेळ काय आहे,

हे क्वचित्तच समजते आणि जेव्हा समजते, तेव्हा ते खोटे बोलते.
म्हणजे एकूण एकच! आल्फ्रेड!”

काही उत्तर आले नाही.

चांगला नोकर, पण घड्याळासारखाच बेभरवशाचा!

अलोन्झोने भिंतीवरील घंटीचे बटण दाबले. तो क्षणभर थांबला. मग परत घंटी वाजवली व अजून काही वेळ थांबला व बोलला,

“नक्कीच बॅटरी बिघडली आहे. पण आता मी उठलोच आहे, तर किती वाजले आहेत, ते बघतो.” तो भिंतीतील बोलणाऱ्या चकचकीत नळीकडे, फोनकडे गेला. शिष्टी वाजवली. एकदोनदा “आई” अशी हाक मारली.

“ठीक आहे. याचा काही उपयोग नाही. आईची बॅटरीही बिघडलेली दिसते. मी खालील कुणाला उठवू शकत नाही, हे स्पष्ट आहे.”

तो बाकावर बसला. बाकाच्या डाव्या कडेवर त्याची हनुवटी ठेवली आणि जणू जमिनीशी बोलला, “सुसान आत्या!”

तिकडे कॅलीफोर्नियात [मेन व कॅलीफोर्निया ही दोन राज्ये, अमेरिकेच्या अनुक्रमे पूर्व व पश्चिम दोन टोकांना असून त्यांच्या

वेळात व हवामानातही ही फरक आहे.] फोन लागून, एक मृदू आल्हादक आवाज आला, “अलोन्झो, तू आहेस का?”

“हो. मी आळशी झालो आहे, व त्यामुळे खाली जायचा कंटाळा करतो आहे. मी फार कंटाळलो आहे आणि काही मदत मिळेल, अशी आशा मला वाटते आहे.”

“अरे मुला, काय झाले?”

“पुरेसे काही झाले आहे. तुला सांगतो.”

“ओहो, मला कोड्यात टाकू नकोस. काय झाले आहे, ते मला सांग.”

“किती वाजले, ते मला हवे आहे.”

“तू खोडकर मुलगा आहेस. मला वाटले काय मोठे झाले? एवढेच?”

“हो एवढेच. शांत हो. मला किती वाजले, ते सांग आणि मग मी तुला दुवा देईन.”

नऊ वाजून पाच मिनिटे झाली आहेत. तुझा दुवा तुझ्याकडेच ठेव. माझी फी काही नाही.”

“आभारी आहे. आल्या, हे मला गरीब बनवणार नाही किंवा तुला श्रीमंत बनवणार नाही.”

तो गुणगुणत उठला. “नऊ वाजून पाच मिनिटे.” त्याने घड्याळाकडे पाहिले. तो म्हणाला, “ओहो, तुझे नेहमीपेक्षा बरे चालले आहे. फक्त चौतीस मिनिटांचा फरक आहे. मला बघू दे. त्याने घड्याळाचे काटे फिरवून बारा वाजून दहा मिनिटे अशी वेळ केली आणि म्हणाला, “आता बघू थोडा वेळ तरी तू नीट चालू शकतोस का. नाहीतर मी तुला विकून टाकेन.”

परत तो टेबलाशी बसला व म्हणाला , “सुसान आत्या!”

“काय रे मुला?”

“न्याहारी केलीस का?”

“हो. तासापूर्वीच.”

“कामात आहेस?”

“नाही. फक्त शिवणकाम सोडून काही नाही.”

“तुझ्याबरोबर कोण आहे?”

“कोणी नाही. पण साडेनऊला मी कुणी येण्याची अपेक्षा करते आहे.”

“माझ्याकडे पण कुणी यायला हवे होते. मी एकटा पडलो आहे. मला कुणाशी तरी बोलायचे आहे.”

“ठीक आहे. माझ्याशी बोल.”

“पण हे फार खासगी आहे.”

“घाबरू नकोस. काहीही बोल. मी सोडून इथे ऐकायला कुणी नाही.”

“असे धाडस करावे की नाही, हे मला माहिती नाही. पण ---
“

“पण काय? ओहो, तिथे थांबू नकोस. तुला माहिती आहे, तू माझ्यावर विश्वास टाकू शकतोस. अलोन्झो, तुला ते माहिती आहे.”

“आत्या, मला असे वाटते आहे. पण हे फार गंभीर आहे. त्याचा माझ्यावर खोलवर परिणाम होतो --- माझ्यावर आणि पूर्ण कुटुंबावर --- पूर्ण वसाहतीवरदेखील होतो.”

“अरे अलोन्झो, मला सांग. मी त्यातील अवाक्षरही कुणाला सांगणार नाही. ते काय आहे?”

“आत्या, मी तसे धाडस करू शकलो तर --- “

“अरे, कृपया सुरु कर. तू माझा आवडता आहेस. मला तुझ्याबद्दल सहानुभूती आहे. मला सगळे सांग.”

“वातावरण --- अशी वाईट हवा.”

“साथीचे रोग, असे तुला म्हणायचे आहे का? मला कळत नाही, की तुझ्यासारख्या प्रामाणिक मुलाचे मला असे सांगायचे

धाडस तरी कसे झाले? अशी हवा दर वर्षीच असते. म्हणून काही लगेच साथीचे रोग पसरत नाहीत.”

“हे बघ, आत्या, मला माफ कर. खरे सांगतो. मला असे का वाटले कुणास ठाऊक! पण मी असे परत करणार नाही. तू मला क्षमा करशील का?”

“हो करेन, कारण तू गंभीर दिसतो आहेस. खरे तर मी तसे करायला नको, हे मला कळते आहे. मी यावेळेस विसरले, की तू परत मला फसवशील”

“नाही. खरे सांगतो, परत असे होणार नाही. पण अशी हवा, ओहो, अशी हवा! तुला कृत्रिम रीत्या तुझा उत्साह कायम ठेवला पाहिजे. ती बर्फाळ, उडणारी, वादळी व अती गार आहे. तुला ती कशी वाटते?”

“उबदार, पावसाळी आणि उदास करणारी. दुःखी लोक रस्त्याने जिकडे तिकडे भरून वाहणाऱ्या ओढ्यांमधून त्यांच्या छत्र्या घेऊन चालले आहेत. मला दिसते आहे त्याप्रमाणे, रस्त्याच्या कडेने दुप्पट उंच केलेले छत्र्यांचे छत आहे. माझ्याकडे आनंदी रहाण्यासाठी शेकोटी आहे. खिडक्या उघड्या ठेऊन मी हवा गार ठेवू शकते. पण त्याचा काही उपयोग होत नाही आहे. बाहेर उमललेल्या आनंदी फुलांच्या गुच्छांच्या फसव्या वासांचे

ओझे असलेली डिसेंबरची सुखकर उबदार हवा आत येते आहे. त्याच वेळेस माणसे मात्र भडक कामप्रवण कपडे घातलेल्या चेहऱ्याने आणि जाडेभरडे व लक्करे असलेले कपडे घातलेल्या आत्म्याने वावरत आहेत. हृदयाच्या राखेचा श्वास घेत आहेत.

अलोन्झोने काही बोलण्यासाठी तोंड उघडले. “तू ते छापून त्याची तसबीर बनवून ठेवली पाहिजेस.” पण आत्याला दुसऱ्या कुणाशी तरी बोलतांना पाहून, त्याने स्वतःला सावरले. तो खिडकीशी जाऊन बाहेरील हिवाळी दृष्याकडे बघत उभा राहिला. हिवाळी वादळ पूर्वीपेक्षा जोराने बर्फ उडवत होते. खिडक्या आपटत होत्या. खाली मान घातलेला एक दयनीय कुत्रा संरक्षण व निवारा म्हणून, त्याचे शरीर एका बर्फाच्या भिंतीवर दाबत होता. एक तरुण मुलगी वादळाकडे पाठ करून व डोक्यावर रेनकोट घालून खड्ड्यातील गुडघ्यांएवढ्या पाण्यात उभी राहून काही पेरत होती. अलोन्झो शहारला व सुस्कारा टाकून बोलला, “उद्धट फुलांपेक्षा भरभरून वहाणारा दमट उष्ण पाऊस परवडला. त्याने खिडकी उघडली. फोनवरून ओळखीच्या गाण्यांचे हळूवार सूर त्याच्या कानात शिरले. नकळत त्याचे डोके पुढे झुकून, तो तिथे हातपाय न हलवता, जेमतेम श्वास घेत, खिळून उभा राहिला. पण गाण्यात काही खटकणारे सूर होते पण अलोन्झोला त्यामुळे गाणे खुलल्यासारखे वाटले. हे खटकणे म्हणजे सर्वांनी एकत्र गाण्यातील

तिसरा, चौथा, पाचवा, सहावा व सातवा, हे सूर थोडे उतरले होते. जेव्हा संगीत संपले, तेव्हा अलोन्झोने एक निःश्वास टाकला व म्हणाला, “आहा, मी असे गोड गाणे यापूर्वी कधी ऐकले नव्हते.”

तो घाईने टेबलाकडे गेला. फोनवरून क्षणभर काही ऐकत राहिला आणि मग गुप्त आवाजात बोलला, “आत्या, असे स्वर्गीय गाणारी कोण आहे?”

“मी जिची वाट बघत होते, तीच ती आहे. ती इथे एक दोन महिने रहाणार आहे. मी तुझी तिच्याशी ओळख करून देईन. मिस --- “

“अग सुसान आत्या, क्षणभर थांब. तू बोलतांना कधी विचार करत नाहीस.”

तो झोपायच्या खोलीत गेला व त्याचे कपडे बदलून लगेच परत आला [जसे काही फोनमधून तो दिसणार होता.] व चिडून म्हणाला,

“त्या गानसरस्वतीची ओळख ती मला निळ्या गाऊनमध्ये व लाल जाकीटात करून देणार होती. स्त्रिया कधी बाहेर पडताना वा नवीन कुणाला भेटताना, विचार करत नाहीत. [जसे काही फोनमधून त्याला ती बघणारच होती.]

तो घाईने टेबलाजवळ उभा राहिला व त्याच्यात असलेला गोडवा व डौलदारपणा दाखवत उत्सुकतेने बोलला, “आत्या, आता मी तयार आहे.”

“छान! मिस रोसनाह इथेल्टॉन, मला माझ्या आवडत्या भाच्याशी, मिस्टर अलोन्झो फिट्झशी तुझी ओळख करून देऊ दे. तुम्ही दोघेही चांगली माणसे आहात. मला तुम्ही आवडता. तेव्हा मी तुमच्यावर विश्वास टाकून, माझे घरातले थोडे काम उरकते. रोसनाह, बस आणि बोल. अलोन्झो, बस. मी फार वेळ जात नाही आहे. मी येतेच.”

हा सर्व वेळ अलोन्झो वाकून हसत होता. तो कल्पनेतील तरुण स्त्रीला कल्पनेतील खुर्चीवर बसायला सांगत होता. पण आता तो स्वतः बसला व मनात बोलला, ‘ओहो, काय चांगले नशीब आहे. आता वारा वाहू दे, बर्फ पडू दे. स्वर्गाला भुवया उंचावू दे. मला कसलीच पर्वा नाही.’

ही तरुण मंडळी ओळख करून घेण्यासाठी गप्पा मारत होती. आपण आता त्यांच्या उजळ व गोड स्वातंत्र्याचे निरीक्षण करू. ती एकटीच त्या सजवलेल्या घरात बसली होती. मोठ्या डौलाने बसली होती. तेथील चिन्हे व प्रतीकांवरून ते घर शहाण्या, छान स्त्रीचे खासगी घर वाटत होते. उदाहरणार्थ, बुटकी, आरामशीर

खुर्ची नाजूक व सुंदर होती. उंच भागी नक्षीदारपणे भरतकाम केलेल्या टोपलीसारखा असलेला जड स्टॅंड होता. टोपलीच्या उघड्या झाकणातून, भरतकाम करायच्या वेगवेगळ्या रंगांच्या रेशमी लडींची टोके खाली बेदरकारपणे लोंबत होती.

जमिनीवर लाल, निळ्या रंगाचे तुकडे, कात्री आणि ठिपक्यांचे रेशमी कापड पडले होते. दिमाखदार सोफ्यावर पडद्याचे मऊ भारतीय कापड, काळ्या व सोनेरी रंगांच्या व इतर फार भडक नसणाऱ्या दोऱ्याची रिळे व चमकत्या फुलांची चित्रे असलेल्या जाड्याभरड्या पांढऱ्या कापडांचे गठ्ठे पडले होते. क्रोशाची सुई चपळपणे फिरत होती. या कलाकुसरीच्या सामानावर मांजर झोपले होते. खिडकीच्या पुढे एका लाकडी चौकटीला लावलेले अर्धवट रंगवलेले चित्र पडले होते व त्याजवळ ब्रश, रंग कालवायचे भांडे इत्यादी वस्तु विखुरलेल्या होत्या. रॉबर्टसनस सरमन्स आणि टेनिसन, मूडी आणि सांके, हावथ्रोन राब आणि त्याचे मित्र, या लेखकांची, पाकशास्त्राची, प्रार्थनेची, आकृत्यांची व सर्व प्रकारच्या वाईट वास येणाऱ्या व नक्कल करून फसलेल्या मातीच्या भांड्यांची पुस्तके जिकडे तिकडे विखरून पडलेली होती. अर्थात तिथे पियानोही होता व कपाटभरून संगीताची पुस्तके होती. भिंतीवर अनेक चित्रे होती. शेकोटीवरील कट्ट्यावर असलेल्या मांडणीत व आजूबाजूला पडलेली देखील बरीच चित्रे होती.

भिंतीच्या पुढे आलेल्या कोपऱ्यावर चांगले दिसणाऱ्या जागी, आकर्षक पण जुने आणि दुर्मिळ, महाग पण विशेष करून राक्षसी, दुष्ट दिसणारे चीनमधील छोटे पुतळे होते. खिडकीमधून परदेशी व देशी फुलांची चमचमणाऱ्या रंगाची झुडुपे दिसत होती. पण तरुण, गोड मुलगी फारच नाजूक आणि सुंदर होती. ती बराच विचार करायला लावत होती. ती रेखीव, ग्रीक वंशाची असून तिची कांती शेजारील शेंदरी झुडुपाची सावली पडलेल्या जॅपोनिकाच्या फुलासारखी, शुभ्र बर्फासारखी होती. लांब, वक्राकार पापण्या असलेले, एखाद्या मुलाचा सच्चेपणा दाखवणारे व नवजात पाडसाचा हळूवारपणा दाखवणारे मोठे मवाळ डोळे, सोन्यासारखे, प्रज्ञावान सुंदर डोके, बारीक गोलसर ठेवण असलेले शरीर असलेल्या तिची प्रत्येक हालचाल, सहजप्रवृत्तीचा देशी डौल असलेली होती. संस्कृतीची नैसर्गिक झलक दाखवणारी, अशी तिच्या कपड्यांची व दागिन्यांची जुळणारी रुची दिसत होती. तिचा गाऊन किरमिजी रंगाचा असून मऊ वाटत होता. त्यावर पुसट निळ्या रंगाच्या तीन झालरी लावलेल्या होत्या. मखमली बाह्या वर दुमडलेल्या व कडेने शिवलेल्या होत्या. गडद रंगाच्या ड्रेसवर जणू सॅटीनचे तोरण बांधले होते. त्याला चंदेरी दोऱ्याने मोत्याची बटणे लावलेली होती. गळा खोल होता बाह्या लांड्या होत्या. गुलाबी कडा असलेला चॉकलेटी मखमली टाय लावलेला होता. हातात

समुद्री शिंपल्यांची बांगडी व गळ्यात सोन्याची चेन घातलेली होती. या पोशाखात ती कमालीची सुंदर दिसत होती. मग ती एखाद्या मेजवानीच्या किंवा नाचाच्या वेळी नटल्यावर तर ती किती सुंदर दिसत असेल.

आम्ही त्यांना बघत आहोत हे न कळून, ती सर्व वेळ अलोन्झोशी बोलत होती. मिनिटे जात होती. तरी ती अजून अलोन्झोशी बोलत होती. पण अचानक तिने वर पाहिले व तिला घड्याळ दिसले. तिच्या गालावर लाली पसरली. ती ओरडली,

“मिस्टर फिट्झ अच्छा. मला गेले पाहिजे.” तिने घाईघाईने खुर्चीवरून उडी मारली व इतक्या वेगाने चालू पडली की तरुण माणसाने तिचा निरोप घेतलेलाही तिने ऐकला नाही. ती तिथे डौलदारपणे, सौंदर्याने चमकत, शापमय घड्याळाकडे बघून आश्चर्यचकित होत, उभी राहिली. कामातुरपणे तिचे ओठ हलवत, ती म्हणाली,

“अकरा वाजून पाच मिनिटे. जवळजवळदोन तास झाले आहेत. आणि फक्त वीस मिनिटे झाल्यासारखे वाटते आहे. आता तो माझ्याबद्दल काय विचार करेल!”

त्याच वेळेस अलोन्झो त्याच्या घड्याळात बघत बोलला,

“तीन वाजायला पंचवीस मिनिटे आहेत. दोन तास व्हायला आले आणि मला तर दोन मिनिटे झाल्यासारखे वाटत आहे. हे घड्याळ परत नीट चालत नाही का? मिस इथेल्टॉन, एक मिनिट, कृपया, तुम्ही अजून तिथे आहात का?”

“पण घाई करा. मी निघतेच आहे.”

“तुम्ही मला कृपा करून, किती वाजले सांगाल का?”

ती मुलगी पुन्हा लाजली व स्वतःशी पुटपुटली, “त्याने हे मला विचारणे, हे दुष्टपणाचे आहे.” मग बऱ्यापैकी ढोंग करत उत्तरली, “अकरा वाजून पाच मिनिटे.”

“ओहो, आभारी आहे. आता तुम्हाला जावे लागेल, नाही का?”

“हो.”

“मला माफ करा.”

उत्तर नाही.

“मिस इथेल्टॉन!”

“काय?”

“तुम्ही अजून तिथे आहात का?”

“आहे. पण घाई करा. तुम्हाला काय म्हणायचे आहे?”

“म्हणजे --- खरे तर खास असे काही नाही. पण इथे फार एकाकी आहे. मला कळते आहे, असे विचारणे जरा जास्तच होईल. पण तुम्ही इथे परत माझ्याशी बोलायला याल का? म्हणजे तुम्हाला फार त्रास होणार नसेल तर!”

“मला माहिती नाही. पण मी विचार करेन. प्रयत्न करेन.”

“ओहो, मिस इथेल्टॉन, आभारी आहे.” --- ओहो, ती गेलीसुद्धा! इथे काळे ढग, उडणारा बर्फ व जोराने वहाणारे वारे परत आले आहेत. पण ती अच्छा म्हणाली, शुभ सकाळ नव्हे. ती अच्छा म्हणाली. शेवटी घड्याळ बरोबर होते. दोन तास कसे विजेचे पंख लावलेल्या वेगाने गेले!”

तो बसला व क्षणभर विस्तवाकडे टक लावून बघत, एक सुस्कारा टाकला.

तो बोलला, “काय नवल आहे! दोन तासांपूर्वी मी मोकळा मनुष्य होतो. आणि आता माझे हृदय तिच्या विचारांनी भरून गेले आहे. त्याच वेळेस रोसनाह इथेल्टॉन, हातात पुस्तक घेऊन, तिच्या झोपायच्या खोलीच्या खिडकीतून डोकावत, भकास नजरेने बाहेर बघत होती. सारा परिसर धुवून काढणाऱ्या पावसाकडे, गोल्डन गेट पुलाकडे व समुद्राकडे बघत होती. ती स्वतःशी कुजबुजली, “गरीब

बिचाऱ्या बर्लेपेक्षा, तो रेऱ्याडोक्या व छोटेसे विनोद करणारा किती वेगळा आहे!”

दोन

एक महीन्यांतर मिस्टर सिडने बर्ले त्याच्या कॅलीफोर्नियातील टेलेग्राफ टेकडीवरील श्रीमंती घराच्या हॉलमध्ये आनंदाने दुपारचे जेवण घेत होता. तेव्हा तिथे काही लोकप्रिय नट, सॅनफ्रॅंसिस्कोमधील सुशिक्षित लोक आणि पैसेवाले व नशीबवान अभिजन यांचे आवाज व हालचाल भरून राहिली होती.

तो उच्च खानदानी कुळातील देखणा माणूस असून, मामुली नजरेने इकडे तिकडे बघत होता. तो खूप आनंदी वाटत होता तथापि अस्वस्थपणे त्याचे लक्ष काही अपेक्षेने दाराकडे लागलेले होते. तेवढ्यात वयस्क माणूस व नोकर आले. बाईसाहेबांशी काही बोलले व त्यांनी समजल्यासारखी मान हलवली. त्यामुळे मिस्टर बर्ले यांचे समाधान झालेले दिसले. त्यांची आकर्षकता कमी कमी होत गेली आणि त्यांच्या एका डोळ्यात उदासीची छटा व दुसऱ्या डोळ्यात काही वाईट होण्याची भीती दिसू लागली.

बाकीची माणसे काही वेळात निघून गेली. मिस्टर बर्ले आणि त्यांची आई मिसेस बर्ले दोघेच राहिल्यावर मिस्टर बर्ले बोलले, “आता त्याबद्दल काही प्रश्न नाही. ती मला टाळते आहे. ती सतत

स्वतः काही कारणे देते. जर मी तिला क्षणभर भेटलो व बोललो तर --- पण हा संशय --- “

“अरे, हे टाळणे कदाचित अपघातही असू शकेल. वरच्या छोट्या खोलीत जा व स्वतःला सावर. मी माझ्या मनाप्रमाणे घरची काही कामे निपटते व नंतर तिच्या खोलीत जाते. तुला भेटल्यावर तिचे मन वळेल.”

मिस्टर बर्ले वरील छोट्या खोलीत जाणार होते, पण सुसान आत्याच्या खासगी खोलीवरून ते जायला लागल्यावर, त्या खोलीचे दार थोडेसे उघडे असल्यामुळे, त्यांना आतून ओळखीचे हसणे ऐकू आले. त्यामुळे टकटक न करता, ते मोठ्या आत्मविश्वासाने आत शिरणार, तोच त्यांच्या कानावर त्यांच्या आत्म्याला क्लेश होणारे शब्द ऐकू आले. त्यांना फोनवरून कुणाचा तरी असा आवाज ऐकू आला,

“प्रिया, कुणी आले आहे!”

मग त्यांनी त्यांच्याकडे पाठ असलेल्या रोसनाह इथेल्टॉनला असे बोलतांना ऐकले, “प्रिया, तसेच माझ्याकडेही कुणी आले असावे!”

त्यांनी तिला खाली वाकलेले पाहिले. त्यांना चुंबनासारखा आवाज आला. एकदाच नव्हे तर अनेकदा. ते मनात धुसफुसले. त्यांचे हृदय मोडणारे प्रेमळ संभाषण फोनवरून चालू राहिले.

“रोसनाह, मला माहिती होते, की तू सुंदर असणार. पण हे सौंदर्य तर डोळे दिपवणारे आहे. हे नशा आणणारे आहे.”

“अलोन्झो, तू असे म्हटल्यामुळे मला हे खरे नसल्याचे माहिती असले, तरी खूप आनंद झाला आहे. तथापि तुला असे वाटते आहे, याबद्दल मी तुझी ऋणी आहे. मला माहिती आहे, तुझा चेहरादेखील उमदा आहे. पण मी तुझ्याबद्दल केलेल्या खालच्या दर्जाच्या कल्पनेपेक्षा तुझा डौल व जादू फारच जास्त आहे.”

बर्लेने चुंबनांचा आवाज परत ऐकला. “रोसनाह, आभारी आहे. प्रिये, तुझा फोटो मला घायाळ करतो आहे, पण तू त्याचा विचार करता कामा नयेस.”

“हो, अलोन्झो.”

“रोसनाह, मी इतका आनंदी आहे.”

“ओहो, अलोन्झो, मला यापूर्वी प्रेम म्हणजे काय ते माहिती नव्हते. हे माझ्यावर जे काही चालून आले आहे, त्यामुळे मला सुखाची ओळख झाली आहे. मी जणू ढगांमध्ये विहरते आहे,

जादूमयी पण तरीही घाबरवणाऱ्या, आकंठ आनंदात न्हाऊन निघते आहे.”

“ओहो, रोसनाह, कारण तू माझी आहेस, हो ना?”

“हो, अलोन्झो, मी तुझी आहे. पूर्णपणे व कायमसाठी तुझी आहे. दिवसभर व माझ्या रात्रींच्या स्वप्नभर, एक गाणे मी स्वतःच गात असते आणि त्याचे गोड ओझे माझ्यावर असते: अलोन्झो फिट्झ, मेनमधील इस्टपोर्ट येथील अलोन्झो फिट्झ!”

बर्ले आतल्याआत ओरडला व त्या जागेपासून लांब निघून गेला, “त्याला शाप द्या. माझ्याकडे त्याचा पत्ता आहेच.”

भानावर नसलेल्या अलोन्झोच्या मागे त्याची आई उभी होती. हे नवल वाटणारे दृष्य होते. ती आनखशिखांत फरमध्ये इतकी गुरफटलेली होती, की तिचे डोळे व नाक सोडून काही दिसत नव्हते. ती थंडीचे मूर्तिमंत प्रतीक होती. कारण ती सर्व बाजूनी बर्फानी वेढली गेली होती.

भानावर नसलेल्या अलोन्झोच्या मागे त्याची सुसान आत्याही जणू उभी होती. हे देखील नवल वाटणारे दृष्य होते. ती उन्हाळ्याचे प्रतीक होती, कारण तिचे कपडे हलकेसे होते आणि ती तिच्या चेहऱ्यावरील घामावर पंख्याने वारा घालत होती.

या दोन्ही स्त्रियांच्या डोळ्यात आनंदाश्रू होते. मिसेस फिट्झ उद्गारली,

“अलोन्झो, गेले सहा महिने तुला कोणी खोलीबाहेर का काढू शकले नाही, याचे हे उत्तर आहे.”

सुसान आत्या उद्गारली, “रोसनाह, गेले सहा आठवडे तू संन्यासिनी का बनली होतीस, याचे उत्तर मिळाले. चोरलेला माल पकडला गेलेले व्यापारी न्यायाधीशाच्या हातात सापडावेत, तशी तरूण जोडी [तो मेनमध्ये आणि ती कॅलीफोर्नियात] लाजून उभी राहिली.

“अलोन्झो, तुला माझा आशीर्वाद आहे, बाळा. तुझ्या आनंदात माझा आनंद आहे. तुझ्या आईच्या मिठीत ये.”

“रोसनाह, माझ्या आवडत्या भाच्यासाठी तुझे भले होवो. माझ्या जवळ ये.”

नंतर तिथे टेलिग्राफ चौकात व इस्टपोर्ट चौकात हृदयांचे मिलन झाले व आनंदाश्रू प्रगटले.

दोन्ही जागांमधील नोकरांना बोलावण्यात आले व त्यापैकी एकाला अशी आज्ञा देण्यात आली, “पिक्नच्या झाडांच्या लाकडांनी धडधडून आग पेटवा आणि गरमागरम लेमोनेड आणा. दुसऱ्याला अशी आज्ञा देण्यात आली, “ही आग विझवा.

माझ्यासाठी पामच्या झाडांच्या पानांचे दोन पंखे आणा आणि एक पेलाभर बर्फाळ पाणी आणा.” मग तरुण जोडी निघून गेली व मोठी मंडळी गोड गोष्टींवर बोलायला व लग्नाचे बेत ठरवायला बसली.

यापूर्वी काही मिनिटे टेलिग्राफ टेकडीवर घरात मिस्टर बर्ले तोंडाने स् स् स् असा आवाज करत घाईघाईने शिरले. क्षोभनाट्यातील लोकप्रिय आवडत्या बेशुद्ध पाडणाऱ्या प्रसंगाची नक्कल करत बोलले, “ती त्याच्याशी कधीच लग्न करणार नाही, हे मी शपथेवर सांगतो. आधीच सांगतो, भव्य निसर्गाने तिला हिवाळ्यातील इर्मीन [बर्फाळ प्रदेशातील मुंगुसासारखा पण पांढरा शुभ्र प्राणी] सारखा मान दिला असेल पण वसंत ऋतूतील नकली पाचूसारखी असलेली ती, माझी होईल.”

तीन

दोन आठवड्यांनी, त्या तीन चार दिवसातील प्रत्येक तासाला धार्मिक प्रवृत्तीचा असल्याचे भासवणारा चर्चचा माणूस, त्याच्या डोळ्यातील लबाड छायेसकट, नापसंती दर्शवत, अलोन्झोला भेटायला आला. त्याच्या कार्डावर लिहिल्याप्रमाणे, तो सिनसिनाटीचा धर्मगुरू मेल्टन हारग्रेव्ह होता. तो म्हणाला की त्याच्या तब्येतीमुळे, तो हिशेबनीसाच्या सरकारी पदावरून निवृत्त झाला. वाईट तब्येतीमुळे, असे जर तो म्हणाला असेल, तर बहुधा

ते चूक होते. कारण तो चांगला उंचनिंच व धडधाकट दिसत होता. त्याने टेलीफोनमध्ये काही सुधारणा घडवून आणल्या होत्या आणि तो शोध विकून आपली उपजीविका करायचा त्याचा विचार होता. तो बोलला, “हल्ली माणूस एका राज्यातून दुसऱ्या राज्यात टेलिग्राफची वायर हलवून गाणी ऐकू शकतो. तो स्वतःचा खासगी फोन वापरून, त्याच्या घरावरून जाणारे संगीत चोरू शकतो. माझ्या शोधामुळे हे थांबेल.

अलोन्झो म्हणाला, “जर संगीत निर्मात्याला काय चोरले आहे, हे समजले तर तो का पर्वा करेल?”

धर्मगुरू म्हणाला, “तो नाहीच करणार.”

अलोन्झो चौकशी करत म्हणाला, “मग?”

धर्मगुरू उत्तरला, “समजा चोरल्या जाणाऱ्या संगीताऐवजी प्रेमळ खासगी गुप्त स्वरूपाच्या शब्दांचे ओझे वायर वहात असेल, तर?”

अलोन्झो आनखशिखांत थरथरला. “सर, हा अमोल शोध आहे. मी त्यासाठी काहीही किंमत द्यायला तयार आहे. पण सिनसिनाटीतील रस्त्यांवरून फालतू कारणाने कुठेतरी त्या शोधाला उशीर झाला. अधीर अलोन्झोला धीर निघत नव्हता. रोसनाहचे गोड शब्द जणू त्याच्यापासून कुणी कामातुर मनुष्य

चोरून त्याला राग आणत होता. धर्मगुरू नेहमी येऊ लागला व उशीराबद्दल खेद प्रगट करू लागला. तो हे लवकर व्हावे म्हणून कशी खटपट करतो आहे त्याचे वर्णन करू लागला. यामुळे अलोन्झोला थोडे बरे वाटले.

एका चढत्या दुपारी धर्मगुरू येऊन अलोन्झोचे दार वाजवू लागला. काही उत्तर मिळाले नाही. त्याने आत शिरून सर्वत्र उत्सुक नजर टाकली व दार लावले. मग फोनजवळ धावला. त्या फोनमधून नाजूक व सुंदर पद्धतीने 'गोड गोड शब्द' हवेतून वहात आले. नेहमीप्रमाणे गाणारी खर्जात गात होती व पहिल्या दोन सुरांपुढील पाच स्वर कोरसचे होते. धर्मगुरूने मध्येच हुबेहूब अलोन्झोच्या आवाजात म्हटले,

“प्रिये?”

तिकडून आवाज आला, “काय अलोन्झो?”

“कृपया या आठवड्यात तीच तीच जुनी गाणी गाऊ नकोस -
-- काहीतरी आधुनिक गा.”

जिन्यावर आनंदी हृदयाची पाऊले घाईघाईने पडलेली ऐकू आली. धर्मगुरूने दुष्टपणे हसत अचानक खिडकीच्या मखमली पडद्याच्या जड चुण्यांमागे धोक्यातून सुरक्षित असल्याप्रमाणे काही

शोधले. अलोन्झो येऊन फोनकडे धावला व म्हणाला, “प्रिय
“रोसनाह, आपण एकदम काही गाऊया का?”

तिने कटूपणे टोमणा मारत विचारले, “काही आधुनिक?”

“हो. जर तुला चालणार असेल तर.”

“तुला आवडत असेल तर तू एकटाच गा.”

या फटकाऱ्याने तो तरुण आश्चर्यचकित होऊन दुखावला गेला.
तो बोलला,

“रोसनाह, तू अशी नव्हतीस.”

“मिस्टर अलोन्झो फिट्झ, तुझ्या नम्र भाषणाइतकेच नम्र माझे
बोलणे आहे.”

“रोसनाह, माझ्या बोलण्यात काहीच उद्धटपणा नव्हता.”

“ओहो, खरे की काय? असे असेल तर मी तुला चुकीचे
समजले. मी तुझी माफी मागतो. हा --- हा --- हा! पण तू असे
म्हणालास, की आज आता अजून जुनी गाणी गाऊ नकोस.

“गा. अजून तुला काय वाटेल ते गा. आपण अचानक कसे
एकमेकांच्या विरुद्ध झालो!”

“मी कुठल्याच गाण्याचा उल्लेख केला नाही.”

“ओहो, केला नाहीस?”

“नही केला.”

“मला असे म्हणावे लागेल, की तू केलास.”

“आणि मी ठासून म्हणेन की मी केला नाही.”

“परत उद्धटपणा! झाले तेवढे पुरे. मी तुला कधीही क्षमा करणार नाही. आपल्यातील सगळे संपले आहे.”

मग हळूवार रडण्याचा आवाज आला. अलोन्झोने असे म्हणायची घाई केली, “ओहो रोसनाह, असे बोलू नकोस. इथे काही गूढ घडले आहे. काही नको ती चूक. मी कुठल्याही गाण्याबद्दल काही बोललो नाही, मी हे अगदी प्रामाणिकपणे सांगतो आहे. मी तुला कसे काय दुखावेन? --- रोसनाह, प्रिये --- तू माझ्याशी बोल. बोलणार नाहीस का?”

थोडा वेळ शांतता होती. मग त्याला मुलीचे मुसमुसणे कमी कमी ऐकू येऊ लागले. मग ती फोनपासून निघून गेल्याचे त्याला समजले. तो जड सुस्कारा टाकून उठला. खोलीतून घाईने बाहेर पडला व स्वतःशीच बोलला, ‘माझ्या आईसाठी मी फुकट सेवा देणाऱ्या गोष्टी चोरु शकेन व त्या मिळणाऱ्या जागांचे नुकसान करु शकेन. मी रोसनाहला कधीच दुखावणार नसल्याची खात्री असल्याने, आई तिची समजूत काढेल.

एका मिनिटाने धर्मगुरूने फोनवर एखाद्या मांजराने भक्ष्यावर झडप घालावी, तशी झडप घातली. त्याला फार थांबावे लागले नाही. एक हळूवार पश्चात्तापदग्ध अश्रूभरला आवाज बोलला,

“प्रिय अलोन्झो, मी चुकले. तू इतके लागेल, असे बोलायला नको होतेस. ही नक्की कोणीतरी त्रास देण्यासाठी केलेली आवाजाची नक्कल होती.”

धर्मगुरूने अलोन्झोच्या आवाजात म्हटले, “तू तर म्हणालीस, की आपल्यातील सर्व संपले. तर मग तसेच होवो. मी तुझ्या बोलण्याचा निषेध करतो आणि त्याकडे दुर्लक्ष करतो.”

फार दुष्ट विजयोन्मादाने चमकत, त्याच्या काल्पनिक टेलीफोनच्या शोधाबद्दल परत न येण्याचे ठरवत, तो कायमचा निघून गेला. चार तासांनी अलोन्झो त्याच्या आईबरोबर तिच्या गरिबांबद्दलच्या व दुर्गुणांबद्दलच्या कळवळ्याच्या आवडत्या मोहिमेवरून परत आला. त्याने सॅनफ्रान्सिस्को येथील घरातील लोकांना फोन केला, पण काही उत्तर मिळाले नाही. ते थांबले, फोनवरून उत्तर न आल्याने थांबून रहिले. खूप वेळाने जेव्हा सूर्यास्त होऊन, इस्टपोर्टमध्ये सूर्यास्तानंतर साडेतीन तास उलटले, तेव्हा रोसनाहचे नेहमीचे पुन्हा पुन्हा वाजणारे रडगाणे ऐकू आले. पण अरेरे! तो सुसान आत्याच्या आवाज होता. ती म्हणाली,

“मी दिवसभर बाहेर होते. आताच घरी आले. मी जाऊन तिला शोधते.”

ते दोघे दोन मिनिटे --- पाच मिनिटे --- दहा मिनिटे थांबले. मग घाबरलेल्या आवाजात मरणांतिक शब्द आले,

“ती सामान घेऊन दुसऱ्या मित्राला भेटायला गेली आहे, असे तिने नोकरांना सांगितले. पण मला टेबलावर ही चिड्डी सापडली. ऐकः

“मी जाते आहे. माझा शोध घेण्याचा प्रयत्न करू नये. माझे हृदय मोडून पडले आहे. तू मला आता कधीच बघणार नाहीस. त्याला सांगा की मी जेव्हा गाणे म्हणेन, तेव्हा त्याचा विचार करेन. पण त्याच्या दुष्ट बोलण्याचा नव्हे.’ अलोन्झो, अलोन्झो, याचा अर्थ काय? काय झाले आहे?”

पण अलोन्झो मेल्यासारखा थंड रहातो. त्याची आई मखमली पडदे बाजूला सारून खिडकी उघडते. त्यांच्या अंगावर ताजी हवा येते. मग तो त्याच्या आत्याला रोसनाहची मनस्थिती अशी कशी झाली, ते सांगतो.

मधल्या काळात आईने पडदे बाजूला केल्यामुळे जमिनीवर पडलेले कार्ड ती उचलत असते. त्यात असे लिहिलेले असते: मिस्टर सिडने बर्ले, सॅनफ्रान्सिस्को, अलोन्झो किंचाळतो.

“गैरसमज” कार्डावरून त्याला नेमके काय झाले, ते कळते. बर्ले हाच दुष्ट धर्मगुरूचे सोंग घेणारा असल्याचे कळून, तो त्याला शोधून चिरडण्यासाठी धावतो. प्रेमिकांनी एकमेकांना दिलेल्या कबुलीजबाबात काही चिखलफेक केलेली नसते. जी बोलाचाली झाली, त्याबद्दल माफी मागितलेली असते. छोटासा विचित्रपणा विसरून जाण्याबद्दल बोललेले असते.

चार

पुढील दोन महिन्यात बऱ्याच गोष्टी घडतात. रोसनाह, गरीब बिचारी त्रासलेली अनाथ मुलगी तिच्या पोर्टलँडमधील आजीकडे परतत नाही किंवा तिच्या टेलिग्राफ टेकडीवर ठेवलेल्या दुःखी चिठ्ठीनंतर एकही शब्द लिहित नाही. ती जिथे कुठे रहात असते --- जर ती अजून जिवंत असेल तर --- तिने त्या लोकांचे मन तिचा ठावाठिकाणा लपवून ठेवण्याबद्दल वळवलेले असते. कारण तिला शोधण्याचे सर्व प्रयत्न फोल ठरतात.

अलोन्झो तिचा नाद सोडून देतो का? नाही. तो स्वतःशी बोलतो, ‘ती दुःखी असेल, तेव्हा ते गाणे म्हणेल. मी तिला शोधून काढेन.’ म्हणून मग तो त्याची बॅग व वायररहित प्रवासात नेण्यासारखा फोन घेऊन, तो त्याच्या जन्मभूमीतील बर्फ तुडवत, जगाच्या सफरीवर निघतो. तो बराचसा प्रदेश पादाक्रांत करत,

अनेक राज्यातून फिरतो. खूप काळ परके लोक त्या अशक्त, गबाळ्या व दुःखी माणसाला मोठ्या श्रमाने बर्फाळ सुनसान जागी टेलिफोनच्या खांबावर चढतांना व तिथे एवढेसे तोंड करून तास तास त्याचा कान लहानशा पेटीत घालून बसलेले पाहतात. मग तो सुस्कारे टाकत, खाली उतरतो व दुःखाने भटकत रहातो. जसे शेतकरी अंतराळवीरांना धोकादायक व वेडे समजून दगड मारतात, तसे लोक त्याला दगड मारतात. त्यामुळे त्याचे कपडे फाटतात. आणि ते त्याच्यावर फार गंभीरपणे टीका करतात. पण तो ते सगळे सहन करतो.

त्याच्या या भ्रमंतीच्या सुरवातीला तो नेहमी म्हणत असे, “ओहो, मी तिचे गाणे ऐकू शकलो तर!” पण नंतर तो अश्रू ढाळत बसलेला दिसे व रागाने बोले, “जर मी दुसरे काही ऐकू शकलो तर!”

अशा तऱ्हेने दोन महिने होत आले. काही लोकांनी त्याला पकडले व वेड्यांच्या खासगी दवाखान्यात टाकले. त्याने काही आरडाओरडा केला नाही. कारण त्याला काही शक्तीच उरली नव्हती. सर्व आशा लोप पावल्या होत्या व हृदय मोडून पडले होते. दवाखान्यातील मुख्य अधिकाऱ्याने दया येऊन स्वतःची झोपायची खोली त्याला दिली व त्याची प्रेमाने मनापासून काळजी घेऊ

लागला. तो आरामशीरपणे उशीवर डोके ठेऊन, मार्चमधील उजाड वाऱ्याचे दुःखी संगीत ऐकत सोफ्यावर पहुडला होता. संध्याकाळी सहा वाजता खालील रस्त्यावर जड पाऊले टाकणारा दबलेला आवाज येत होता न्यूयॉर्कचे लोक कामावरून घरी परत चालले होते. त्याच्यापुढे धगधगती शेकोटी होती आणि काही दिवे जळत होते. आतील वातावरण चांगले उबदार व आरामशीर होते. बाहेर मात्र सर्व उजाड असून, जोराचे वारे वहात होते. आत चमचमता उजेड होता पण बाहेर अंधार व उदासी होती, जसे काही जग हार्टफोर्ड गॅसने भरलेले होते. त्याच्या परिस्थितीत कसा अनपेक्षित बदल घडून आला आहे, ते जाणवून, अलोन्झो क्षीणपणे हसला. जगाच्या दृष्टीने तो वेडा ठरला होता. अशा तऱ्हेने त्याचे विचारचक्र फिरत होते. हळूवार, गोड दडपणाचा, एकाकी असा कमी कमी होत जाणारा, अगदी भुतासारखा आवाज, त्याच्या कानावर आदळला. तो स्तब्ध झाला. त्याचा श्वास थांबला तो तोंड उघडे टाकून ऐकत राहिला. गाणे तरंगत राहिले. तो अधीरपणे ऐकत राहिला. आडवे पडलेल्या अवस्थेतून सावकाश उठला. शेवटी ओरडला,

“ही ती आहे. तीच आहे. तेच स्वर्गीय सूर!”

पडदा बाजूला सरकवून, जिथून सूर येत होते त्या कोपऱ्यावर तो घाईघाईने गेला. तिथे त्याला खांबावर फोन दिसला. तो वाकला. शेवटचा सूर लुप्त झाल्यावर तो उद्गारला,

“ओहो, मी स्वर्गाचा आभारी आहे. शेवटी सापडली तर! रोसनाह, माझ्याशी बोल. प्रिये, दुष्ट गूढ उकलले आहे. तो बर्ले खलनायक होता. त्याने माझ्या आवाजाची नक्कल करून, तुला अपमानकारक शब्दांनी टोचले.”

तिथे निःशब्द शांतता पसरली. अलोन्झोला ती युगासारखी भासली. मग एक बारीक आवाज आला. तो असे बोलला,

“ओहो अलोन्झो, ते स्वर्गीय शब्द परत बोल.”

“ते सत्य आहेत निखालस सत्य आहेत. माझ्या रोसनाह, तुला त्याचा पुरावा मिळेल. भरभरून पुरावे आहेत.”

“ओहो अलोन्झो, माझ्याजवळ रहा. मला क्षणभरही सोडू नकोस. तू माझ्याजवळ असल्याचे मला समजू दे आपण कधीही वेगळे होणार नाही, असे मला सांग. वा! वा! किती संस्मरणीय वेळ आहे!”

आपण हा आवाज साठवून ठेऊ. माझ्या रोसनाह, दरवर्षी यावेळी घड्याळातून मंजुळ आवाजात टोले पडत असतात. आपण

आपल्या आयुष्यात दरवर्षी थॅक्संगीव्हींग म्हणून तो सण साजरा करतो.”

“अलोन्झो, आपण तो साजरा करू. नक्की करू,”

“माझ्या रोसनाह, संध्याकाळी सहा वाजून चार मिनिटांनी यापुढे - “

“दुपारी बारा वाजून तेवीस मिनिटांनी आपण यापुढे --- “

“का? रोसनाह प्रिये, तू कुठे आहेस?”

“मी होनोलुलूमध्ये आहे. हवाईमधील सँडविच बेटावर. तू कुठे आहेस? “माझ्याजवळ रहा. मला क्षणभरदेखील सोडू नकोस. मला ते सहन होणार नाही.”

तू घरी आहेस का?”

“नाही प्रिये, मी न्यूयॉर्कमध्ये आहे. मी रोगी म्हणून डॉक्टरच्या हातात आहे.”

जखमी भुंग्याच्या तारस्वरातील गुणगुणण्यासारखी एक त्रासदायक किंकाळी अलोन्झोच्या कानावर आली. पाच हजार मैल प्रवास करणाऱ्या अलोन्झोची शक्ती त्यामुळे गेली. अलोन्झोने बोलण्याची घाई केली,

“माझ्या मुली, शांत हो. हे विशेष काही नाही. रोसनाह, तू सापडल्यामुळे मी आधीच बरा होत आलो आहे.”

“हो, अलोन्झो? तू मला किती घाबरवलेस! पुढे बोल.”

“रोसनाह, त्या [आपल्या लग्नाच्या] आनंदी दिवसाची तारीख सांग.”

तिथे थोडा वेळ शांतता पसरली. मग एक लाजरा लहानसा आवाज उत्तरला, “मला लाज वाटते, पण मी आनंदी आहे. तुला ती तारीख लगेच हवी आहे का?”

“हो. आज रात्रीच. रोसनाह, आता अजून उशीर करायला नको. आज रात्रीच! या क्षणीच!”

“अरे अधीर प्राण्या, इथे माझे चांगले काका सोडून कुणीच नाही. अनेक पिढ्या मिशनरी असलेल्या घरातील ते आहेत. आता नोकरीतून निवृत्त झाले आहेत. फक्त ते आणि त्यांची बायको. जर तुझी आई व सुसान आत्या आल्या, तर मला इतके आवडेल.”

“रोसनाह, माझी आई व माझी सुसान आत्या --- या शब्दांनी तुला आनंद होत असेल, तर मला समाधान आहे. मला त्या दोघी हजर राहिल्या तर आवडेल.”

“मला पण. तू सुसान आत्याला तार केलीस तर! तिला यायला किती वेळ लागेल?”

“सॅनफ्रान्सिस्कोहून परवा बोट सुटते. आठ तासांचा प्रवास आहे. ती इथे ३१ मार्चला पोचेल.”

“तर मग प्रिय रोसनाह, आपण एक एप्रिल ही तारीख ठरवू.”

“अरे पण अलोन्झो, ते एप्रिल फूल होईल.”

“तर मग आपण जास्त आनंदी होऊ. त्या दिवशीचा सूर्य सगळ्या जगावर प्रकाश पसरवेल. आपण कशाला पर्वा करायची? प्रिये एक एप्रिल ठरवून टाक.”

“तर मग अगदी मनापासून एक एप्रिल ही तारीख ठरली.”

“किती आनंद! रोसनाह, वेळ पण ठरवून टाक.”

“मला सकाळ आवडते. ती आनंदी वेळ असते. अलोन्झो, सकाळी आठ चालेल का?”

“दिवसातील सर्वात मधुर वेळ --- कारण तेव्हा तू माझी होशील.”

थोडा वेळ तिथे चिंतायुक्त भीतीदायक आवाज आला. जणू मऊ ओठांनी आत्मिक शक्ती चुंबनांची देवाण घेवाण करत होत्या. मग रोसनाह बोलली, “एक मिनिट, मी आलेच. प्रिया, मी एकाला भेटायचे ठरले आहे. मला जायला हवे.”

ती तरुण मुलगी एका मोठ्या खोलीत सुंदर दृष्ये दिसणाऱ्या खिडकीशी बसली. लाल गालांच्या उष्णकटीबंधीय फुलांच्या कडांनी सुशोभित झालेली व डौलदार पान वृक्षांनी भरलेली सुंदर दरी डावीकडे दिसत होती. लिंबांच्या चकाकणाऱ्या हिरव्या

झाडांनी व संत्र्यांच्या बागांनी टेकड्यांचा तळाचा भाग झाकून गेला होता. संशयातीतपणे आता ती दुपारी सतत उमटणाऱ्या चमचमणाऱ्या इंद्रधनुष्यांच्या कमानांनी हसत होती. खिडकीसमोर जुन्या प्रकारचे वेगळे व आकर्षक असे गाव होते. धुळीने भरलेले चित्रासारखे देशी लोक, गरम हवेचा आनंद घेत होते. एकदम उजवीकडे सूर्यप्रकाशात लाटांचा फेस चमकवणारा उसळलेला समुद्र होता.

रोसनाह तिथे झगमगीत शुभ्र कपड्यात, तिच्या गरम चेहऱ्यावर वारा घेत उभी होती. थांबली होती. विस्कटलेला निळा नेकटाय व अर्धीमुर्धी रेशमी टोपी घातलेला एक मुलगा दारातून डोकावला. त्याने जाहीर केले,

“सॅनफ्रान्सिस्कोचा परदेशी आला आहे.” मुलगी सभ्यपणे सरळ बसत म्हणाली, “त्याला आत घेऊन ये.”

बर्फामुळे पायापासून डोक्यापर्यंत आयरिश लिननमध्ये गुरफटून घेतलेले मिस्टर सिडने बर्ले आत आले. ते उत्सुकतेने पुढे सरकले. पण मुलीने त्यांच्याकडे असे पाहिले, की त्यामुळे ते अचानक सावरले. ती थंडपणे बोलली, “ठरल्याप्रमाणे मी इथे आले आहे. मला तुमची ठाम मते माहिती आहेत. तुमच्या

आग्रहास्तव अलोन्झोबरोबर मी करणार असलेल्या लग्नाचा दिवस एक एप्रिल सकाळी आठ हा ठरवला आहे. आता जा.”

“अग माझ्या आवडत्या मुली, माझ्या आयुष्याचा प्रश्न आहे.”

“एकही शब्द बोलू नका. माझ्या दृष्टीसमोरून नाहीसे व्हा. त्या वेळेपर्यंत मला तुमच्याशी काहीही संभाषण करायचे नाही. काहीही बोलू नका.”

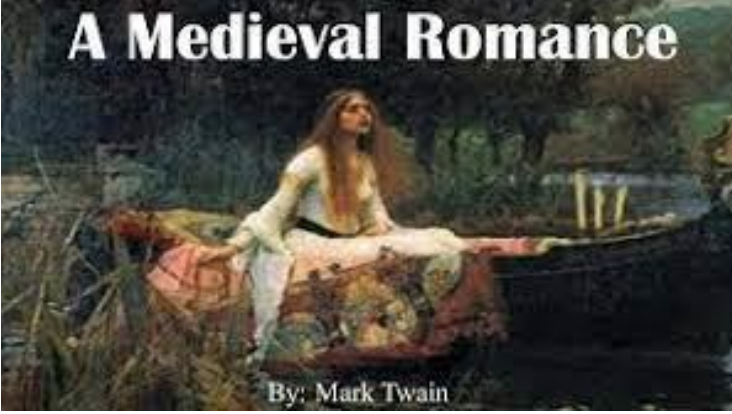
जेव्हा ते गेले, ती दमून एका खुर्चीत बसली. अनेक त्रासांच्या वेढ्यातून ती गेली होती आणि खूप शक्ती गमावून बसली होती. ती बोलली, “कशी जेमतेम सुटका झाली! जर बर्लेबरोबर ठरलेली वेळ एक तास आधी असती, तर! अरे बापरे, मी कशीबशी सुटले आहे. मी या फसव्या माणसाच्या प्रेमात पडणार असल्याची, कल्पनाही करू शकत नाही. हा खोटारडा, लबाड राक्षस! तो त्याच्या खलनायकगिरीचा पश्चात्ताप करेल.”

आता हा इतिहास आपण संपवत आणू. अजून काही बोलायची गरज आहे. नंतर येणाऱ्या २ एप्रिल या दिवशी, होनोलुलूचे वार्ताहर हे जाहीर करतील:

लग्न झाले

या शहरात काल सकाळी आठ वाजता फोनद्वारे हे लग्न झाले.

मध्ययुगीन प्रणय

१ बिंग फुटले

रात्र होती. क्लूगेन्स मधील खूप जुनाट राजवाड्यामध्ये शांतता भरून राहिली होती. १२२२ साल संपत आले होते. लांबवर राजवाड्याच्या उंच मनोऱ्यावर एक दिवा जळत होता. तिथे एक गुप्त परिषद भरली होती. वयस्क कडक उमराव, क्लूगेनस्टीन राजाच्या खुर्चीत ध्यान करत बसला होता. कोवळ्या आवाजात, तो बोलला, “माझ्या मुली!” पायापासून डोक्यापर्यंत उमरावाचा पोषाख केलेला उमदा तरुण म्हणाला, “बोला, बाबा.”

“माइया मुली, तुझे सगळे तरुण आयुष्य कोड्यात टाकणारे गूढ, खुले करायची वेळ आली आहे. तर मग माहिती करून घे. मी आता तुझे जन्मरहस्य सांगतो. माझा भाऊ उलरीच ब्रँडेनबर्गचा मोठा उमराव आहे. माइया वडिलांनी त्यांच्या मरणशय्येवरून आज्ञा दिली की जर उलरीचला मुलगा झाला नाही व मला मुलगा झाला, तर वारसा माइया कुटुंबाकडे जाईल. आम्हा दोघांपैकी कुणालाच मुलगा झाला नाही व फक्त मुलीच झाल्या, तर, आणि जर ती चारित्र्याने निष्कलंक असेल तर वारसा उलरीचच्या मुलीकडे जाईल. तसे सिद्ध न झाल्यास व जर माइया मुलीच्या नावावर काही डाग नसेल तर, तो तिच्याकडे जाईल.

त्यामुळे मी व माझी वयस्क बायको अगदी मनापासून आम्हाला मुलगा व्हावा, अशा चांगल्या भविष्यासाठी प्रार्थना केली. पण ती प्रार्थना फुकट गेली. आम्हाला तू झालीस. आम्ही दुःखी झालो. माइया हातातून मोठे बक्षीस निसटून गेल्यासारखे मला वाटले. सुखे स्वप्न धुळीस मिळाले. आणि तरी मी खूप आशावादी होतो. उलरीचच्या लग्नाला पाच वर्षे झाली तरी त्याला मुलगा वा मुलगी, काहीही अपत्य झाले नाही.

मी म्हणालो, “धीर धर. अजून काही आशा आहे.” माइया डोक्यात सतत सुरक्षिततेसबधी विचार चालू असत. तू मध्यरात्री जन्माला आलीस. फक्त परिचारिका व तिथे थांबलेल्या सहा बायकांना तुझे लिंग माहिती होते. एका तासाच्या आत मी त्यांची

तोंडे गप्प केली. दुसऱ्या दिवशी सकाळी बलशाली क्लूगेन्सन ब्रँडेनबर्ग घराण्यात मुलगा जन्माला आल्याचे वृत्त मी पसरवल्याने, आमच्या इस्टेटीतील सर्व लोक फार आनंदित झाले. खरे तर ती मुलगी असल्याबद्दल गुप्तता राखण्यात आली. तुझ्या आईच्या बहिणीने तुला लहानपणी सांभाळले. तेव्हापासून पुढे कधी आम्हाला भीती वाटली नाही.

तू दहा वर्षांची असतांना उलरीचला मुलगी झाली. आम्हाला दुःख झाले. पण गोवर झाला तरी किंवा इतर नैसर्गिक शत्रूकडून काही वाईट परिस्थिती उद्भवली, तरी आम्ही ज्या वाईटाची अपेक्षा करत होतो, तसे काही झाले नाही. ती जगली. चांगली वाढली. तिला स्वर्गाचा शाप होता. पण हे काहीच नाही. आम्ही सुरक्षित राहिलो. कारण हाः! हाः! हाः! आम्हाला मुलगा नव्हता का? आणि तोच पुढे उमराव होणार नव्हता का?

आमचा सुस्वभावी कोनराड, तो तसा नव्हता का? अष्टावीस वर्षांच्या माझ्या मुलीला अजून कुठले चांगले नाव मिळणार होते?

आता माझा भाऊ वयस्क होऊ लागला. तो अशक्त झाला. राज्याचा कारभार त्याला डोईजड वाटू लागला. त्यामुळे तो म्हणाला, की जरी माझे नाव नसले, तरी मी तिथे जाऊन रहावे आणि हंगामी उमराव म्हणून काम बघावे. तुझा वारस असलेला मुलगा तुझ्यापाठोपाठ येईलच. आजच रात्री तू निघ.”

“आता नीट ऐक. मी सांगितलेला प्रत्येक शब्द लक्षात ठेव. हा जर्मनी इतकाच जुना कायदा आहे. एखादी मुलगी जेव्हा वारसाहक्काने कुटुंबाचे अधिकार लोकांच्या साक्षीने ताब्यात घेते, तेव्हा --- ती मरते. हे माझे बोलणे लक्षात ठेव. मानवतेचे सोंग आण. तुझे म्हणणे या, सिंहासानाखाली असलेल्या महत्वाच्या खुर्चीवर बसून सांग. हे तुला मुगुट मिळून, तू सुरक्षित होईपर्यंत चालू दे. तुझे खरे लिंग कधी उघडकीला येणार नाही. पृथ्वीवरील लबाडीचे आयुष्य जगताना सर्व गोष्टी सुरक्षित करणे शहाणपणाचे ठरेल.

“ओहो, बाबा, यासाठी माझे आयुष्य मी खोटे करून घेऊ? यासाठी मी माझ्या चांगल्या चुलत बहिणीचे आयुष्य तिच्या हक्कापासून वंचित करू? बाबा, मला वाचवा. तुमच्या मुलीला असे करायला लाऊ नका.”

“हा काय मूर्खपणा आहे. माझ्या डोक्यातील शक्कल लढवून मी तुला असे वाढवून, तुझे भविष्य सुरक्षित केले, त्याचे हेच बक्षीस का? माझ्या वडिलांची शपथ घेऊन सांगतो, हे तुझे मूर्खासारखे बोलणे, माझ्या विनोदी स्वभावाला धरून नाही. लवकरात लवकर तू उमराव हो. तू माझ्या बेतात कशी ढवळढवळ करतेस, ते मी बघतोच. हे आपले बोलणे बास झाले. तुझ्यासारख्या चांगल्या स्वभावाच्या मुलीच्या प्रार्थना, नम्र विनंती वा अश्रू, यांचा काहीही

उपयोग होणार नाही. त्यामुळे किंवा काही इतर कारणाने माझा निश्चय बदलणार नाही.”

मुलीने मग काहीच केले नाही. वयस्क, बळकट उमराव, क्लूगेन्सनला त्याच्या निश्चयापासून कोणीही ढळवू शकले नाही. त्यामुळे शेवटी जड हृदयाने मुलीने पाहिले, की तिच्यामागे राजवाड्याची दारे बंद झाली. तिने स्वतःला उमरावाच्या सशस्त्र तोऱ्यात घोड्यावरून अंधारात दूर जातांना व शूर नोकरांना तिच्या मागे येतांना पाहिले.

त्याच्या मुलीच्या गमनानंतर तो वयस्क उमराव बराच वेळ स्तब्ध बसला होता. मग तो त्याच्या बायकोकडे वळून बोलला,

“आपले कारस्थान भरभर यशस्वी होते आहे. माझी पुतणी कॉनस्टन्स हिच्यासाठी राक्षसी कामगिरीवर पाठवलेला गर्विष्ठ देखणा सरदार डेटझिन गेल्याला पुरे तीन महिने झाले. जर त्याच्या कामगिरीत तो यशस्वी झाला नाही, तर आपण पूर्णपणे सुरक्षित नसू. पण जर तो यशस्वी झाला, तर आपल्या मुलीला उमराव होण्यापासून कुणीही परावृत्त करू शकत नाही.

“माझे हृदय शंकांनी भरून गेले आहे. पण तरी सर्व काही ठीकठाक असू शकते.”

“ अग स्त्रिये, घुबडांना ओरडू दे. तुझ्याबरोबर झोपून मला ब्रँडेनबर्गच्या भपकेबाजपणाची स्वप्ने बघू दे.”

२ उत्सवप्रियता आणि अश्रू

वरील गोष्टीला सहा दिवस होऊन गेल्यावर, डचांची महत्वाची राजधानी ब्रँडेनबर्ग आकर्षक समारंभ साजरा करून, विशेष असा ठसा उमटवणारी झाली होती. एकनिष्ठ लोकांच्या आरोळ्यानी दुमदुमून गेली होती. कारण कोनराड, मुगुटाचा तरुण वारस, आला होता. कोनराडच्या देखणेपणाने, डौलाने व प्रेमाने त्याने आधीच्या उमरावाचे मन जिंकून घेतले होते. त्याचे हृदय आनंदाने भरून आले होते. राजवाड्याच्या मोठ्या हॉलमध्ये उमद्या माणसांची दाटी झाली होती. ते उमराव कोनराडचे शूरपणे स्वागत करत होते. सगळ्या गोष्टी इतक्या तेजस्वी व खूष दिसत होत्या, की त्याची भीती व दुःख नाहीसे होऊन, त्याची जागा समाधानाने घेतली.

पण राजवाड्यातील एकाकी खोलीत, वेगळ्या प्रकारचे दृष्य बघायला मिळत होते. खिडकीजवळ उलरीचची एकुलती एक मुलगी कॉनस्टन्स बसली होती. तिचे डोळे लाल झाले होते. ती एकटी होती. ती पुन्हा नव्याने रडायला लागली व बोलली,

“खलनायक डेटझिन गेला आहे --- उमरावाच्या इस्टेटीमधून पळून गेला आहे. प्रथम माझा यावर विश्वास बसत नव्हता. अरेरे! पण ते खरे आहे. मी त्याच्यावर किती प्रेम करते! माझे उमराव वडील मला कधीही त्याच्याशी लग्न करून देणार नाहीत, तरीही

मी त्याच्यावर प्रेम करण्याचे धारिष्ट्य करते. खूप प्रेम करते --- पण आता मी त्याचा द्वेष करते. अगदी सर्वस्वाने मी त्याचा द्वेष करते. ओहो, माझे काय होणार आहे? मी हरले आहे. हरले आहे. हरले आहे. मी वेडी होणार आहे.”

३ बेत शिजतो

काही महिने गेले. सर्व लोकांनी नव्या तरुण कोनराड सरकारची स्तुती केली. त्याच्या अंदाजाच्या शहाणपणाचे गोडवे गाईले. त्याच्या शब्दातील दयाळूपणाबद्दल व नम्रपणाबद्दल गौरवोद्गार काढले. लवकरच जुन्या उमरावाने सर्व हक्क त्याला देऊन टाकले व मोठ्या समाधानाने त्याचा वारस अधिकारपदी बसून कायद्याच्या आज्ञा कशा काढतो आहे, हे दुरून बघू लागला. हे सरळ दिसत होते, की कोनराडसारखा, लोकांकडून प्रेम, मान व स्तुतीसुमनाचा वर्षाव मिळवलेला, उमराव आनंदी असणारच. पण विचित्रपणे तो तसा नव्हता. कारण तो खेदपूर्वक बघत होता, की कॉनस्टन्स त्याच्यावर प्रेम करू लागली आहे. इतर सर्व जगाचे प्रेम म्हणजे त्याच्यासाठी सुखकारक नशीब होते. पण हे कॉनस्टन्सचे प्रेम भीतीदायक होते. शिवाय त्याने पाहिले, की आनंदित झालेल्या माजी उमरावाला, उलरीचला त्याच्या मुलीची इच्छा कळून चुकली होती आणि तो तिच्या लग्नाची स्वप्ने बघत होता. रोज

हळूहळू तिच्या चेहऱ्यावरील कमालीची उदासी जाऊ लागली होती. दिवसेंदिवस तिच्यातील आशा व चैतन्य वाढत होते. पण भटक्या भिकाऱ्याचे त्रासिक हास्यही तिथे उमटत होते.

कोनराड हताश झाला होता. त्रासला होता. तो त्या जागी नवीन असतांना त्याच्या [म्हणजे खरे तर तिच्या] कामप्रवण सहजप्रवृत्ती तिचाच लिंगाच्या मुलीशी जमवून घ्याव्या लागत असल्याने, तो स्वतःला दूषणे देत होता. फक्त एका स्त्रीलाच जाणवू शकतात, अशा भावना तिच्यात उमलल्यामुळे, ती दुःखी झाली होती. आता तो कॉनस्टन्सला टाळू लागला होता. पण त्यामुळे परिस्थिती आणखीनच बिघडली. कारण नैसर्गिकपणे, तो जितका कॉनस्टन्सला टाळू लागला, तितकी ती अजूनच त्याच्या गळ्यात पडू लागली.

प्रथम त्याला आश्चर्य वाटले. पण नंतर त्याला धक्का बसू लागला. कॉनस्टन्स तिचे प्रेम व्यक्त करत होती. त्याची शिकार करायला बघत होती. सगळ्या जागी, सगळ्या वेळी व दिवसरात्र ती हे करत होती. ती फारच झपाटल्यासारखी झाली होती. हा नक्की काही गूढ प्रकार होता.

असे कायम चालले नसते. सगळे जग त्याबद्दल बोलत होते. उमराव गोंधळून गेला होता. बिचारा कोनराड मनापासून गंभीर झाल्याने, भुतासारखा घाबरला होता. एका दुपारी तो एका चित्र

प्रदर्शनाशेजारील खोलीमधून बाहेर पडत होता आणि त्याचे दोन्ही हात कॉनस्टन्सचा हातात होते, तेव्हा ती उद्गारली,

“तू मला का टाळतेस? मी काय केले आहे --- तुझे माझ्याबद्दलचे दयाळू मत बदलण्यासारखे, मी काय बोलले आहे? कोनराड, मला फसवू नकोस. माझ्या विदीर्ण हृदयावर दया दाखव. मला फार काळ माझे प्रेमळ शब्द दाबून ठेवणे शक्य नाही. नाहीतर मी मरून जाईन. मी तुझ्यावर प्रेम करते, कोनराड. तुला मला धिःकारायचे असेल, तर तसे सांग.” कोनराडची बोलतीच बंद झाली. क्षणभर कॉनस्टन्स शांत राहिली. मग त्याच्या गप्प रहाण्याने, तिच्या डोळ्यात रानटी आनंद उमटला. तिने तिचे हात त्याच्या गळ्यात टाकून म्हटले,

“तू कठोरपणे माझा धिःकार करतो आहेस. तू कठोरपणे माझा धिःकार का करतो आहेस? तू माझ्यावर प्रेम करू शकतोस आणि करशील. करेन म्हण. कोनराड, मी तुझी पूजा करते.”

कोनराड वेदना झाल्यासारखा मोठ्याने किंचाळला. त्याचा चेहरा आज्ञाच्यासारखा दिसू लागला. तो एखाद्या पॉप्लरच्या झाडाच्या पानांसारखा थरथरू लागला. वैतागून त्याने त्या मुलीला स्वतःपासून बाजूला केले व ओरडला,

“तू काय मागते आहेस, ते तुला कळत नाही आहे. हे कालत्रयी होणे शक्य नाही.” आणि मग तो एखाद्या गुन्हेगारासारखा पळून

गेला. त्याने कॉनस्टन्सला कोड्यात टाकून, आश्चर्यात बुडवून टाकले. मिनिटाभराने, ती तिथे हुंदके देत रडत बसली. कोनराड त्याच्या खोलीत मुसमुसत रडत बसला. दोघेही दुःखी होते. दोघानाही अटळपणे नाश समोर दिसत होता.

हळूहळू कॉनस्टन्स उठून उभी राहिली व चालू पडली. जाता जाता बोलली,

“मला वाटत होते की माझ्या प्रेमाने तो विरघळेल, तेव्हाच त्याने माझ्या प्रेमाला ठोकर मारली. मी त्याचा द्वेष करते. त्याने मला धिःकारून दुःखाच्या खाईत लोटले आहे. या माणसाने मला त्याच्यापासून एखाद्या कुत्र्याला हाकलावे, तसे हाकलून दिले आहे.”

४ भयानक गौप्यस्फोट

काळ पुढे सरकत होता. कॉनस्टन्सवरील दुःखाची छाया अजूनच गडद होत चालली. आता ती व कोनराड एकत्र दिसेनासे झाले. उमराव उलरीचला याचे वाईट वाटले. पण जसजसे दिवस गेले, तसतशी कोनराडच्या गालावरील लाली व त्याच्या डोळ्यातील आकर्षकता परत येऊ लागली. स्थिर व परिपक्व बुद्धीमत्तेने तो राज्यकारभार चालवू लागला.

अलीकडे राजवाड्याबद्दल काही विचित्र कुजबुज ऐकू येऊ लागली. ती अजून अजून वाढू लागली व दूरवर पसरू लागली. शहरभर त्याची चर्चा होऊ लागली. साम्राज्यभर त्याची छाया पसरली. आणि ती कुजबुज अशी होती:

‘कॉनस्टन्सने एका बाळाला जन्म दिला.’

जेव्हा क्लूगन्सच्या उमरावाने हे ऐकले, तेव्हा त्याने त्याचा मुगुट तीनदा सुशोभित केला व ओरडला,

“उमराव कोनराडचा विजय असो --- आजपासून तुमचे राज्यपद कायमचे निश्चित झाले. डेटझिनने त्याचे काम चांगले केले आहे. त्या लबाडाला आता गौरवले जाईल. आणि ही बातमी दूरवर पसरली. दोन दिवस राज्यातील लोकांनी नाचगाण्याची चैन केली. उत्तेजक पेये पिऊन व दिव्यांचा लखलखाट करून आनंद साजरा केला. हे सर्व क्लूगनस्टीन च्या खर्चाने झाले.

५ भीतीदायक संकट

खटल्याची सुनावणी चालू होती. ब्रँडैनबर्गच्या राज्यभरातील मोठेमोठे उमराव राजप्रासादातील भव्य न्यायालयामध्ये जमले होते. प्रेक्षकांसाठी कुठे कणभर जागा रिकामी नव्हती. जांभळ्या व पांढऱ्या पोशाखातील कोनराड महत्वाच्या खुर्चीवर बसला होता. आणि त्याच्या दोन्ही बाजूस वकील बसले होते. वयस्क उमरावाने,

उलरीचने कडकपणे आज्ञा दिली, की त्याच्या मुलीच्या खटल्याची सुनावणी निरपेक्षपणे चालू व्हावी आणि मग तो दुःखाने उन्मळून पडला.

कोनराडचे दिवस भरले होते. गरीब कोनराड त्याच्या चुलत बहिणीपायी पणाला लागलेले त्याचे आयुष्य वाचवण्यासाठी देवाकडे विनंती करत होता, पण त्याचा काही उपयोग होत नव्हता.

तेथील जमलेल्या लोकांमध्ये सर्वात दुःखी हृदय कोनराडचे होते आणि सर्वात आनंदी त्याच्या वडिलांचे, उमराव क्लुगेनस्टीन यांचे होते. त्यांच्या घराचा भविष्यकाळ उज्वल केल्याच्या विजयी मुद्रेत, उमरावांच्या गर्दीत बसले होते. कारण त्यांच्या मुलीला, कोनराडला, ते आलेले माहिती नव्हते.

कोर्टाने योग्य ती घोषणा केल्यावर व इतर सर्व जरूरीचे कामकाज पूर्ण झाल्यावर, माननीय न्यायाधीश महाराज म्हणाले, "कैद्या, उभा रहा."

दुःखी कॉनस्टन्स उभी राहिली. मोठ्या गर्दीपुढे, तिचा चेहरा उघडा पडला. न्यायाधीशांनी सुरु केले,

"मोठ्या उमद्या बाईसाहेब, या राज्यातील पवित्र विवाहबंधना शिवाय, तुम्ही बाळाला जन्म दिला आहे. आमच्या जुन्या कायद्याप्रमाणे, या गोष्टीला मरण ही शिक्षा आहे. फक्त खात्री नसलेल्या भविष्यकाळातील गोष्टीबद्दल सूट आहे, म्हणजे जर

सध्याचा उमराव, कोनराड हा शपथेवर काय सांगतो, ते लक्ष देऊन ऐकू या.”

कोनराडने त्याचा राजदंड नाईलाजाने पुढे आणला. त्याच वेळी त्याच्या पोषाखाच्या आतील त्याचे स्त्रीहृदय दयाबुद्धीने त्या मरणदारी उभ्या असलेल्या कैद्याकडे, कॉनस्टन्सकडे बघून भरून आले. त्याच्या डोळ्यात अश्रू उभे राहिले. त्याने बोलण्यासाठी त्याचे ओठ विलग केले पण त्याच वेळी न्यायाधीश महाराज बोलले,

“इथे नको. आता नको. इथे नको. उमरावाच्या इभ्रतीला शोभेसे हे होणार नाही.”

गरीब बिचाऱ्या कोनराडच्या अंगातून एक शहारा उमटला. त्याच्या कणखर वडिलांच्याही अंगातून नकळत एक भीतीची लहर दौडत गेली. अजून कोनराडच्या डोक्यावर राजमुगुट आलेला नाही --- तो त्याला मिळणार की नाही? तो भीतीने फिका पडला. पण हे केलेच पाहिजे. नवलपूर्ण डोळे त्याच्यावर खिळलेले होते. जर अजून काही वेळ तो बोलला नसता तर ते संशयी झाले असते. त्याने राजमुगुट घातला व राजदंड पुन्हा हातात धरला व बोलला,

“कैद्या, आपल्या एकाधिकारशाहीचे ब्रँडेनबर्गचे उमराव, उमराव उलरीच, मी माझ्यावर सोपवण्यात आलेल्या कर्तव्याकडे वळतो. माझे शब्द नीट ऐकून घ्या. राज्याच्या जुन्या नियमांप्रमाणे,

कॉनस्टन्स, तुला तुझा नवरा इथे हजर करायला हवा. नाहीतर तुला प्राणांना मुकावे लागेल. ही संधी घे. --- तुला स्वतःला वाचव. तुझ्या मुलाच्या वडिलांचे नाव सांग.”

कोर्टात नीरव शांतता पसरली. इतकी शांतता होती, की प्रत्येकाला स्वतःच्या हृदयाचे ठोके ऐकू येत होते. नंतर कॉनस्टन्स डोळ्यात चकाकणारा द्वेष घेऊन हळूहळू वळली आणि तिचे बोट कोनराडकडे रोखून बोलली,

“तो मनुष्य तू आहेस.”

कोनराडच्या हृदयातून मरणांतिक कळ उठली. मोठ्या दुःखाने नकोसे धोकादायक असे काही, त्याला जाणवून गेले. आता तो कसा वाचणार होता? हा आरोप खोटा ठरवायचा असेल, तर त्याला त्याचे लिंग उघड करावे लागणार. तो स्त्री असल्याचे सांगावे लागणार. आणि अशा स्त्रीने राजमुगुटावर हक्क दाखवणे, म्हणजे मरणाला सामोरे जाणे होते. एकाच वेळी तो आणि त्याचे वयस्क गंभीर वडील चक्कर येऊन जमिनीवर पडले.

यापुढील सनसनाटी व उत्सुकता वाढवणारी गोष्ट तुम्हाला कुठेच वाचायला मिळणार नाही. आता नाही किंवा भविष्यातदेखील नाही.

खरे तर, माझा नायक [नायिका] इतक्या मोक्याच्या जागी अडकला किंवा अडकली होता किंवा होती, की मी त्याला किंवा

तिला कसे बाहेर काढणार होतो? त्यामुळे मी माझे अंग यातून काढून घेतो. त्या व्यक्तीला बाहेर पडायचा उत्तम उपाय सापडेलच --- नाहीतर मग ती व्यक्ती तिथेच राहिल. ही समस्या सोडवणे फार अवघड गेले नसावे, असे मला वाटते. कारण आता ती वेगळी दिसते आहे.

THE PS1,000,000 BANK-NOTE

दहा लाख पौंडाची बँक नोट

मी जेव्हा सत्तावीस वर्षांचा होतो, तेव्हा मी सॅनफ्रॅन्सिस्कोमध्ये, खाणकामातील दलालाचा कारकून म्हणून काम करत होतो. मालाच्या साठ्याच्या बाबतीत, खडानखडा माहिती मला होती. मी जगात एकटाच होतो आणि माझ्या बुद्धिमत्तेवर व निष्कलंक कीर्तीवर अवलंबून होतो. हे गुण माझ्या पाऊलांना, भविष्याच्या सुबत्तेचा व सुखसमाधानाचा मार्ग दाखवत होते.

शनिवारी दुपारचा वेळ माझा रिकामा वेळ असे व तो मी समुद्रावरील शिडाच्या बोटीत घालवत असे. एक दिवस मी खूप लांब गेलो आणि समुद्रात भरकटलो. रात्र झाल्यावर मी परतण्याची आशा सोडून दिली. लंडनला निघालेल्या एका दुकाठी गलबताने मला उचलून घेतले. ती लांबलचक, वादळी सफर होती. त्यांनी मला पैसे न देता सर्वसामान्य खलाशासारखे कामाला लावले.

मी जेव्हा लंडनच्या किनाऱ्यावर उतरलो, माझे कपडे फाटके व गबाळे झाले होते आणि माझ्या खिशात फक्त एक डॉलर होता. या डॉलरने मला खायला दिले व चोवीस तास आश्रय दिला. पुढचे चोवीस तास मला खायला मिळाले नाही व निवाराही मिळाला नाही. दुसऱ्या दिवशी सकाळी, भुकेला व अशक्त असा मी, पोर्टलंडमध्ये कसाबसा फिरत होतो. तेव्हा जवळून जाणाऱ्या एका दाईच्या कडेवरील मुलाने एक चावा घेतलेले रसाळ पेर गटारात फेकून दिले. मी अर्थात थांबलो आणि माझ्या इच्छुक डोळ्यांनी तो चिखलातील खजिना पाहिला. माझ्या तोंडाला पाणी सुटले. वखवखलेले पोट त्याची लालसा करू लागले. माझे सर्व शरीर त्यासाठी आतुर झाले. पण प्रत्येक वेळी मी ते घ्यायला गेलो, तेव्हा कुणीतरी येणाऱ्या जाणाऱ्यांनी माझा हेतू ओळखला. त्यामुळे मी त्या गावचा नसल्यासारखे दाखवले. मी त्या पेरबद्दल मुळीच विचार करत नसल्याचे भासवले. हे बराच वेळ होत राहिले. मला पेर

मिळना. सर्व लाज सोडून मी शूरपणे ते मिळवायची इच्छा करत होतो. तेव्हाच माझ्या मागील एक खिडकी उघडली व एक सभ्य माणूस त्यातून बोलला,

“कृपया, इकडे ये.”

मला एका देखण्या, आकर्षक, दारवानाने आत घेऊन एका झकपक खोलीत नेले. तिथे काही माणसे बसलेली होती. त्यांनी नोकराला पाठवून मला बसायला सांगितले. त्यांनी नुकतीच त्यांची न्याहारी संपवली होती. त्यातील उरल्यासुरल्या अन्नावरून माझी नजर हटेना. ते अन्न बघून माझी मती चालेना. पण मला ते चाखण्यास सांगितलेले नसल्याने, मी मन आवरून धरले.

तिथे काही वेळापूर्वी जे घडले होते, त्याबद्दल मला पुढचे अनेक दिवस काहीही माहिती नव्हते. पण त्याबद्दल मी तुम्हाला आता सांगतो. काही दिवसांपूर्वी त्या दोन वयस्क भावांची वादावादी झाली होती आणि त्याचा शेवट अशी पैज लावण्यात झाला की प्रत्येक गोष्ट नीट मार्गाला लावण्याची इंग्लीश पद्धत कुठली आहे.

तुमच्या लक्षात असेल, की बँक ऑफ इंग्लंडने एकदा परदेशाबरोबर काही सार्वजनिक व्यवहार करण्याच्या विशेष प्रयोजनाने, दहा लाख पौंडाच्या दोन नोटा काढल्या होत्या. काही

कारणाने, त्यातील एकच वापरली गेली आणि दुसरी जी रद्द केली, ती अजून बँकेच्या लॉकरमध्ये पडून होती. तर ते भाऊ गप्पा मारतांना, आश्चर्य व्यक्त करत होते, की लंडनमधील कुणीही मित्र नसलेल्या, एखाद्या प्रामाणिक, बुद्धिमान, परक्या व कफल्लक माणसाला ती नोट मिळाली आणि त्याला ते माहिती नसेल, तर त्याच्या नशीबात काय होईल.

भाऊ अ म्हणाला, की तो उपाशी राहून मरेल. भाऊ ब म्हणाला, की तसे होणार नाही. भाऊ अ म्हणाला की तो माणूस ती नोट कुठेही बँकेत वा इतरत्र देऊ शकणार नाही. कारण त्याला ताबडतोब अटक होईल. मग ते भांडू लागले. तेव्हा भाऊ ब बोलला, की तो परका मनुष्य तुरुंगात न जाता, तीस दिवस कसाही त्या नोटेच्या आधारे जगेल, यावर मी वीस हजार पोंडाची पैज लावतो. भाऊ अ तयार झाला. भाऊ बँकेत गेला व ती नोट आणली. तुम्ही पहाल, इंग्रज माणसाप्रमाणे, ताठ कण्याने त्याने नंतर त्याच्या कारकुनाला एक पत्र लिहायला सांगितले. ते छान अक्षरात लिहिले गेले. मग दिवसभर दोघे भाऊ खिडकीशी बसून, ती देण्यासाठी, योग्य माणसाला शोधत राहिले.

त्यांनी अनेक प्रामाणिक, पण पुरेसे बुद्धिमान नसलेले चेहरे पाहिले. पुरेसे बुद्धिमान, परंतु प्रामाणिक नसलेले चेहरे पाहिले. पण

ते पुरेसे गरीब नव्हते किंवा गरीब असले तरी परके वा तिऱ्हाईत नव्हते. प्रत्येक वेळी मी येईपर्यंत, काही ना काही कमी होते. पण त्यांना मी पसंत पडलो. त्यामुळे त्यांनी एकमताने माझी निवड केली. आता मी मला कशाला बोलावले आहे, ते ऐकण्याची प्रतीक्षा करत होतो. त्यांनी मला माझ्याविषयी प्रश्न विचारायला सुरवात केली आणि लवकरच त्यांना माझी हकीगत समजली. शेवटी त्यांनी मला त्यांचा काय हेतू आहे, ते सांगितले. मी मला तो मान्य असल्याचे सांगितले व मी काय करायचे आहे, हे विचारले.

मग त्यांच्यापैकी एकाने मला एक पाकीट दिले व म्हणाला की आतील पत्र वाचल्यावर मला सर्व कळेल. मी ते उघडणार होतो, पण तो नको म्हणाला. ते घरी नेऊन घाई न करता काळजीपूर्वक वाचावे, असे तो म्हणाला. मी कोड्यात पडलो. मला त्याबद्दल अजून पुढे काही विचारायचे होते. त्यांनी मनाई केल्यामुळे, माझा अपमान होऊन मी दुखावलो गेलो आणि निघालो. तो एक व्यवहार्य विनोद होता की काय! मला ती संधी घेववेना. पण तरीही मी माझ्या परिस्थितीमुळे त्या श्रीमंत व बळकट लोकांना धुडकावून लावू शकत नव्हतो.

आता मी ते पेर उचलून सगळ्या जगासमोर खाऊ शकत होतो. पण ते तिथे नव्हते. त्यामुळे माझ्या दृष्टीने हा नशीबवान

व्यवहार ठरला नाही. मला त्या दोघांविषयी मृदु भावना वाटेनात. मी त्या घरातून बाहेर पडल्याबरोबर पाकीट उघडले आणि पाहिले की त्यात पैसे होते. मी क्षणभरही वाया घालवला नाही. मी पटापट नोट व वरच्या खिशातील पैसे काढले व जवळील खायच्या स्वस्त दुकानात शिरलो. मी इतके अधाशासारखे खाल्ले की यापुढे अजून एकही घास खाणे मला शक्य नव्हते. मी नोट काढली पण ती बघून मला चक्कर येऊ लागली. दहा लाख डॉलर! माझे डोके गरगरू लागले.

मी तिथे बसकण मारली व अवाक होऊन मला भानावर यायला काही वेळ लागला. पहिली गोष्ट माझ्या लक्षात आली, की मी आता श्रीमंत झालो होतो. माझ्या हातातील नोट बघून, तेथील मालक थिजला. तो त्याच्या सर्व शक्तीनिशी प्रार्थना करत होता, पण त्याला हात किंवा पाय हलवता येत नव्हते. मी त्यापासून धडा घेऊन, क्षणार्धात विचार करून, जे शक्य होते, ते केले. म्हणजे त्याच्याकडे जाऊन निष्काळजीपणे म्हणालो,

“कृपया, मला सुटे पैसे द्या.”

मग तो भानावर आला. त्याने बिल घेता येत नसल्याबद्दल क्षमा मागितली. नोटेला हातही लावला नाही. त्याला ती बघायची होती व बघत रहायचे होते. त्याच्या डोळ्यांची भूक शमत नव्हती.

पण तो तिला स्पर्श करायला कचरत होता. जसे काही ती अती पवित्र असून, गरीब सामान्य मातीच्या हातांनी तिला तो स्पर्श कसा करणार! मी बोललो,

“तुमची गैरसोय झाली असल्यास, माफ करा. पण माझ्याकडे दुसरे काही सुटे पैसे नाहीत. त्यामुळे मी मला सुटे पैसे देण्याचा आग्रह करतो आहे.”

तो म्हणाला त्याचे एवढे काही नाही. तो पैशांसाठी दुसऱ्या दिवसापर्यंत वाट बघण्यास तयार आहे. मी म्हणालो कदाचित मी उद्या या भागात असेन, असे नाही. पण तो म्हणाला की तो थांबेल. शिवाय मला अजून काही हवे असेल, तेव्हा येऊन हवे ते घेण्याची मुभा त्याने मला दिली. मला पाहिजे तेवढे दिवस तो माझे खाते चालू ठेवेल, असे तो बोलला. माझ्यासारख्या सभ्य व श्रीमंत माणसावर विश्वास ठेवायला त्याची काही हरकत नव्हती. मी स्वभावाने आनंदी होतो आणि लोकांमध्ये कपड्यांच्या बाबतीत, मी चोखंदळ व्हायचे ठरवले. या वेळेपर्यंत दुसरे गिऱ्हाईक आत शिरत होते आणि मालकाने मला त्या माणसाला टाळायचे सुचवले व तो मला वाकून अभिवादन करत, दारापर्यंत आला. मला पोलीसांनी हटकण्यापूर्वी त्यांची चूक दुरुस्त करवून घेण्यासाठी व मला त्यांनी मदत करावी म्हणून, मी सरळ त्या दोन भावांच्या

घराकडे निघालो. मी खजील झालो होतो. खरे तर फार घाबरून गेलो होतो. अर्थात माझी काही चूक नव्हती. पण एक पौंडाची समजून जेव्हा कुणी दहा लाख पौंडाची नोट देते, तेव्हा ते नोट नीट न बघितल्याबद्दल आपापसात भांडण्याऐवजी, ते माझ्यासारख्या भणंगाला शिव्या देत बसले असावेत. हे असे होणे साहजिक होते. मी घराजवळ येऊ लागल्यावर माझी उद्दीपित अवस्था कमी कमी होऊ लागली. कारण तिथे सर्व शांत होते. त्यामुळे माझी खात्री झाली, की ही गोष्ट अजून त्यांच्या लक्षात आली नसणार. मी घंटी वाजवली. त्याच नोकराने दार उघडले. मी ते दोघे आहेत का, विचारले.

“ते गेले.” हा त्या दोघांच्या थंडपणाचा कळसच होता.

“गेले? कुठे गेले?”

“प्रवासाला.”

“पण त्यांचा काही ठावाठिकाणा?”

“मला वाटते ते दुसऱ्या खंडात गेले आहेत.”

“दुसऱ्या खंडात?”

“हो, सर.”

“कुठल्या मार्गाने गेले आहेत?”

“मला माहिती नाही, सर.”

“ते कधी परत येतील?”

“एका महिन्याने, असे ते बोलले.”

“एक महिना? ओहो, हे आश्चर्यकारक आहे. मला त्यांच्याशी कसे बोलता येईल? हे फार महत्वाचे आहे.”

“सर, मला खरेच काही कल्पना नाही, की ते कुठे गेले आहेत.”

“मग मला त्यांच्या कुटुंबातील कुणाला तरी भेटले पाहिजे.”

“त्यांचे कुटुंब दूर, इजिप्त व भारतात असते, असे मला वाटते.”

“अरे बाबा, एक मोठी चूक झाली आहे. ते रात्रीपूर्वी परत येतील. तू त्यांना मी येऊन गेल्याचे सांगशील का? मी परत सर्व सुरळीत होईपर्यंत येत राहीन. त्यांना काळजी करायचे काही कारण नाही.”

“जर ते परत आले, तर मी त्यांना सांगेन. पण माझी तशी अपेक्षा नाही. ते जाताना म्हणाले होते, की तासाभरात तुम्ही इथे याल. पण मला तुम्हाला सांगितले पाहिजे, की सर्व काही ठीक आहे. ते मी म्हटल्याप्रमाणेच येतील व मग तुम्ही येण्याची अपेक्षा करतील.”

मग मला तो नाद सोडून जावे लागले. काय कोडे आहे! माझे मन थाऱ्यावर राहीना. ‘ते मी म्हटल्याप्रमाणेच येतील’, याचा अर्थ काय? पत्रात काही स्पष्टीकरण असेल का? मी ते बाहेर काढून वाचले. ते असे होते:

‘तुझ्या चेहऱ्यावरून, तू एक हुशार व प्रामाणिक मनुष्य आहेस, असे वाटते. तू कफल्लक आणि इथे परका असावास. या पाकीटात तुला पैसे सापडतील. ते तुला काहीही व्याजाशिवाय तीस दिवसांसाठी दिले आहेत. तेव्हा एक महिन्यानंतर या घरी परत ये. मी तुझ्यावर पैज लावली आहे. मी जिंकलो, तर तुला तुझ्या वकुबाप्रमाणे, माझ्याकडून काही बक्षिसी व नोकरी मिळेल.’ त्या पत्रावर तारीख, सही वा पत्ता काही नव्हते.

तर अशा तऱ्हेने इथे गुंतागुंत निर्माण झाली होती. इथे आधी जे काही घडले होते, त्यावर आधारित असे हे सर्व चालले होते. पण मला ते काही कळत नव्हते. हे सर्व माझ्यासाठी एखाद्या खोल अंधारी कोड्यासारखे होते. ही काय पैज होती, याची मला जराही कल्पना नव्हती. माझ्यावर दया करण्यात आली आहे, की मला काही त्रास देण्यात आलेला आहे, ते देखील मला कळत नव्हते. मी एका बागेत जाऊन विचार करत बसलो. मला जास्तीत जास्त चांगले काय करता येईल, याचा विचार करू लागलो.

शेवटी मी या निर्णयावर येऊन पोचलो.

कदाचित त्या दोघांनी माझे भले वा बुरे करायच्या इच्छेने हे केले असेल. त्यांचा तो खेळ असेल, काही योजना असेल किंवा काही प्रयोग असेल. काय असेल ते असो. जाऊ दे. माझ्यावर त्यांची पैज लागली आहे. पण ती काय होती, ते शोधण्याचा काही मार्ग नाही. त्यात तर्क करता येण्यासारखे काही नाही. उरलेला भाग कळण्यासारखा व भक्कम आहे. त्याचे खात्रीने वर्गीकरण व नामकरण करता येईल. जर मी बँक ऑफ इंग्लंडला ही नोट ज्याची आहे, त्याच्या खात्यात जमा करायला सांगितली, तर ते, ती गोष्ट करतील. कारण त्यांना मी माहिती नसलो तरी, पण तो खातेदार माहिती आहे. ते मला विचारतील, की ती माझ्याकडे कशी आली. मी जर खरे सांगितले तर ते मला नक्कीच गृहकैदी बनवतील. खोटे बोललो, तर तुरुंगात जाईन. जर मी ती बँकेत भरायचा प्रयत्न केला किंवा त्यावर पैसे उधार घ्यायचा प्रयत्न केला, तरी तसेच होईल. माझी इच्छा असो वा नसो, ते दोघे भाऊ परत येईपर्यंत मला त्या नोटेचे ओझे बाळगले पाहिजे. मला ती नोट मूठभर राखेइतकीच कुचकामाची आहे. तरीही मला तिची काळजी घेतली पाहिजे. माझे पोट भरण्यासाठी धडपडताना, मला त्या नोटेवर लक्ष ठेवले पाहिजे. मी ती टाकून देऊ शकत नाही. जर तसे करायला गेलो, तर कोणी प्रामाणिक मनुष्य वा टोळीतील गुंड ती घेणार नाही. कशाच्याही

बदल्यात ती घेणार नाही. ते दोघे आता सुरक्षित आहेत. जरी मी त्यांची ती नोट हरवली किंवा जाळून टाकली, तरी ते सुरक्षित आहेत. कारण ते त्यांचे पैसे मिळणे रोखू शकतात. बँक त्यांच्या खातेदाराचे ऐकेल. पण मधल्या वेळात, मला पगाराशिवाय अथवा मजुरीशिवाय महिनाभर त्रास होईल. त्यांना पैज जिंकायला मदत केल्याशिवाय --- मग ती काहीही असो --- मला त्यांनी म्हटल्याप्रमाणे पैशांची प्राप्ती होणार नाही. मला तो पर्याय आवडेल. त्यांच्यासारख्या माणसांना परिस्थिती फायद्यात असते व ती ते मिळवू शकतात.

मी त्या बाबीवर खूप विचार केला. माझ्या आशा बऱ्याच प्रमाणात वाढू लागल्या. संशयातीतपणे त्यांच्याकडील नोकरीत पगार भरपूर मिळाला असता. एका महिन्यात तो सुरु झाला असता. त्यानंतर मी निर्धास्त झालो असतो. लवकरच मला चांगले वाटू लागले.

या वेळेपर्यंत मी परत रस्त्यांवर भटकत होतो. एक शिंप्याचे दुकान बघून मला माझ्या अंगावरील चिंध्यांची लाज वाटून, बरे कपडे अंगावर असण्याची आस लागली. मला ते परवडतील का? नाही. माझ्याकडे दहा लाख पौंडाची नोट सोडून काहीही नव्हते. त्यामुळे मी दुकानावरून तसाच पुढे चाललो होतो. पण लगेच मी

वळलो होतो. मला दुष्टपणे मोह होत होता. माझ्या त्या मनस्थितीत मी त्या दुकानावरून सहा वेळा आलो व गेलो असेन. शेवटी मी आत गेलो. मला जावेच लागले. मी त्यांना विचारले, की त्यांच्याकडे कोणी नीट बसत नाही, म्हणून त्यांच्या अंगावर फेकलेला सूट आहे का. मी ज्याच्याशी बोललो, त्या माणसाने दुसऱ्या माणसाकडे बघून मान हलवली. पण मला उत्तर दिले नाही. मी त्याने दाखवलेल्या माणसाकडे गेलो. तो म्हणाला,

“जरा थांब, मी तुझ्याकडे बघतो.”

तो जे काही काम करत होता, ते होईपर्यंत मी थांबलो. मग त्याने मला मागील खोलीत नेले. तिथे पुष्कळ अव्हेरलेले सूट पडले होते. त्यातील सर्वात गबाळा त्याने माझ्यासाठी निवडला. मी तो घातला. तो मला नीट बसला नाही व फारसा आकर्षकदेखील नव्हता. पण नवीन होता. मला तो घ्यावासा वाटला. त्यामुळे मी थोडे लाजून नम्रपणे बोललो:

“तुम्ही काही दिवस पैशांसाठी थांबलात, तर मी तो घेतो. माझ्याकडे सुटे पैसे नाहीत.”

त्या माणसाने त्याच्या चेहऱ्यावर टोमणा मारल्यासारखे भाव दाखवले व म्हणाला,

“ओहो, तुमच्याकडे पैसे नाहीत का? ठीक आहे. अर्थात, मला त्याची अपेक्षाही नाही. तू एखाद्या सभ्य माणसासारख्या मोठ्या रकमेच्या नोटा बाळगून असणार.”

मी चिडून बोललो,

“माझ्या मित्रा, तू कुणा परक्या माणसाला त्याच्या कपड्यांवरून, जोखता कामा नयेस. मला या सूटाची किंमत देणे सहज शक्य आहे. फक्त मला तुला मोठी नोट देऊन, सुटे पैसे द्यायला भाग पाडायचे नाही.”

त्याने त्याचा नूर थोडा बदलून जरा तोऱ्यात म्हटले,

“मला काही विशेष त्रास नाही. पण जोपर्यंत नापसंती चालू आहे, तोपर्यंत तू असा निष्कर्ष काढू नयेस, की तुझ्याकडील नोटेचे सुटे पैसे आम्ही देऊ शकत नाही. उलट, आम्ही देऊ शकतो.”

मी त्याला नोट दिली व म्हटले,

“ओहो, ठीक आहे. मी क्षमा मागतो.”

त्याने ती हसत घेतली. तळ्यात वीट फेकल्यासारख्या गोल सुरकुत्या चेहऱ्यावरील हास्यातून दाखवत, त्याने नोट घेतली आणि ती बघताच, त्याचे हास्य थिजून पिवळे पडले. आणि त्या सुरकुत्या इटलीतील वेड्यावाकड्या ज्वालामुखीच्या लाव्हासारख्या दिसू लागल्या. मी यापूर्वी असे भीषण व खूप वेळ टिकलेले हास्य

बधितले नव्हते. तो मनुष्य तिथे नोट धरून उभा राहिला. काय झाले ते पहायला मालक धावत आला व म्हणाला,

“काय झाले? काय त्रास आहे? काय हवे आहे?”

मी म्हणालो, काही त्रास नाही. मी माझे सुटे पैसे परत मिळण्यासाठी थांबलो आहे.”

“चल. चल. टोड, त्याला त्याचे उरलेले पैसे देऊन टाक.”

टोड रागाने उत्तरला, “त्याला त्याचे उरलेले पैसे देऊन टाक, हे बोलणे सोपे आहे. पण सर, तुम्ही ही नोट बघा.”

मालकाने ती नोट बधितली. एक हलकीशी सहज अशी शीळ घालत, त्याने त्या अव्हेरलेल्या सूटांच्या ढिगात बुडी मारली. तो सर्व वेळ स्वतःशीच बोलल्यासारखे उद्दीपित होऊन बोलत, ढीग विस्कटू लागला:

“त्या वेड्या लखपतीला असला सूट विकायचा! टॉड मूर्ख आहे. तो जन्मजात मूर्ख आहे. नेहमी तो असेच काहीतरी करतो. प्रत्येक लखपतीला तो असेच इथून घालवून देतो. कारण त्याला दरिद्री नारायणाहून वेगळा असा लखपती, ओळखता येत नाही व कधी येणारही नाही. मी ज्याच्या मागे आहे, ती ही गोष्ट आहे. सर, तो सूट आणा. तो आगीत फेकून द्या. हा शर्ट व हा सूट घालण्याची कृपा करा. तुम्हाला शोभेशी ही वस्तू आहे. आधुनिक, भपकेबाज

व उमदी --- एका परदेशी राजपुत्रासाठी शिवलेले हे कपडे आहेत. तुम्ही कदाचित त्याला ओळखत असाल. होस्पोडरचा खास राजपुत्र! हा सूट ठेऊन त्याला शोक करण्याचा वेळेचा सूट घ्यावा लागला कारण त्याची आई मरायला टेकली होती --- पण ती जगली.

पण ते ठीक आहे. आम्हाला हव्यात तशाच गोष्टी नेहमी घडून येतील, असे नाही. विजार तुम्हाला अगदी चांगली बसते आहे आणि कोट, वा! वा! तो देखील अगदी मापाचा वाटतो आहे. दोन्ही फारच मस्त! मला माझ्या आयुष्यात असा अनुभव कधी आला नाही.”

मी पसंतीची पावती दिली.

“एकदम छान! सर, अगदी मापाचा आहे, असे मला म्हणावेच लागेल. पण आम्ही तुम्हाला अजून काय देतो, ते बघा. टॉड, वही व पेन आण. पायाचे माप ३२” --- आणि असेच! मी काही बोलायच्या आत त्याने माझी मापे घेतली. आणि सूट, ड्रेस, शर्ट व इतरही कपडे शिवण्याची आज्ञा देऊ लागला. मला संधी मिळताच, मी बोललो,

“पण माझ्या प्रिय सर, मी तुम्हाला अशी आज्ञा देऊ शकत नाही. जर तुम्ही कितीही वेळ माझ्याकडून पैसे मिळण्यासाठी थांबू

शकत असाल, तरच हे शक्य आहे. नाहीतर तुम्ही मला सुटे पैसे द्या.”

“आम्ही कितीही थांबू, मी एकदा शब्द दिला म्हणजे दिला. मग आम्ही कितीही वेळ थांबू, शब्द दिला म्हणजे दिला. टोड, या वस्तू या सभ्य माणसाच्या पत्त्यावर लगेच पाठवून दे. लहानसहान ग्राहकांना थांबू दे. त्याचा पत्ता लिहून घे आणि ---”

“मी माझे घर बदलतो आहे. मी परत येईन, तेव्हा नवीन पत्ता सांगेन.”

“ठीक आहे, सर. चालेल. एक मिनिट --- मला तुम्हाला दारापर्यंत पोचवू दे. ठीक आहे, सर. शुभ दिवस.”

काय घडते आहे तुम्हाला समजते आहे का? मला जे पाहिजे ते मी विकत घेऊ शकतो, अशा स्थितीला मी आपोआप येऊन पोचलो होतो. एक लाखाची नोट दाखवून, सुटे पैसे मागितले की झाले. एका आठवड्यात मी एकंदर मला जी चैन हवी होती व सुखकारक गोष्टी हव्या होत्या, त्या घेऊन टाकल्या व हॅनोव्हर चौकातील एका महागड्या खासगी हॉटेलात राहू लागलो. मी रात्रीचे जेवण तिथे घेत असे. पण मला जिथे एक लाखाची नोट दाखवून पहिले जेवण मिळाले होते, तिथे मी न्याहारीसाठी जात राहिलो, हॅरीसच्या खाद्यपदार्थांच्या नम्र ठिकाणी! मी हॅरीसला खूप

फायदा करून दिला. एक लाखाची नोट खिशात वागवणारा एक अवलिया इथे नेहमी येतो, अशी त्या जागेची कीर्ती पसरली. एवढे पुरेसे होते. हातातोंडाशी गाठ असलेल्या, धडपडणाऱ्या, गरीब हॅरीसचे दुकान प्रसिद्ध, गजबजलेले व गिऱ्हाईकांनी ओसंडून वाहणारे झाले. हॅरीस उपकृत होऊन मला उसने पैसे घेण्याचा आग्रह करू लागला. तो मला कधीच नकार देत नसे. त्यामुळे मी गरीब असून, माझ्याकडे खर्च करण्यासाठी पैसे असत. मग मी श्रीमंत माणसासारखा राहू लागलो. पण हळूहळू माझ्या लक्षात आले, की एक ना एक दिवस माझे बिंग फुटणार आहे. त्यातून मी तरून गेलो नाही, तर नक्कीच डुबणार आहे. हा भ्रमाचा भोपळा एक दिवस फुटणार आहे. याचे गंभीर, दुःखद परिणाम होणार आहेत. तसे पाहिले, तर या गोष्टी फसवणुकीच्या होत्या. रात्रीच्या अंधारात, हे नकोसे प्रकरण माझ्या सतत पुढ्यात येई. मला धमक्या देई. मी कण्हू लागे. धसक्याने जागा होई. मला झोप लागणे, अवघड होऊन बसले. पण उजेडाच्या आनंदी दिवसात, हे जाणवत नसे आणि मी तोऱ्यात फिरत असे. तुम्ही असे म्हणू शकता, की मला नशा चढत असे व एक प्रकारची पैशांची गुंगी येत असे.

हे असे होणे नैसर्गिक होते. कारण मी या मोठ्या शहरातील उल्लेखनीय व्यक्ती झालो होतो. त्यामुळे माझे डोके थोडेसे नव्हे, तर खूपच फिरले होते. तुम्ही कुठलेही वर्तमानपत्र घेतलेत, तरी

त्यात 'खिशात दहा लाखाची नोट बाळगणारा' असा दाखला देऊन, मी अलीकडे केलेले उद्योग व मी उधळलेली मुक्ताफळे छापलेली असत. पहिल्यांदा मी या व्यक्तिगत चर्चेच्या रकान्यात तळाला असे. पण नंतर मी सरदार, उमराव यांच्या वर दिसू लागलो. मी सतत वरवर चढत राहिलो. माझी कीर्ती वाढत राहिली. शेवटी मी अगदी शिखरावर जाऊन पोचलो व तिथे टिकून राहिलो. मी मुख्य धर्मगुरू सोडून, सगळ्या उमरावांची व चर्चसंबंधी लोकांची वाहवा मिळवली. पण खरे तर ही काही कीर्ती नव्हती. ही फक्त उल्लेखनीयता होती. मग कळसाध्याय आला. तसे म्हटले, तर ते मिळणारे बक्षीस होते. --- ते क्षणार्धात नष्ट होणाऱ्या वाईटात बदलले. उल्लेखनीय सोन्यासारखी कीर्ती विरून गेली. जोरदार गुद्दा बसून मला त्रास झाला. हो, आता मी एक तयार माणूस होतो. माझी एक जागा निश्चित झाली होती. माझ्याबद्दल अजूनही मानाने विनोद केले जात असू शकतील, खिजवल्यासारखे नव्हे, उद्धटपणाचे पण नव्हे. माझ्याबाबतीत स्मित केले जात असू शकेल. पण मी हास्यविषय झालो नव्हतो. त्यासाठीची वेळ निघून गेली होती. गुद्दा बसल्यामुळे, मी चिंध्या पांघरलेला दिसत होतो. लंडनच्या मनोऱ्यावरून मी गाईचे मास खाल्याचा दणका पिटला जात होता. पूर्वी कधी कुणाचे लक्षही न गेलेल्या तरुण माणसाला हे कसे वाटले असेल! अचानक एखादी गोष्ट घडली व सर्व ठिकाणी

तिचा बोलबाला झाला. ओठाओठातून कुजबुजत दुर्लक्षित शेरा मारला जाऊ लागला: 'तो बघा चालला आहे.', 'तोच तो आहे.', 'त्याच्याभोवती गर्दी जमल्याशिवाय, तो त्याची न्याहारी करू शकत नाही.' , 'हजारो लोकांची गर्दी उसळल्याशिवाय तो नाटकाला जाऊ शकत नाही.' एवढेच काय, मी दिवसभर कीर्तीच्या सागरात पोहत असे, हेच त्याचे फलित होते.

तुम्हाला माहिती आहे का, मी माझे जुन्या चिंध्या झालेले सूटही ठेऊन दिले आहेत. त्यातून मला सतत क्षुल्लक गोष्टी विकत घेतल्याचा व अपमान झाल्याचा आनंद मिळतो. मग त्या मूर्खाला दहा लाख पौंडाची नोट दाखवली, की आडवा होऊन तो मूर्च्छित व्हायला येई. पण मी हे नेहमी नेहमी करू शकत नव्हतो. वर्तमानपत्रे त्याबद्दल इतके छापत, की मी कुठेही बाहेर गेलो, की मला ओळखून माझ्यामागे गर्दी लागे. मी प्रयत्न केला तर दुकानदार मी त्याला दहा लाखाची नोट दाखवण्यापूर्वीच, त्याचे पूर्ण दुकान मला उधारीवर विकू बघत असे.

माझ्या अशा कीर्तीच्या दहाव्या दिवशी मी झेंड्याला मान देण्यासाठी अमेरिकन मंत्र्याकडे गेलेलो असतांना, त्याने माझे यथोचित स्वागत केले. मी त्याला भेटण्याचे माझे कर्तव्य करायला एवढा उशीर केल्याबद्दल तो मला ओरडला. तो म्हणाला एका

प्रकारेच तुला क्षमा केली जाऊ शकते. ती म्हणजे, त्याचा एक पाहुणा आजारी पडल्याने येऊ शकत नव्हता, त्याची जागा घेऊन त्या मंत्र्याबरोबर मेजवानीमध्ये जेवण घेणे. मी म्हणालो, ठीक आहे. आम्ही बोलू लागलो. असे कळले, की त्याचे व माझे वडील लहानपणी शाळासोबती होते. माझ्या वडीलांचा मृत्यू होईपर्यंत, ते दोघे घट्ट मित्र होते. नंतर तो मला त्याला गरज असेल तेव्हा त्याच्या घरी कुठल्याही वेळी बोलावू लागला आणि अर्थात मी यासाठी राजी होतो.

खरे तर, मी फारच राजी होतो. फार आनंदी होतो. जेव्हा माझ्यावर विनाशाची पाळी येईल, तेव्हा तो मला कदाचित पूर्ण कोलमडण्यापासून कसेबसे वाचवू शकेल. कसे ते मला माहिती नाही. पण त्याला कदाचित काही मार्ग माहिती असेल. मी इतक्या उशीरा मला उघडे पाडण्याचे धाडस करू शकलो नाही. माझ्या लंडनमधील या भयानक उद्योगाच्या सुरवातीला कदाचित मी ते करू शकलो असतो, पण आता मी त्यात फारच खोल रुतलो होतो व इतकी नवीन ओळख झालेल्या मित्राजवळ ही गोष्ट उघडी करू शकत नव्हतो. कारण असे बघा, माझा सर्व उधारीचा कारभार मी माझ्या पुढे कदाचित मिळणाऱ्या पगाराच्या आवाक्यातच ठेवत होतो. अर्थात मला हे समजू शकत नव्हते, की माझा पगार किती असणार आहे. पण मला साधारण अंदाज होता. जर पैज जिंकली,

तर तो श्रीमंत वयस्क सभ्य मनुष्य मला खात्रीने जी बक्षिसी देणार होता, ती नक्कीच भरघोस असणार आणि मी नक्कीच पूर्ण क्षमतेने यश ओढून आणले असणार. मला त्याबद्दल काही संशय नव्हता. मी पैजेबद्दल मुळीच साशंक नव्हतो. मी नेहमीच नशीबवान होतो. माझ्या अंदाजाने माझा पगार पहिल्या वर्षाला सहाशे ते हजार पौंड असणार आणि दर वर्षी वाढत जाणार. माझ्या गुणांनी तो वाढत जाणार. सध्या मी माझ्या पहिल्या वर्षाच्या पगाराच्या ऋणात होतो. सगळेजण मला पैसे उसने द्यायला बघत होते. पण मी या ना त्या कारणाने ते टाळत आलो होतो. त्यामुळे मला फक्त ३०० पौंडांचे ऋण होते व ३०० पौंडांची खरेदी मी केली होती. माझी खात्री होती की मी काटकसर करून काळजी घेतली व सतत असे केले, तर माझ्या दुसऱ्या वर्षाच्या पगाराने मला उरलेला महिनाभर तारून नेले असते.

महिना संपला. ते दोघे भाऊ त्यांच्या प्रवासाहून परत आले. आता मी माझी सर्व उधारी चुकवू शकत होतो व माझ्या कामाला लागू शकत होतो.

ती चौदा तारखेची छान मेजवानी होती. शॉरेडीट्चचे उमराव, बाईसाहेब व त्यांची मुलगी अँन – ग्रेस – एलेनॉर – सेलेस्टे आणि अशीच कुणी कुणी बडी मंडळी व कुणी सर्वसाधारण स्त्री पुरुष,

मंत्रीमहाशय, त्यांची पत्नी व मुलगी, मुलीच्या मैत्रिणी व मी दोन मिनिटात जिच्या प्रेमात पडलो व ती देखील माझ्या प्रेमात पडली, ती बावीस वर्षांची पोर्शिया नावाची इंग्लिश मुलगी, हे सर्वजण मला चष्मा न घालता दिसत होते.

तिथे अजूनही एक अमेरिकन पाहुणा होता --- पण मी माझ्या गोष्टीत अजून थोडा पुढे जातो. सर्व लोक अजून हॉलमध्ये जेवणाची वाट बघत होते व उशीरा येणाऱ्यांना थंडपणे बघत होते, तेव्हा नोकराने नाव जाहीर केले,

“उमराव लॉर्ड हेस्टिंग्ज”

सर्वसामान्य लोकांनंतर माझी दृष्टी उमराव लॉर्ड हेस्टिंग्जकडे वळली.

त्यांनी माझ्याकडे बघून, सरळ पुढे येऊन हातमिळवणी करण्यासाठी हात पुढे केला व अवघडून म्हणाले,

“इकडे लक्ष द्या. मला वाटते, मी तुम्हाला ओळखतो.”

“तुम्ही मला कसे काय ओळखता?”

“नाही, तुम्ही ते --- “”

“खिशातील नोटेचा राक्षस? तोच मी आहे. मला माझ्या त्या टोपण नावाने हाक मारायला घाबरू नका. मला त्याची सवय आहे.”

“अरे ठीक आहे. ठीक आहे. हे नवल घडले. स्वतःच्या नावाबरोबर टोपण नाव जोडलेल्या तुला मी एकदोन वेळा पाहिले आहे. पण तुला हेत्री अँडम या नावाने कुणी ओळखले असेल, असे मला कधी वाटले नाही. सहा महिन्यांपूर्वी तू सॅनफ्रॅन्सिस्कोला ब्लेक हॉपकीन्सकडे कारकुनाचे काम करत होतास. तू रात्रपाळी करून जास्तीचे पैसे मिळवत होतास. तू मला ‘गॉडल्ड अँड करी एक्स्टेशनचे’ कागद लावण्यास व व तेथील संख्याशास्त्राच्या बाबतीत मदत करत होतास. तू लंडनमध्ये असशील, मोठा लखपती बनला असशील व प्रसिद्ध व्यक्तिमत्व बनला असशील, याची मला काही कल्पना नव्हती. मला हे खरे वाटत नाही. माझ्या डोक्यातील वादळ शमण्यासाठी, मला थोडा वेळ दे.”

“ते असे आहे लॉर्ड, तू तर खूप लांबचा राहिलास. माझे मलाही अजून हे खरे वाटत नाही.”

“अरे, हे आश्चर्यकारक आहे. नाही का? आजपासून तीन महिन्यांपूर्वी आपण मायनरच्या खायच्या ठिकाणी गेलो होतो ---

“

“नाही, व्हॉट चीअर”

“बरोबर. व्हॉट चीअर. पहाटे दोनला गेलो होतो. सहा तास अथकपणे काम करून गेलो होतो. काही खाऊन मग कॉफी घेतली

होती. तेव्हा माझ्याबरोबर लंडनला येण्यासाठी मी तुझे मन वळवले होते. तुला कार्यालयातून रजा मिळेल, असे पाहिले होते व तुझा खर्च मी करणार होतो. जर माझा माल खपला, तर तुला अजून जास्त काही देणार होतो. तेव्हा तू माझे ऐकले नाहीस. तू म्हणालास की मी यशस्वी होणार नाही. माझा व्यवसाय गाळात गेला असता, तर तुला ते परवडले नसते. मग तू परत घरी जाण्याऐवजी लटकत राहिला असतास. आणि तरीही तू आता इथे आहेस. हे इतके विचित्र आहे. तू इथे कसा आलास? आणि तुझी येथील सुरवात कशी झाली?

“ओहो, निव्वळ अपघाताने! ती लांबलचक गोष्ट आहे --- अद्भुतरम्य ---असे तू म्हणू शकतोस. मी तुला ते सगळे सांगेन पण आता इथे नाही.”

“मग कधी?”

“या महिन्याच्या शेवटी.”

“त्याला अजून पंधरवडा आहे. हा एखाद्याच्या उत्सुकतेवर फारच ताण आहे. एक आठवडा म्हण.”

“मी असे म्हणू शकत नाही. का ते तुला माहिती आहे. तुझा व्यापार कसा चालला आहे?”

त्याचा आनंदीपणा क्षणार्धात मावळला. तो एक सुस्कारा टाकून बोलला,

“तू एक खरा देवाने पाठवलेला धर्मप्रचारक आहेस. बरका, धर्मप्रचारक आहेस. मला वाटते मी इथे यायला नको होते. मला त्याबद्दल बोलायचे नाही.”

“पण तुला बोलावेच लागेल. तू आज रात्री माझ्याबरोबर रहा. आपण इथून निघू, तेव्हा मला त्याबद्दल सांग”

“ओहो, मी तुझ्याबरोबर येऊ? तू हे खरे म्हणतो आहेस का?”
त्याच्या डोळ्यात पाणी तरळले.

“हो. मला तुझी गोष्ट ऐकायची आहे, त्यातील प्रत्येक शब्द!”

“मी खूप आभारी आहे. कुणा तरी माणसाच्या डोळ्यात व आवाजात माझ्या विषयीची सहज रुची बघून, माझे काय चालले आहे व मी इथे कसा आलो, याविषयी कुणाची तरी आस्था बघून मी भारावून गेलो आहे. अरे देवा, त्यासाठी मी गुडघ्यांवर बसून शरण यायला तयार आहे.

त्याने माझा हात जोराने दाबला. मनाचा हिऱ्या केला व ठीकठाक होऊन जेवणासाठी तयार झाला --- पण ते अजून आले नव्हते. नाही. नेहमीच्या इंग्लिश पद्धतीने होणारी समस्या निर्माण करणारी, दुष्ट गोष्ट झाली --- स्वतःला जास्त शहाणे समजण्याची

बाब तिथे सुरु झाली. त्यामुळे जेवण नव्हते. इंग्लिश माणसे नेहमी बाहेर जेवायला जाण्यापूर्वी जेवतात. कारण त्यांना ते धोका घेत आहेत, हे माहिती असते. पण परक्याला कुणी कधी काही सांगत नाही. त्यामुळे तो शांतपणे जाळ्यात फसला जातो. अर्थात यावेळेस कुणी दुखावले गेले नाही. कारण आम्ही सगळे जेवायला गेलो. आमच्यापैकी, हेस्टींग्ज सोडून, कुणीच नवखे नव्हते आणि त्याला मंत्र्याने नम्रपणे त्यावेळेस कळवले होते तुला आमंत्रण आहे पण इंग्लिश पद्धतीप्रमाणे जेवण नाही आहे. प्रत्येकजण बायकोला घेऊन, मिरवत जेवायच्या खोलीत गेला. कारण तसेच जायची पद्धत होती. पण तिथे वादावादी सुरु झाली. शॉरेडीट्चच्या उमरावाला टेबलावरील महत्वाच्या मुख्य जागी बसायचे होते. त्याने असे गृहीत धरले, की देशाच्या मंत्र्यापेक्षा, एकाधिकारशाहीचा सर्वेसर्वा तो स्वतः, जास्त वरच्या पातळीचा आहे. त्यामुळे त्याचा तो हक्क आहे, यावरून तो वाद घालू लागला. सर्व कानाफुसीत राजघराण्यातील नसलेल्या उमरावांनी भाग घेतला आणि त्याच्या बाजूने बोलून, त्याचा हक्क असल्याचे मान्य केले. पण ते सर्वमान्य झाले नाही. भांडण चालू राहिले. त्याने शेवटी [मूर्खपणा दाखवत] जन्माचा दाखला दाखवत व एकमेवाद्वितीयपणा दाखवायचा प्रयत्न करत, आपण अॅडमबरोबर वाढलो असे त्याने सांगितले. मी नावावरून सरळ त्याच्या

वंशातील निघालो. तर तो त्याच्यापैकीच असलेल्या एका सहसंबंधी वंशातील व नॉर्मन वंशातील होता. मग आम्हा सगळ्यांची मिरवणूक परत हॉलमध्ये गेली व आम्हाला मिनी जेवण म्हणजे सार्डीन मासा व स्ट्रॉबेरी मिळाले. तुम्ही गटाने गप्पा मारत उभे रहा व खा. इथे चढेलपणाचा धर्म ताण देणारा ठरला नाही. शिखरावरील दोन व्यक्तींनी एक शिलिंगचे नाणे उडवले. जो जिंकेल, त्याने पहिल्यांदा स्ट्रॉबेरी घ्यावी व हरलेल्याने नाणे घ्यावे, असे ठरले. अशी जोडीजोडीने नाणेफेक चालू राहिली. खाण्यानंतर टेबले आणली गेली व आम्ही क्रीबॅज, सिक्सपेन्स इत्यादी खेळ खेळलो. इंग्लिश लोक कुठलाही खेळ मनोरंजनासाठी खेळत नाहीत. त्यांना काही मिळवण्याची किंवा गमावण्याची ओढ असते --- त्यापैकी काही असले, तरी ते त्याची पर्वा करत नाहीत. नाहीतर ते खेळत नाहीत.

आमचा वेळ छान गेला. मिस लॅंगाम व माझा तरी नक्कीच. मी तिच्यावर इतका भाळलो होतो, की मला माझे हातही मोजता येईनात. मी जेव्हा घरी आलो, तेव्हाही मला त्याचा शोध लागला नाही. मी सारखा हरू लागलो. ती मुलगीही माझ्यासारख्याच मनस्थितीत असल्याने, प्रत्येक वेळी ती देखील हरत होती. आमच्यापैकी कुणीच त्यातून बाहेर पडेना. पण असे का होते आहे हा विचार करण्याची आम्ही पर्वा केली नाही. आम्हाला इतकेच

माहिती होते, की आम्ही आनंदी होतो. बाकी काही माहिती करून घेण्याची आम्हाला जरूरी नव्हती. आम्हाला कोणी मध्ये यायलाही नको होते. मी तिला म्हणालो --- मी खरेच --- तिला म्हणालो --- “मी तुझ्यावर प्रेम करतो.” आणि ती तिचे गाल लाल होईपर्यंत लाजली. पण तिला ते आवडले. ती तसे म्हणाली. “ओहो, अशी संध्याकाळ यापूर्वी मी कधीच अनुभवली नव्हती. प्रत्येक वेळी मी मद्याचा चषक भरला, तेव्हा मी ताजा कलम लिहिला व प्रत्येक वेळी तिने पत्यांचे हात गोळा करत, तो पोचल्याचे सांगितले. खेळता खेळता मी तिला म्हणालो, “तू किती छान दिसतेस!” आणि ती पत्यातील काही बोलली. तिचा पापण्यांचा आडून टाकलेला तिरपा कटाक्ष! हाय, इतका गोड आणि लबाड! हे अती अती होत होते.”

मी अगदी प्रामाणिक होतो. तिच्यासाठी काहीही करायला तयार होतो. मी तिला सांगितले, की माझ्याकडे एक सेंट सुद्धा नाही. पण दहा लाख पौंडाची नोट आहे. पण ती माझी नाही आहे. हे ऐकून तिची उत्सुकता वाढली. मग मी खालच्या आवाजात, तिला सुरवातीपासून सर्व इतिहास सांगितला. तो ऐकून तिची हसून हसून मुरकुंडी वळली. यात हसण्यासारखे काय आहे, ते मला समजेना. पण काहीतरी असणार. दर अर्ध्या मिनिटाने, तिला नवीन काही समजे आणि मला मिनिटभर थांबावे लागे व अर्धा मिनिट तिला

सावरायला लागे. खरेच ती इतकी हसली, की मी कुणाला इतके हसतांना कधी पाहिलेच नव्हते. मला म्हणायचे आहे, व्यक्तीच्या त्रासाची, भीतीची व दुःखाची --- याहून दुःखदायक गोष्ट मी ऐकली नव्हती. ती ऐकून कुणी इतके हसलेले मी पाहिले नव्हते. त्यामुळे मी तिच्यावर अजूनच प्रेम करू लागलो. इतके आनंदी असायचे कारण नसताना सुद्धा ती इतकी आनंदी होती. माझी परिस्थिती बघता, मला अशाच पत्नीची गरज होती. अर्थात मी तिला सांगितले, की काही वर्षे माझा पगार सुरु होईपर्यंत, आपल्याला थांबावे लागेल. त्याला तिची काही हरकत नव्हती. फक्त तिने सांगितले की मी हात राखून खर्च करावा. तिसऱ्या वर्षाच्या पगाराला त्यासाठी धक्का लागता कामा नये. मग तिला थोडी काळजी वाटू लागली. आपण काही चूक तर करत नाही ना, असे वाटू लागले. माझ्या अपेक्षेपेक्षा जास्त पगार पहिल्या वर्षी मिळेल, असे तिला वाटले. हा चांगला विचार होता. पण त्यामुळे मला पूर्वीपेक्षा कमी आत्मविश्वास वाटू लागला. पण याने मला चांगल्या व्यापाराची कल्पना दिली व मी ती मोकळेपणे तिला सांगितली.

“प्रिय पोर्शिया, ते दोघेजण मला भेटतील, त्यादिवशी तू माझ्याबरोबर येशील का?”

तिने थोडे आढेवेढे घेतले, पण म्हणाली,

“ना --- ही. मी बरोबर असले तर तुझे मनोधैर्य वाढेल का? पण ते ठीक वाटेल का? तुला काय वाटते?”

“नाही. मला माहिती नाही. पण खरे तर मला भीती वाटते, तसे होणार नाही. तू बघते आहेस, त्या गोष्टीवर बरेचसे अवलंबून आहे.”

तिने मोठ्या उदार व सुंदर ताकदीने म्हटले, “मग योग्य असो वा नसो, मी तुला मदत करते आहे, असे वाटून मी येईन.”

“मी तुला मदत करते आहे, असे वाटून? का, तूच तर सगळे करणार आहेस. तू इतकी सुंदर, प्रेमळ व जिंकणारी आहेस, की मी माझी सगळी देणी चुकवता येतील, इतका माझा पगार मी वाढवू शकेन. त्यांना कधीच मला पैसे दिल्याचा पश्चात्ताप होणार नाही.”

तिचे उसळलेले खानदानी रक्त व चकाकलेले डोळे बघायला तुम्ही हवे होतात!

“दुष्ट आणि अवसानघातकी कुठला! तू म्हणतोस, त्यातील एक अक्षरदेखील खरे नाही. पण तरी मी तुझ्याबरोबर येईन. कदाचित तुला यातून अक्कल येईल, की स्वतःच्या चष्म्यातून बघून, दुसऱ्याकडून अपेक्षा ठेवू नये.”

माझे संशय दूर झाले का? माझा आत्मविश्वास तेवढाच राहिला का? तुम्ही हे यावरून जोखू शकाल. मी जागच्या जागी

माझा पहिल्या वर्षाचा पगार बारा हजार, इतका वाढवला. पण मी तिला हे सांगितले नाही. मी तिला चकित करण्यासाठी, ते राखून ठेवले.

घरी जायच्या वाटेवर मी हवेतून चालत होतो. हेस्टिंग्ज जे बोलत होता, त्यातील एक अक्षरदेखील मी ऐकत नव्हतो. जेव्हा तो व मी माझ्या खोलीत शिरलो, तेव्हा त्याने मला माझ्या छानछोकीची व आरामशीर वातावरणाची अगदी मनापासून स्तुती करून मला भानावर आणले.

“मला थोडा वेळ इथे उभे राहून, हे मन भरून साठवून घेऊ दे. माझ्या प्रिय मित्रा, हा तर राजवाडा आहे. इथे हवे ते सगळे आहे. गरम शेकोटी आहे आणि बाकीही सगळे आहे. हेत्री, हे मला फक्त तू किती श्रीमंत आहेस, एवढेच दाखवत नाही, तर मला अगदी मनापासून मी किती गरीब आहे, किती चमत्कारिक, किती पराभूत व किती क्षुद्र आहे, याची आठवण करून देतोस.”

त्याची ही भाषा ऐकून, माझ्या अंगावर शहारे आले. त्या भाषेने मला घाबरवून, जागे केले. मला आकलन करायला लावले, की मी खोल खड्ड्यापासून अर्ध्या इंचाच्या अंतरावर उभा आहे. मी स्वप्न बघत असल्याचे मला माहिती नव्हते. म्हणजे मी काही वेळापूर्वी जे ऐकले, ते मला माहितीच नसल्याचे भासवतो आहे.

पण मित्रा, आता --- कर्जात बुडालेला, जगात एकही पैसा नसलेला, एका सुंदर मुलीचे सुख वा दुःख माझ्या हातात असलेला, माझ्यापुढे फक्त कदाचित कधीच न मिळणाऱ्या चांगल्या पगाराची आशा असलेला, असा मी पूर्णपणे विलयाला गेलो आहे. काहीही मला वाचवू शकत नाही.

“हेत्री, तुझ्या रोजच्या मिळकतीचा नगण्य वाटा जर --- “

“ओहो, माझी रोजची मिळकत? इथे या दमदार स्कॉचबरोबर तुझे मनोधैर्य वाढव. पेल्याला पेला लाव. किंवा नको. तुला भूक लागली आहे. बस आणि --- “

“मला एक घासदेखील नको. माझी भूक मेली आहे. हल्ली मी खाऊ शकत नाही. पण शेवटच्या थेंबापर्यंत मी तुझ्याबरोबर प्यायला तयार आहे.”

“मी तुझ्याबरोबर पेल्यामागून पेले रिचवतो. तयार आहेस? चल! लॉइड, तू तुझी गोष्ट सांगायला सुरवात कर.”

“काय सांगू? परत काय सांगू?”

“परत? म्हणजे काय?”

म्हणजे तुला ती परत ऐकायची आहे का?”

“मला ती परत ऐकायची आहे का? मला तू कोड्यात टाकतो आहेस. थांब. अजून स्कॉच घेऊ नकोस. तुला त्याची गरज नाही.”

“इकडे बघ. हेत्री, तू मला धोक्याची जाणीव करून देतो आहेस. मी तुला येतांना सगळे काही सांगितले नाही का?”

“तू?”

“हो, मी.”

“मी तर एकही शब्द ऐकला नाही.”

“हेत्री, ही गंभीर गोष्ट आहे. यामुळे मला त्रास होतो आहे. तू मंत्री महाशयांकडे काय घेतलेस?”

मग माझ्या सर्व लक्षात आले. मग मी भानावर येऊन नीट वागू लागलो.

“मला जगातील सर्वात आवडती मुलगी भेटली --- मी तिचा कैदी झालो!”

मग तो जोशात आला. आम्ही हातमिळवणी केली. हातमिळवणी केली. हातमिळवणी केली. त्यामुळे आमचे हात दुखू लागले. आम्ही तीन मैल चालतांना मी त्याच्या गोष्टीतील एकही शब्द न ऐकल्याबद्दल त्याने मला दोष दिला नाही. तो एखाद्या रोग्यासारखा बसला. तो चांगला माणूस होता. त्याने सर्व काही परत सांगितले. त्याचा सारांश असा होता: त्याला ती चांगली संधी वाटल्याने, तो इंग्लंडला आला. त्याला ‘गॉडल्ड अंड करी एक्स्टेनशन’ च्या ग्राहकांसाठी त्यांच्या मालाची विक्री करायची

होती. पण त्याच्या मालकीच्या खाणीचा शेअर खाली घसरत घसरत तो पार तोट्यात गेला. त्यात त्याला दहा लाख पोंड मिळवायचे होते. त्याने खूप मेहनत केली. प्रत्येक शक्यता आजमावून पाहिली. त्याने अनैतिक व अयोग्य असे प्रामाणिक प्रयत्न करून पाहिले. त्याच्याकडील सर्व पैसा खर्च केला. पण त्याला एकही भांडवलदार मिळाला नाही. महिनाअखेर त्याची संधी संपली. एका शब्दात, त्याचा नाश झाला.

मग उडी मारून, तो ओरडला,

“हेत्री, तू मला वाचवू शकतोस. तू मला वाचवू शकतोस. जगातील तू असा एकमेव माणूस आहेस. तू ते करशील का? तू ते करणार नाहीस का?”

“मला सांग, कसे? बोल, माझ्या मित्रा, बोल.”

“मला दहा लाख पोंड दे. आणि माझ्या घरचे तिकीट काढून दे. नकार देऊ नकोस. नकार देऊ नकोस.”

मी फार त्रासून गेलो. मला म्हणावेसे वाटत होते, “लॉइड, मी स्वतःच कफल्लक आहे. खरोखर माझ्याकडे एकही पेनी नाही आणि कर्ज आहे.”

पण माझ्या डोक्यातून एक सुपीक कल्पना निघाली. मी माझे तोंड दाबून धरले व मी शांत होईपर्यंत, ते तसेच ठेवले. मग मी स्वतःवर ताबा ठेवत, व्यावहारिकतेने बोललो,

“लॉइड, मी तुला वाचवेन --- “

“मग मी अगोदरच वाचलो आहे! देव तुझ्यावर सदैव कृपा करो. जर मला कधी --- “

“लॉइड, मला माझे बोलणे संपवू दे. मी तुला वाचवेन, पण त्या पद्धतीने नव्हे कारण तू इतका धोका घेतल्यावर व इतका घाम गाळल्यावर, ती पद्धत तुझ्यासाठी चांगली ठरणार नाही. मला माझ्यासाठी खाण विकत घेण्याची गरज नाही. लंडनसारख्या व्यापारी शहरात, मी माझे भांडवल खेळते ठेवेन. त्याशिवाय मी नेहमी असतो, तसाच असेन. पण मी असे करणार आहे. मला खाणीविषयी सर्व माहिती आहे. अर्थात, मला त्याची अफाट किंमत माहिती आहे. कुणाला ती माहिती करून घ्यायची असेल तर मी सांगू शकतो. मी आता येथील प्रसिद्ध व्यक्ती झाल्यामुळे, तू माझे नाव वापरून, त्याचे शेअर्स चढल्यावर, ती पंधरवड्यात नगद तीन लाख पौंडांना विकू शकतोस. फायद्याची रक्कम सारखी वाटून घेऊ.”

तुम्हाला माहिती आहे का, मी जर त्याला अडवून बांधून ठेवले नसते, तर त्याच्या टोकाच्या आनंदाच्या भरात, त्याने तेथील सगळ्या नाजूक फर्निचरवर नाचून, ते मोडून टाकले असते.

मग तो तिथे पूर्णपणे आनंदी होऊन गेला व बोलला,

“मी तुझे नाव वापरू शकतो --- तुझे नाव --- याचा विचार कर. हे लंडनवासी श्रीमंत लोक कळपाने पशुतुल्य वर्तन करून, शेअर्सचे भाव चढले म्हटल्यावर पटापट ते विकण्यासाठी भांडतील. मी अशा बाबतीत तयार माणूस आहे. मी कायम तयार माणूस आहे. मी जिवंत असेपर्यंत तुला विसरणार नाही.”

माझ्या नावामुळे चोवीस तासापेक्षा कमी वेळात, खाणीच्या शेअर्सचे भाव चढल्यामुळे, ते विकण्यासाठी लंडन गजबजून गेले. पण मला करायला काही काम नव्हते. दिवसेंदिवस भिंतींकडे बघत बसायचे व कोपऱ्यांना म्हणायचे:

“हो. मी त्याला माझे नाव वापरायला सांगितले आहे. मला तो मनुष्य माहिती आहे आणि मी मलाही ओळखतो. त्याचे चारित्र्य काही नावे ठेवायच्या पलीकडील आहे आणि तो म्हणतो आहे, त्यापेक्षा माझे तर खूपच चांगले आहे.”

मधल्या वेळात मी माझा संध्याकाळचा सर्व वेळ मिनिस्टरमध्ये पोर्शियाबरोबर घालवला. मी खाणीबद्दल तिच्याशी

अवाक्षरही बोललो नाही. मी ते तिला आश्चर्याचा धक्का देण्यासाठी राखून ठेवले. आम्ही पगाराबद्दल बोललो. पगार आणि प्रेम सोडून कशाबद्दलही बोललो नाही. काही वेळेस पगाराबद्दल, काही वेळेस प्रेमाबद्दल आणि काही वेळेस पगार आणि प्रेमाबद्दल बोललो. आणि बापरे, मंत्र्यांच्या बायकोने व मुलीने आमच्या प्रकरणात चांगलाच रस घेतला. त्यांनी मंत्रीमहाशयांना आमची दखल घेण्यापासून अंधारात ठेवून, त्यांना आमचा संशय येणार नाही अशा रीतीने ठेवायचे काम, मोठ्या हुशारीने केले. हे त्यांचे फारच चांगले कृत्य होते.

शेवटी एकदाचा महिना संपला, तेव्हा माझ्या खात्यावर लंडन बँकेत व गावातील बँकेत हेस्टिंग्जकडून एक लाख पौंड जमा झाले. आणि हेस्टिंग्जच्या खात्यातही तेवढेच होते.

सर्वात चांगले कपडे घालून मी पोर्टलँडमधील घरी पोचलो. साधारणपणे मला अंदाजाने ते दोघे भाऊ घरी परत आल्याचे कळले. ते मंत्र्याकडे जाऊन आले होते. त्यांनी माझ्याबद्दलचा वृत्तांत ऐकला होता. मग आम्ही मागे ठरल्याप्रमाणे, माझ्या पगाराबद्दल बोलायला सुरवात केली. पोर्शिया इतकी उत्सुक झाली होती व त्यामुळे असहनीय रीत्या सुंदर दिसत होती. मी म्हणालो,

“प्रिये, तू इतकी सुंदर दिसते आहेस, की वर्षाला तीन हजारपेक्षा एकही पेनी कमी घेणे हा गुन्हा ठरेल.”

“हेत्री, हेत्री तू आपल्याला गाळात घालशील.”

“तू काही घाबरू नका. तू अशीच छान दिसत रहा आणि सर्व काही ठीक होईल.”

तर असे झाले, की मला सतत तिला आधार देऊन, तिचे मनोधैर्य उंचावलेले ठेवावे लागले. ती माझ्याशी चर्चा करत राहिली व बोलली,

“ओहो, कृपया लक्षात ठेव, आपण जर अती पगार मागितला, तर कदाचित पगारच मिळणार नाही. मग आपले काय होईल? आपण कुठल्याही प्रकारे पैसे मिळवून जगू शकणार नाही.”

आम्ही दोघे त्या घरी गेलो. त्याच नोकराने आमचे स्वागत केले. ते दोघे आले. माझ्याबरोबरील तरुण सुंदर स्त्री बघून ते चमकले. पण मी म्हणालो,

“सभ्य गृहस्थहो, ठीक आहे. ती पुढील काळात माझी पत्नी व मदतनीस असणार आहे.”

मी त्यांना तिची ओळख करून दिली व त्यांना नावाने हाक मारली. त्यांना काही नवल वाटले नाही. मी फोन डिरेक्टरी वापरून त्यांचे नाव शोधून काढले असल्याचे, त्यांनी ओळखले व

आम्हाला बसवले. ते आमच्याशी नम्रपणे वागत होते. त्यांनी आमच्यात रुची घेऊन तिला लाज वाटण्यापासून बचावले. त्यामुळे तिला मोकळेपणा वाटला. मग मी बोललो,

“सभ्य गृहस्थहो, मी अहवाल द्यायला तयार आहे.”

“आम्ही ऐकायला उत्सुक आहोत. आता आम्ही आमच्या पैजेबद्दल ठरवू शकतो. जर माझ्यासाठी मी जिंकलो असेन, तर मी तुला काही बक्षीस देईन. तुझ्याकडे एक लाखाची नोट आहे का?”

“ही घ्या, सर.” एवढे बोलून मी ती त्यांना दिली.

त्याच्या भावाच्या, अबेलच्या, पाठीवर थोपटत, तो ओरडला, “मी जिंकलो. माझ्या भावा, आता तू काय म्हणशील?”

“मी म्हणेन की तो तरून गेला व मी वीस हजार पौंड हरलो. माझा अजूनही यावर विश्वास बसत नाही.”

मी म्हणालो, “मला अजून पुढचे सांगायचे आहे. आणि ते बरेच मोठे आहे. लवकरच तुम्ही मला परत येऊन, माझ्या पूर्ण महिन्याची गोष्ट तपशीलवार सांगायची संधी द्याल, असे मी समजतो. ती ऐकण्यासारखी असेल. मधल्या वेळात इकडे बघा.”

“काय रे माणसा, ही १००००० पौंड बँकेत भरल्याची पावती! हे तुझे पैसे आहेत का?”

“हो. माझे आहेत. हे मी तुम्ही दिलेल्या पैशांवर गेल्या तीस दिवसात, चांगल्या प्रकारे मिळवले आहेत. आणि ते मी फक्त किरकोळ गोष्टींच्या खरेदीसाठी व काही बिले भरण्यासाठी वापरले आहेत.”

“बापरे, हे आश्चर्यकारक आहे. अरे माणसा, यावर विश्वास ठेवणे अशक्य आहे.”

“ठीक आहे. मी ते सिद्ध करेन. मी काही पुराव्याशिवाय बोलत नाही आहे.”

आता पोर्शियाची आश्चर्यचकित होण्याची पाळी होती. तिने डोळे सताड उघडले व बोलली,

“हेत्री, हा खरेच तुझा पैसा आहे? तू माझ्याशी खोटे बोलतो आहेस का?”

“प्रिये, ते खरे आहे. मला माहिती आहे की तू मला माफ करशील.”

तिने ओठांचा चंबू करून म्हटले,

“इतक्या ठामपणे सांगू नकोस. तू लबाड आहेस व मला फसवतो आहेस.”

“अग प्राणप्रिये, तुझा विश्वास बसेल. तुला हे पटेल. अग, ही नुसती गंमत होती. चल आपण जाऊ या.”

तो मनुष्य बोलला, “पण थांब. थांब. तुला परिस्थिती माहिती आहे. मला तुला ते सांगायची संधी द्यायची आहे. माझ्याकडील तुझ्या नोकरीची चर्चा करायची आहे ”

“ठीक आहे. मी तुमचा आभारी आहे. पण मला खरे तर ती नको आहे.”

“पण तुला माझ्याकडून भेट म्हणून, नोकरीतील अत्यंत उत्तम संधी मिळेल.”

“आभारी आहे. पण मला ती देखील नको आहे.”

“हेत्री, मला तुझी लाज वाटते. तू त्यांचे नीट आभारदेखील मानत नाही आहेस. तुझ्यासाठी मी ते करू का?”

“खरेच, प्रिये, जर तुला अजून चांगल्या रीतीने ते करता येत असेल, तर कर. तुला ते कसे काय जमते, ते आपण बघू.”

ती त्या माणसाकडे गेली. त्याच्या मांडीवर बसून तिचे हात त्याच्या गळ्यात टाकले. त्याच्या गालांचे चुंबन घेतले. मग ते दोघेजण हसायला लागले. पण मी थिजून, मूकस्तंभासारखा बघू लागलो. पोर्शिया म्हणाली,

“पपा, तो म्हणाला, तुम्ही द्याल, पण तो ती भेट घेणार नाही, असे तो म्हणाला. ते ऐकून मला फार वाईट वाटले --- “

“प्रिये, ते तुझे पपा आहेत का?”

“हो. ते माझे सावत्र पपा आहेत. आणि मला फार प्रिय आहेत. तुला आता कळले का? तुला माझे हे नाते माहिती नसल्याने, तू जेव्हा मला हे सांगितलेस, की पपा व अबेल काकांची योजना तुला कसा त्रास देत आहे. मी मंत्री महाशयांकडे आपण बसलो असताना मी का हसले, ते तुला तेव्हा समजले नाही.”

“अर्थात आता मी अगदी सरळ बोलतो. मी कुणाला फसवले नाही. मी एकदम मुद्दालाच हात घालतो.”

तो तिचा सावत्र पपा म्हणाला, “ओहो, माझ्या आवडत्या माणसा, मी बोललेले माझे शब्द मागे घेतो. मी तुला परिस्थिती हवी तशी मोकळी करून देतो. तुला कुठले पद हवे आहे, सांग.”

“तुमच्या जावयाचे.”

“वा! वा ! वा!, पण तुला माहिती आहे, की तू जर अशा प्रकारे वागला नसतास, तर अर्थात तुला अशा ठरलेल्या अटी विनासायास पुऱ्या केल्याची शिफारस करता आली नसती आणि म्हणून, ---

“मी तुम्हाला विनंती करतो, मला तुमचा जावई बनवण्यासाठी प्रयत्न करा. मला फक्त तीस वा चाळीस वर्षांची मुदत द्या. आणि जर --- “

पपा म्हणाले, “ओहो, ठीक आहे. ही फार लहानशी गोष्ट आहे. ती झालीच असे समज. तिला तुझ्याबरोबर घेऊन जा”

आम्ही दोघे खूप? माझ्याकडे याचे वर्णन करण्यासाठी पुरेसे शब्द नाहीत. एक दोन दिवसांनी, जेव्हा लंडनला माझा त्या नोटेबरोबरील गेल्या महिन्यातील साहसांचा सर्व इतिहास माहिती होईल आणि त्याचा शेवट कसा झाला ते समजेल, तेव्हा लंडन बोलेल आणि चांगले दिवस येतील. हो.

माझ्या पोर्शियाच्या पपांनी माझी मित्रत्वाची व आदरातिथ्याची नोट परत घेतली आणि बँक ऑफ इंग्लंड मध्ये ती मोडून, तिचे पैसे केले. मग बँकेनी ती रद्द करून, त्यांना बक्षीस दिली. त्यांनी ती आमच्या लग्नात आम्हाला दिली. तेव्हापासून आम्ही ती फ्रेममध्ये बंदिस्त करून, आमच्या घरात भीतीदायक जागी लटकवून ठेवली आहे. कारण तिने मला माझी पोर्शिया मिळवून दिली. पण त्यासाठी मी लंडनमध्ये राहिलो नसतो, मंत्र्यांकडे गेलो नसतो, तर पोर्शियाला कधीच भेटलो नसतो. त्यामुळे मी नेहमी म्हणतो, “हो, तुम्ही बघता आहात, की मी दहा लाखाच्या नोटेचा मालक असल्याने, माझ्या आयुष्यात फक्त एकच गोष्ट विकत घेतली आणि ती म्हणजे पोर्शिया आणि ती सुद्धा त्याच्या दहापट जास्त किमतीची.!”

अनुवादिकेची ओळख

डॉ. वृषाली जोशी

B Sc, M A, M Ed, Ph D

२५ अनुवादित कथा मराठी मासिकामधून प्रसिद्ध झाल्या आहेत. ई साहित्यतर्फे चौवीस पुस्तके प्रसिद्ध झाली आहेत.

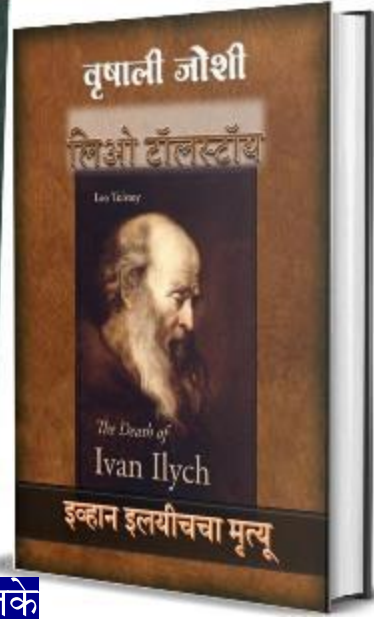
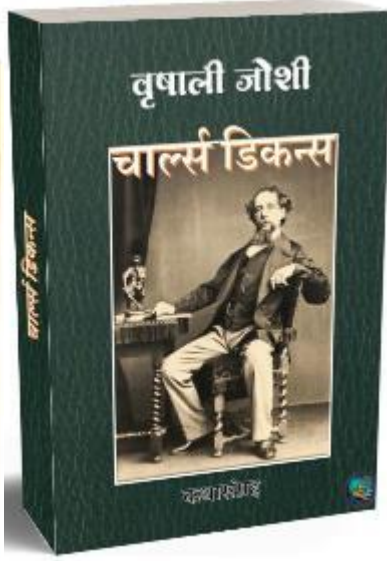
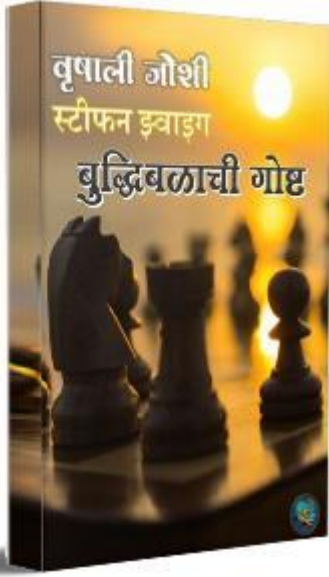
मराठी व इंग्रजी माध्यमांच्या शाळाकॉलेजमध्ये अध्यापन केले आहे.

संशोधन प्रकल्पात सहभाग घेतला आहे.

कॉलेजमध्ये प्राचार्यपद भूषवले आहे.

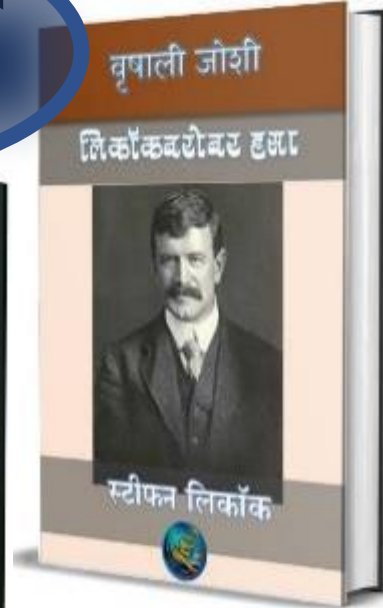
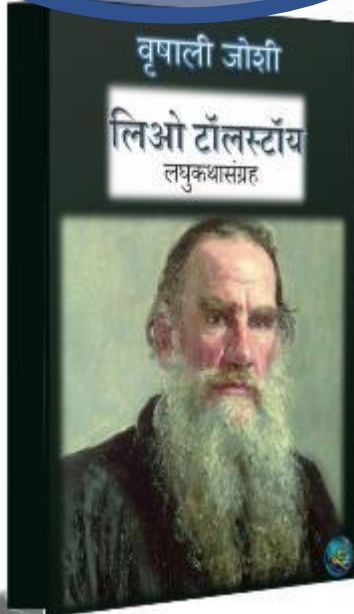
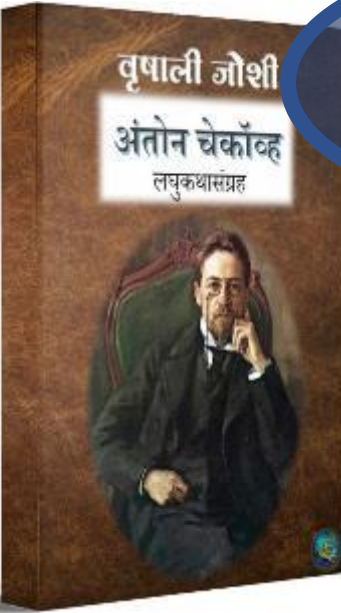
सुगमसंगीत स्पर्धेत पारितोषिके, सिंथेसायझरवर गाणी वाजवण्याचा, कविता करण्याचा व शब्दकोडी बनवण्याचा छंद आहे.

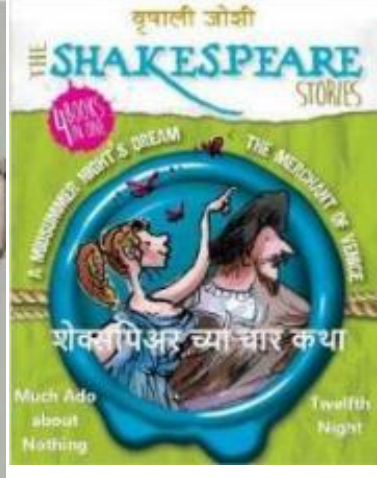
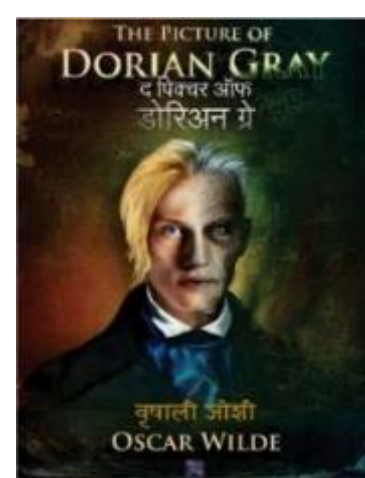
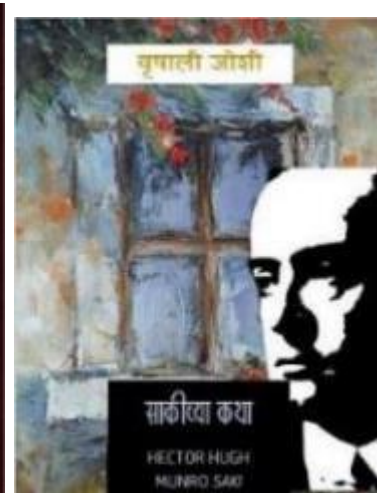
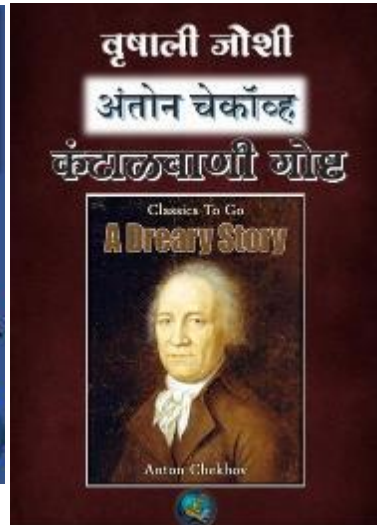
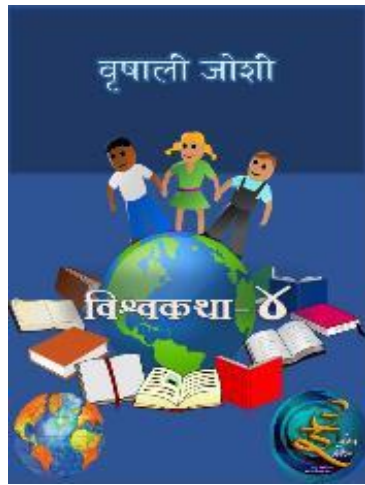
संपर्क: वृषाली जोशी ७, अक्षय, २० तुळशीबागवाले कॉलनी पुणे
४११००९, चलभाष ९९२१७४६२४५

डॉ. वृषाली जोशी यांची पुस्तके

ज्या कव्हरवर क्लिक कराल
ते पुस्तक उघडेल
(नेट आवश्यक)

शेरलॉक होम्स ७
वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स
भाग १ ते ८ (५० कथा)
ज्या कव्हरवर क्लिक
कराल ते पुस्तक उघडेल

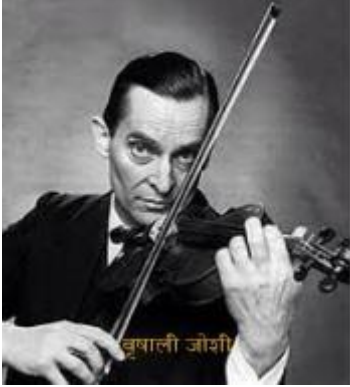
Adventures of
**Sherlock
Holmes**

शेरलॉक होम्स ४

वृषाली जोशी

SIR ARTHUR CONAN DOYLE

शेरलॉक होम्स ५

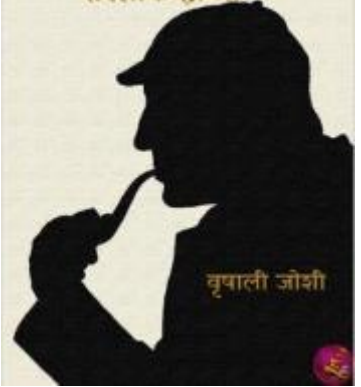
वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स ६

वृषाली जोशी

The Sherlock Holmes
शेरलॉक होम्स

वृषाली जोशी

**SHERLOCK
HOLMES**
2

शेरलॉक होम्स-२

वृषाली जोशी

THE ADVENTURES OF
SHERLOCK HOLMES

शेरलॉक होम्स ३
वृषाली जोशी

SIR ARTHUR CONAN DOYLE

शेरलॉक होम्स ८

वृषाली जोशी

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे तेरावे वर्ष.

डॉ. वृषाली जोशी यांचे हे चोविसावे पुस्तक.

डॉ. वृषाली जोशी या मराठी व इंग्रजी या भाषांच्या विद्वान आहेत. त्या प्राचार्य होत्या. त्यांनी काही काळ विदेशात राहून तेथल्या वाचन संस्कृतीचा अनुभव घेतला आहे. तशी वाचन संस्कृती महाराष्ट्रातही निर्माण व्हावी असे त्यांना वाटते. इंग्रजीतील उच्च दर्जाचे निवडक लेखकांचे साहित्य मराठीत अनुवाद करून मराठी वाचकांची अभिरूची संपन्न व्हावी यासाठी त्या अतोनात कष्ट घेतात. तसे पहाता अनुवादित पुस्तकांना अनेक व्यावसायिक प्रकाशकांकडून मागणी असते. परंतु मराठीतील जास्तीत जास्त वाचकांपर्यंत आपले साहित्य जावे म्हणून त्यांनी ई साहित्यची निवड आपल्या पुस्तकांसाठी केली आहे.

डॉ. वृषाली जोशी यांच्यासारखे ज्येष्ठ लेखक आपली सर्व पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील मराठी वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. अजरामर. म्हणून तर दिनानाथ मनोहर(४ पुस्तके), शंभू गणपुले(९पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर(९), डॉ. वसंत बागुल (१९), शुभांगी पासेबंद(९), अविनाश नगरकर(४), डॉ. स्मिता दामले(८), डॉ. नितीन मोरे (२८), अनील वाकणकर (९), फ्रान्सिस आल्मेडा(२), मधुकर सोनावणे(३), अनंत पावसकर(४), मधू

शिरगांवकर (७), अशोक कोठारे (५० खंडांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १७ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७) उल्हास हरी जोशी(७), नंदिनी देशमुख (५), डॉ. सुजाता चव्हाण (८), डॉ. वृषाली जोशी(२४), डॉ. निर्मलकुमार फडकुले (१९), CA पुनम संगवी(६), डॉ. नंदिनी धारगळकर (८), अंकुश शिंगाडे(१०), आनंद देशपांडे(३), नीलिमा कुलकर्णी (२), अनामिका बोरकर (३), अरुण फडके(३) स्वाती पाचपांडे(२), साहेबराव जवंजाळ (२), अरुण वि. देशपांडे(५), दिगंबर आळशी, प्रा. लक्ष्मण भोळे, अरुंधती बापट(२), अरुण कुळकर्णी(८) असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी लेखक ई साहित्यच्या द्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपली ध्वजा फडकवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं 'इ'यें ।

दृष्टादृष्ट विजयें । होआवे जी ।

